

**LATVIJAS
KOMUNISTISKĀS
PARTIJAS
STRATĒGIJAS
UN TAKTIKAS
PROBLĒMAS**

1917. gada Oktobris

**ПРОБЛЕМЫ
СТРАТЕГИИ
И ТАКТИКИ
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ
ПАРТИИ ЛАТВИИ
Октябрь 1917 года**

**LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS
STRATĒGIJAS UN TAKTIKAS PROBLĒMAS
1917. gada Oktobris**

**Sakarā ar Lielās Oktobra sociālistiskās
revolūcijas 60. gadadienu**

**ПРОБЛЕМЫ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЛАТВИИ
Октябрь 1917 года**

**К 60-летию Великой Октябрьской
социалистической революции**

Министерство высшего и среднего специального образования
Латвийской ССР

Латвийский ордена Трудового Красного Знамени
государственный университет имени Петра Стучки

Кафедра истории КПСС

ПРОБЛЕМЫ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЛАТВИИ
ОКТАБРЬ 1917 ГОДА

Республиканский межвузовский сборник
научных трудов

Латвийский государственный университет им. П. Стучки
Рига, 1977

Latvijas PSR Augstākās un vidējās speciālās
izglītības ministrija
Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā
Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte
PSKP vēstures katedra

LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS
STRATĒGIJAS UN TAKTIKAS PROBLĒMAS
1917. GADA OKTOBRIS

Republikas augstskolu
zinātnisko rakstu krājums

P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte
Rīga 1977

Rakstu krājums veltīts Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 60.gadadienai. Krājumā ievietoto rakstu autori atspoguļo atsevišķus mazizpētītus LKP darbības aspektus Oktobra revolūcijas sagatavošanas, norises un revolucionāro iekarojumu aizstāvības periodā. Bolševiku preses aktīvā loma, P. Stučkas un citu Latvijas komunistu darbība Petrogradā, Sibīrijā, Pievolgā, Ukrainā - lūk, galvenās minētā krājuma aktuālās problēmas.

Сборник статей посвящен 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции. Авторы статей, включенных в сборник, освещают отдельные малоизученные стороны деятельности Компартии Латвии в период подготовки, проведения и закрепления завоеваний Октябрьской революции. Активная роль большевистской печати, деятельность П. Стучки и других коммунистов Латвии в Петрограде, Сибири, Поволжье, на Украине - вот основные актуальные проблемы данного сборника.

РЕДАКЦИЯ:

Л.Малаховска, В.Раевский, А.Фаворский

Publicēta saskaņā ar P. Stučkas IJU Izdevniecības padomes
1977.gada 1. jūlija lēmumu

© P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1977

L - 10203-100u 77
M 812(11)-77

L. DRIBINS

vēstures zinātņu kandidāts
LKP CK Partijas vēstures
institūts

PĒTERA STUČKAS DARBĪBA PETROGRADAS STRĀDNIEKU
UN ZALDĀTU DEPUTĀTU PADOMĒ 1917.GADĀ

Lielā Oktobra cīņitāju plejadē redzamu vietu ieņem V.I. Ļeņina līdzgaitnieks, izcilais Komunistiskās partijas un Padomju valsts darbinieks, latviešu darba tautas dēls Pēteris Stučka.

P.Stučkas darbība 1917.gada lielajās šķiru kaujās atzīmēta daudzos padomju vēsturnieku darbos. Tās plašāks atspoguļojums dots P.Dauges grāmatas "P.Stučkas dzīve un darbs" otrās daļas 1.nodaļā "Starp Februāri un Oktobri", kuru diemžēl autors nav varējis pabeigt.

Līdz šim maz ir pētīta P.Stučkas darbība 1917.gadā revolūcijas centrā — Petrogradā, viņa piedalīšanās Krievijas galvaspilsētas bolševiku organizācijas cīņā par sociālistiskās revolūcijas masu politiskās armijas avangarda izveidošanu. Taču tā ieņem ļoti svarīgu vietu P.Stučkas cīņitāja Ļeņinieša dzīvē. Vēsturiski nozīmīga ir viņa darbība Petrogradas Strādnieku un zaldātu deputātu padomē, tās bolševiku frakcijas rindās.

x x x

Petrogradas Strādnieku un zaldātu deputātu padome izveidojās Februāra revolūcijas dienās kā Krievijas galvaspilsētas darbaļaužu vēlētā revolūcionāras varas orgāns, pēc kura parauga nodibinājās padomes citās pilsētās, kā arī karaspēka daļās, vēlāk arī laukos, kur nodibinājās zemnieku (Latvijā bezzemnieku) padomes. Līdz I Viskrievijas Strādnieku un zaldātu padomju kongresam (1917.g. jūnijs) Petrogradas Padome bija faktiskais Krievijas padomju centrs. V.I. Ļeņins darba "Revolūcija Krie-

vijā un visu zemju strādnieku uzdevumi" norādīja, ka šī Padome "sāka pārvērsties par istu tautas valdību."¹

Februāra radītās padomes bija strādnieku un zemnieku revolucionāri demokrātiskās diktatūras orgāni, kuri balstījās uz neapšaubāmu tautas vairākumu, uz apbruņotiem strādniekiem uz zaldātiem.²

Petrogradas padome, kas reprezentēja šo diktatūru valsts centrā, varēja pārņemt visu valsts varu savās rokās. Taču tās sīkburžuāziskā vadība atteicās to darīt un labprātīgi nodeva formālo varu buržuāziskajai Pagaidu valdībai. Krievijā izveidojās divvaldība. Sadarbojoties ar kontrrevolucionāro buržuāziju, Padomes vadītāji arvien vairāk attālinājās no masām, pakāpeniski soli pa solim pārgāja kontrrevolūcijas nometnē. Radās reālas briesmas, ka pati Padome zaudēs jebkādu revolucionāru nozīmi un beigs sabruks.

No sabrukuma Petrogradas padomi glāba tās bolševiku frakcija, kas enerģiski, pašizliedzīgi cīnījās par tās revolucionārās ievirzes saglabāšanu un nostiprināšanu. Bolševiki darīja visu, lai atrautu Padomi no buržuāzijas, lai pārvērstu to par konsekventas revolucionāras cīņas orgānu.

Pāri eseru un menševiku vairākuma galvām viņi no galvaspilsētas Padomes tribīnes aicināja darbaļaudis cīņai par visas varas pāreju padomju rokās. KSDS(b)P frakcija cīnījās arī par Padomes bolševizāciju, tās pārvērtēšanos nākamās proletariāta diktatūras orgānā.

Revolūcijas mierīgas attīstības periodā Petrogradas padomes bolševiku frakciju no 1917.g.aprīļa sākuma tieši vadīja V.I. Leņins. Frakcijas redzamāko locekļu vidū bija M.Kaļiņins, J.Staļins, N.Podvoiskis, M.Kozlovskis, P.Stučka un citi ievērojami partijas darbinieki.

P.Stučkas aktīva dalība Petrogradas padomes darbā sākās 1917.g. 1.martā. Iepriekšējo dienu Padome bija nolēmusi papildināt tās ievēlēto Izpildu komiteju ar politisko partiju pārstāvjiem. P.Stučku kooptēja IK sestāvā kā LSD pārstāvi. Viņš tūdaļ iekļāvās toreiz vēl maz-

skaitlīgajā padomes boļševiku grupā, kas 9. martā noformējās kā partijas frakcija.³ Padomes Izpildu komitejā boļševiku partiju sākumā pārstāvēja A.Šļapņikova, V.Molotovs, P.Zaluckis, K.Šutko, P.Krasikovs, P.Stučka un M.Kozlovskis. Pēdējo uzpēma IK pēc P.Stučkas priekšlikuma par poļu sociāldemokrātu pārstāvi.⁴

Pirmais jautājums, kas izsauca asu cīņu starp boļševikiem un eseru-mēņševiku lielo vairākumu, bija jautājums par Pagaidu valdības nodibināšanu. Atceroties šo cīņu, P.Stučka vēlāk rakstīja: "Pēc marta (febr.) revolūcijas Pēterpils Izpildu komitejā jo drīz izbidījām lozungu par varas nodošanu padomēm... Pēterpils Izpildu komitejai piederēja faktiskā vara un mēs pieprasījām, lai šo varu noizdod no rokām, bet lai to padara par vienīgo varu."⁵ Acīmredzot te domāta Izpildu komitejas sēde 1.martā, kurā padomes oportūniskā vadība atteicās ņemt varu un piekrita buržuāziskas Pagaidu valdības izveidošanai; 2. martā Padomes plenārsēde (pret boļševiku balsīm) izteica savu atbalstu jau nodibinātajai valdībai.

Pēc šīs neveiksmes P.Stučka, kas no 2.marta bija KSDS(b)P Pēterburgas komitejas loceklis, tāpat kā daudzi citi Petrogradas boļševiku vadītāji, tolaik uzskatīja, ka konkrētajā situācijā, kad masu vairākums seko sīkburžuāziskajām partijām un uzticas Pagaidu valdībai, jāpieņem cita nostādne. PK 3. un 5. martā nolēma asi kritizēt valdību un tās atbalstītājus, bet neprasiēt tās tūlītēju likvidēšanu un "nedarboties pret buržuāziskās Pagaidu valdības varu tiktāl, ciktāl tās pasākumi atbilst proletariāta un plašu demokrātisko masu interesēm"⁶. Tā bija kļūdaina nostāja, kas nedeva pietiekamu valdības kontr-revolucionārisma novērtējumu un varēja radīt ilūzijas, ka šīs valdības varēs ko panākt darbaļaužu labā.

KSDS(b)P Birojs sākumā kritizēja šo PK rezolūciju un prasīja, lai boļševiki turpina cīņu par valdības funkciju nodošanu Petrogradas padomei.

Boļševiku frakcija, arī P.Stučka, izpildīja šo CK prasību un cīnījās par Padomes 2.marta nolēmuma atcelšanu. P.Stučkas atmiņās par to lasām: "Mēs vairākkārt mēģinājām pat izprovocēt meņševistisko vadību (Čeidzi, Skoboļevu, vēlāk Cereteli), lai liek uz balsošanu jautājumu par padomju varu, un ikreiz tā izvairījās no šīs balsošanas."⁸

P.Stučka 1917.g. martā bija viens no tiem Padomes deputātiem un IK locekļiem, kas visasāk atmaskoja meņševiku un eseru nodevīgo rīcību, prasīja, lai Padome vadītāji pārtrauc sadarbību ar valdību un IK sēdēs izteica kategoriskus protestus pret viņu aizklātajām sarunām ar kņaza Iļova ministru kabinetu. P.Stučka un P.Krasikovs ierosināja stenografēt un publicēt visas Padomes IK kontakta komisijas sarunas ar valdību.⁹ Šī prasība izsauca Padomes oportunistiskos vadītājos ārkārtēju niknumu, kas pārgāja histērijā. I.Cereteli un N.Čeidze "piedraudēja", ka gadījumā, ja boļševiki neņems atpakaļ neuzticības "apvainojumus", viņi atkāpsies no saviem amatiem. Tobrīd (1917.g.martā) Padomes IK sastāvs bija tāds, ka šie "draudi" iedarbojās un tika pieņemta "atvainošanās rezolūcija"¹⁰. Taču P.Stučkas un P.Krasikova priekšlikumu 1917.g. 5.aprīlī IK tomēr lika uz balsošanu. Par to tika nodotas 17 balsis, pret 21 balss. Tā bija pirmā eseru un meņševiku "Pirra uzvara" Padomē, kas liecināja par viņu pozīciju vājināšanos.¹¹ Pamazām Padomes darbā arvien redzamāk ielauzās revolucionārās cīņas virziens.

1917.g. 14.martā Padomes Izpildu komiteja ievēlēja Biroju, kuram bija jāsaņemta jautājumi uz IK plenārsēdmi un jārisina tekošie uzdevumi. No boļševikiem Biroja sastāvā sākumā ievēlēja M.Muranovu un P.Stučku.¹², mazliet vēlāk arī P.Krasikovu.¹³ Viņi izvērta asu principiālu cīņu ar oportunistiem arī šajā orgānā, cenšoties panākt, ka IK sēžu dienaskārtībā neieslēdz jautājumus, kas paredzēja Pagaidu valdības tiešu atbalstīšanu, un uzņem jautājumus, kurus izvirzīja boļševiku partija, strādnieku

un zaldātu masas. Atkārtoti tika runāts arī par Padomes sagatavošanos iespējamai visas valsts varas pārņemšanai. Taču, kā norādīts P.Stučkas atcerēs, šī perspektīva 1917.g. marta-aprīļa sākumā netika saistīta ar pāreju uz sociālistisko revolūciju, bet tikai uzskatīta par demokrātiskās revolūcijas uzdevumu.¹⁴ Bolševiku vadītāji Krievijā, arī P.Stučka, vēl vadījās no 1905.gada revolūcijas laikā pieņemtās cīņas stratēģijas un pilnīgi nesaņēma tās Februāra revolūcijas īpatnības, kuras prasīja jaunas cīņas līnijas īstenošanu.

Jauno nostādni deva V.I.Ļeņins savās "Vēstulēs no tālienes", taču sakarā ar imperiālistisko karu tās pienāca Petrogradā ar zināmu novēlošanos. "Travdā" tika publicēta tikai 1. V.I.Ļeņina vēstule. Tādēļ bolševiku partija plašāk uzzināja sava dižā vadņa domas tikai pēc viņa atgriešanās Krievijā.

P.Stučkas atmiņas un citi materiāli liecina, ka viņš 3.aprīlī bija V.I.Ļeņina tuvāko sagaidītāju vidū un naktī no 3. uz 4. aprīlī piedalījās V.I.Ļeņina apspriedē ar Petrogradas bolševiku organizāciju darbiniekiem.¹⁵ 4.aprīlī P.Stučka, I.Viskrievijas strādnieku un zaldātu padomju apspriedes dalībnieks, tās bolševiku frakcijas loceklis, noklausījās V.I.Ļeņina runas bolševiku frakcijā un bolševiku-mežševiku delegātu kopējā sapulcē, kurās V.I.Ļeņins izklāstīja savas Aprīļa tēzes. P.Stučka liecināja, ka Vladimirs Iljičs nav vēlējies piedalīties pēc I.Cereteli ierosinājuma sasauktajā abu frakciju kopsapulcē, jo kategoriski noraidīja tajā paredzēto "apvienošanās" apspriešanu un tikai pēc bolševiku darbinieku vairākkārtēja lūguma piekritis uzstāties vēlreiz.¹⁶ P.Stučka atmiņās par šo V.I.Ļeņina runu uzsvērts: "Kā ķīmiska skābe sašķīro nevienādos elementus, tā šķaidīja b. Ļeņina tēzes (buržuāziski demokrātiskās) revolūcijas rindas. Šurp proletāriskā revolūcija, prom kontr-revolūcija!"¹⁷

Stāstot par to, kādu ietekmi uz viņu un citiem bolševikiem atstājusi V.I. Ļeņina nostādne par pāreju uz sociālistisko revolūciju, Ļeņinskais lozungs "Visu varu padomēm!", kas norādīja ceļu uz padomju vienvaldību un to pārvēršanu par proletariāta diktatūras orgāniem, P. Stučka atzīmēja: "Kā zviņas nokrita no mūsu acīm. Kā mēs to agrāk nebijām redzējuši."¹⁸

V.I. Ļeņina Aprīļa tēžu ietekmē P. Stučka pārvērtēja savus uzskatus par revolūcijas un padomju uzdevumiem, aktīvi iekļāvās Ļeņinskā cīņas plāna propagandēšanā.

Aprīļa tēzes deva jaunu sparū Petrogradas padomes bolševikiem nemitīgajā cīņā ar oportunistisko vadību.

6. aprīlī P. Stučka Padomes IK sēdē ierosināja, lai Padome neatkarīgi no Pagaidu valdības izsludina 1. maiju (18. aprīlī pēc vecā stila) par svinamo dienu Krievijā, organizē plašas darbaļaužu revolucionāro spēku demonstrācijas, nolēmj 1. maijā pārtraukt frontē kara darbību, sarīkojot vispārēju brāļošanos ar vācu un austroungāru kareivjiem, un uzaicina pretinieku zemju sociāldemokrātiskās partijas arī piedalīties šīs brāļošanās īstenošanā.¹⁹

Nespēdami gluži atklāti nostāties pret 1. Maija svētku svinēšanu, oportunisti tomēr panāca, ka IK un pēc tam arī Padomes plēnums nolēma otrdienu 18. aprīlī (1. Maiju) atstrādāt svētdien 16. aprīlī.²⁰ Tas radīja strādniekos neapmierinātību ar Padomes vairākuma rīcību. Rūpniecās un fabrikās arvien biežāk atskanēja aicinājumi pārvēlēt deputātus, nosūtot uz Padomi īstus proletariāta interešu aizstāvjus.

Tā P. Stučkas izvirzītie priekšlikumi veicināja sīkburžuāzisko partiju atmaskošanu, priekšnoteikumu radīšanu Petrogradas padomes sastāva izmaiņai.

IK vairākums noraidīja P. Stučkas priekšlikumus par brāļošanos frontē. Taču to apspriešana arī guva rezonansi Padomē un ārpus tās, rosinot opozīciju pret politiķiem,

kas nevēlējās uzstāties pret imperiālistisko karu. Tas spilgti izpaudās arī Izpildu komitejas 7. aprīļa sēdē, kas apsprieda jautājumu par attieksmi pret Pagaidu valdības "brīvības aizņēmumu", ko izlaida, lai sevāktu līdzekļus kara turpināšanai. J.Staļins, P.Stučka, M.Krasikova u.c. prasīja, lai IK nosoda šo pasākumu, norādot, ka nedrīkst nodot tautas naudu tādas valdības rokās, kas turpina carisma imperiālistisko politiku.²¹ Viņi panāca, ka IK sēdē izraisījās asa polemika; daļa eseru pārstāvju un meņševiki internacionālisti, zinot masu noskaņojumu, šoreiz nepiekrīta Čereteli-Cereteli viedoklim un arī iebilda pret aizņēmumu. Par tā atbalstīšanu nobalsoja tikai 21 no 40 klātesošiem IK locekļiem. 15 sēdes dalībnieki balsoja par bolševiku priekšlikumu.²² Tas jau bija ievērojams panākums cīņā pret oportūnistisko vadību.

Bolševiku partija plaši izmantoja šī jautājuma apspriešanu Petrogradas Padomē eseru un meņševiku vadītāju atmaskošanai un darbalaugu pārliecināšanai, ka tikai pēc visas varas pārejas padomju rokās varēs panākt mieru.

Pēc tam, kad IK locekļi (arī P.Stučka), kas bija balsējuši pret aizņēmuma atbalstīšanu, 8.aprīli publicēja paziņojumu, kurā pieprasīja jautājumu izlemšanu Padomes plenārsēdē, V.I.Ļeņins izstrādāja Padomes rezolūcijas projektu, ko publicēja "Pravdā".²³ Tas bija Padomes bolševiku frakcijas dokuments, ko vajadzēja apspriest visu deputātu kopsapulcē.

Eseru un meņševiku barveži jūta, ka šī jautājuma izskatīšana visā Padomē var gūt viņiem nevēlamu virzienu. Partiju disciplīnas vārdā viņiem izdevās piespiest visus IK locekļus - eserus un meņševikus 15.aprīli nobalsot par I.Cereteli rezolūciju, kas paredzēja neuzņemt jautājumu Padomes plenārsēdes dienaskārtībā.²⁴ Tā oportūnistiem izdevās izvairīties no neveiksmes. Taču pati jautājuma apspriešana un tās atbalsis ārpus Padomes jūtami iedra-
vāja masu uzticēšanos sīkburžuāziskajām partijām.

Pagaidu valdības aizņēmuma apspriešanas asā atmosfērā P.Stučka izdevās izdarīt zināmu spiedienu uz Padomes IK Biroju, kura sastāvā bija vislielākais oportunistu pārsvars. 12.aprīlī pēc viņa ierosinājuma IK sēde pieņēma lēmumu, kas deva visiem IK locekļiem iespēju piedalīties Biroja sēdēs ar padomdevēja tiesībām.²⁵

Tā bolševiki guva iespēju turpmāk izvērst spēcīgāku oportunistu kritiku arī šajā Padomes orgānā.

Sikburžuāziskajām partijām spēcīgu triecienu deva Aprīļa politiskās krīzes dienas. Šī krīze ietekmēja arī Petrogradas Padomes darbu, piespiežot to nopietni apspriest valsts varas jautājumu.

Piedaloties Padomes IK sēdēs krīzes dienās un pēc tam, P.Stučka, tāpat kā citi leninieši, prasīja, lai Petrogradas Padome atsaucas gaivaspilsētas strādnieku un zaldātu mierīgās demonstrācijas aicinājumam pārņemt valdības funkcijas savās rokās un energiski rīkojas pret kontrrevolucionāru bruņotām akcijām.

21.aprīlī Izpildu komiteja ar 34 pret 19 (bolševiku u.c.) balsīm nolēma izkļūt no krīzes, tikai pastiprinot Padomes kontroli pār Pagaidu valdību.²⁶ Tās pašas dienas vakarā ļoti asa cīņa starp valdības atbalstītājiem un Padomju varas piekritējiem notika Padomes plēnumā. Arī tur oportunisti vēl guva virsroku. Taču spēku samērs Padomē vairs ne tuvu neatgādināja to relatīvo vienprātības atmosfēru, kāda bija vērojama tūlīt pēc Februāra revolūcijas.

P.Stučka savos rakstos presē, kā arī runājot Petrogradas strādnieku sapulcēs, atmaskoja Padomes vadītāju nodevīgo rīcību Aprīļa krīzes dienās, agitēja par leninisko lozungu "Visu varu padomēm!" Taču vienlaikus viņš brīdināja masas arī no priekšlaicīgas bruņotas uzstāšanās pret Pagaidu valdību, uz ko aicināja avantūristiski noskaņota Petrogradas bolševiku darbinieku grupa ar S.Bagdatjevu priekšgalā. Atbalstot V.I.Lenina, KSDS(b)P CK nostāju, P.Stučka rakstīja avīzē "Cīņa": "Mums jāsaprot,

ka neorganizēti saucieni pēc Pagaidu valdības gāšanas ta-
ni pašā laikā, kad nedz Pagaidu valdība grib labprātīgi
atstāties, nedz demokrātija to grib labprātīgi uzņemties,
ir, mazākais, lieki un tātad - kaitīgi." ²⁷

Ciņa starp boļševikiem un oportunistiem guva jaunu kā-
pinājumu, kad Padome spēsprieda valdības galvas kņaza
G.Ļvova priekšlikumu izveidot koalīcijas valdību ar Pado-
mes pārstāvju piedalīšanos. 28. aprīlī Padomes Izpildu ko-
mitejas locekļu vairākums kopā ar boļševikiem noraidīja
šo priekšlikumu. 1. maijā 12 IK locekļi -- boļševiki P.
Krasikova, M. Kozlovskis, A. Kolontaja, P. Stučka u.c.
iesniedza oficiālu paziņojumu, kurā prasīja, lai Petrogra-
das padome uzņemas padomju valdības izveidošanu. ²⁸

Taču pēc tam, kad bija atkāpies pārāk atklāti kontrre-
volucionārais kara ministrs A. Gučkovs, Izpildu komitejā
atkal guva virsroku oportunistiskās vadības viedoklis.
Ar 44 pret 19 balsīm tika nolemts atbalstīt G.Ļvova priekš-
likumu. 2. maijā arī Padomes deputātu kopsapulce izteicās
par IK locekļu iestāšanos valdībā.

Tā bija jauna atklāta darbaļaužu interešu nodevība.
Pēc V. I. Jeņina norādījuma boļševiku partija izvērsa plašu
agitācijas kampaņu pret šo lēmumu, parādot masām, ka pa-
domes varēja pārņemt visu varu savās rokās un īstenot
tautas prasības, taču to vadītāji atrada par izdevīgāku
glābt buržuāzisko valdību ar savu līdzdalību tajā.

P. Stučka publicē "Ciņā" rakstu sēriju par koalīcijas
valdības izveidošanu ("Koalīcijas ministrija vai demokrā-
tijas valdība", "Vairāk drosmes uzvarēt!", "Vai Pagaidu
valdību vai Strādnieku un zaldātu deputātu Padomi?" u.c.). ²⁹
Tajos viņš norāda, ka Aprīļa krīzes laikā masas uzvarēja
kontrrevolucionāros spēkus un tā bija arī padomju kā masu
vadītāju uzvara, pēc kuras tās pilnīgi varēja nodibināt
savu vienvaldību. Taču -- pascaidro P. Stučka -- Petrogra-
das padomes Izpildu komiteja atteicās no atbildības par
valsti un glēvulīgi atteicās no padomju valdības izveido-

šanas. P.Stučka aicina darbaļaudis izdarīt spiedienu uz padomju vadītājiem ar lozungu "Drosmi uzvarēt!" un pierādīt, ka tauta atbalstīs tikai padomju varu.

14. maijā P.Stučka "Cīņas" lappusēs, raksturojot bolševiku attieksmi pret Petrogradas padomi, raksta: "Mēs neatsakāmies kritizēt padomju ikreizējā sastāva darbību, bet mūsu vienīgais ceļš ir viņu vest pie pārliecības, ka vienīgā izeja ir atzīt savu uzvaru un uzņemties to, uz ko šī uzvara spiež, tas ir visu varas pilnību, visu valsts vadību." Tālāk viņš agitē par bolševiku lozungu -- "Nekādu pabalstu ne skaidri pilsoniskai, ne koalīcijas Pagaidu valdībai, mums vajag strādnieku, zaldātu un bezzemnieku padomju valdības!"

P.Stučka 1917.g. maija dienās tālredzīgi paredz, ka Krievijas "Istā, tas ir, izšķirošā, Satversmes sapulce" būs "tas kongress, kurš sanāks iz visas Krievijas strādnieku, zaldātu, kā arī vēl zemnieku (un bezzemnieku) deputātu padomju priekšstāvjiem..."³⁰

Viņš ir nelokāmi pārliecināts par V.I.Leņina izstrādātās un bolševiku partijas VII (Aprīļa) konferences apstiprinātās cīņas līnijas zinātnisko precizitāti, tās īstenošanas vēsturisko nenovēršamību.

Darbodamies Petrogrādes padomē, tās Izpildu komitejā, P.Stučka stingri ievēroja Aprīļa konferences lēmumus un rikojās pēc tiem visos jautājumos. Tā, 25.aprīlī, kad IK apsprieda daļu sociālšovinista Borgbjerga priekšlikumu piedalīties Stokholmā paredzētās sociālistisko partiju konferences organizēšanā, P.Stučka un M.Kozlovskis, atsaucoties uz Aprīļa konferencē tikko pieņemto noraidošo lēmumu pret šās konferences ideju, kategoriski izsacījās pret līdzdalību šajā oportunistiskajā pasākumā. P.Stučka sniedza savu paziņojumu Latvijas Sociāldemokrātijas vārdā.³¹ LSD CK 1917.g. 15.maija sēdē atzina P.Stučkas rīcību "par pilnīgi pareizu un saskanošu ar LSD lēmumu un virzienu"³².

Šajā pašā LSD CK sēdē, kurā piedalījās P.Stučka, tika apspriests Petrogradas Padomes IK Biroja 12.maijā pieņemtais lēmums uzņemt IK sastāvā otru LSD pārstāvi, piešķirot šo vietu Petrogradas latviešu meņševiku "Strādnieku Avīzes" grupas pārstāvim.³³ (Šo pārstāvi paredzēja iekļaut arī Stokholmas konferences sagatavošanas komisijā.)

LSD CK, noklausījies P.Stučkas ziņojumu, nolēma pazinot IK, ka "Strādnieku Avīzes" grupa nepārstāv LSD un nav arī atsevišķa partija, tādēļ tai nav tiesību reprezentēt latviešu sociāldemokrātiju. LSD CK nolēma delegēt IK sastāvā vēl kādu no saviem darbiniekiem.³⁴ Petrogradas Padomes arhīvu dokumentos (kas daļēji publicēti) nav norādes uz otra LSD pārstāvja dalību IK sēdēs. Taču zināms, ka drīz pēc minētā LSD CK lēmuma Petrogradā ieradās O.Kārklīšs, kas darbojās P.Stučkas vadītā LSD CK Petrogradas birojā. Iespējams, ka viņš tika delegēts arī par LSD pārstāvi Petrogradas Padomes vadības orgānā.³⁵

1917.g. maijā IK notika asa polemika starp P.Stučku, M.Kozlovski, no vienas, un meņševiku-eseru deputātiem, no otras puses, sakarā ar tiesas prāvu pret boļševiku partijas CK Kšesinskas pils lietā. Tās bijusi ipašniece, kontrrevolucionāru uzmodināta, pieprasīja, lai KSDS(b)P atbrīvo Februāra revolūcijas laikā ieņemto pili un atdod to viņas rīcībā. Pagaidu valdības tiesa atbalstīja šo prasību, atsaucoties uz gāztās cariskās monarhijas likumiem.

Boļševiki nolēma izmantot procesu agitācijas nolūkā un tādēļ nozīmēja M.Kozlovski par savu aizstāvi tiesā. P.Stučka palīdzēja viņam sastādīt aizstāvības runas, kas pierādīja apsūdzības motīvu absurdu pēcrevolūcijas apstākļos.

Vairāki IK locekļi, sīkburžuāzisko partiju darboņi, pēc profesijas advokāti, šajā sakarībā izvērta niknu kampaņu pret P.Stučku un M.Kozlovski, apsūdzot viņus anarhisma sludināšanā, "nemarksistiskā attieksmē" pret

"kārtību un likumību". Tad P.Stučka atnesa uz IK sēdi K.Marksa darbu izlasi un nolasīja K.Marksa eizstāvēšanās runu tiesas procesā Ķelnē 1849.g., kurā zinātniskā sociālisma pamatlicējs spīdoši pierādīja, ka pēc revolūcijas jaunās valdības tiesa nevar un nedrīkst tiesāt pēc gāztās valsts varas likumiem.³⁶

P.Stučkas "lekcija" par K.Marksa uzskatiem likumības un tiesību jomā bija tik ietekmīga, ka viņa oponenti apklusa. Tā bija zīmīga ideoloģiska uzvara par oportunistiem, kas maskējās ar "marksistiskām" frāzēm, bet nesaprata (un nevēlējās saprast) marksisma revolucionāro būtību.

P.Stučkas principiālā un pārliecinošā uzstāšanās pret Pagaidu valdības eizstāvjiem Petrogradas Padomē un galvaspilsētas darbaļaužu sapulcēs, aktīvā piedalīšanās V.I.Ļeņina cīņas ideju propagandēšanā ierīdoja viņu populārāko Petrogradas boļševiku organizācijas darbinieku skaitā. Tādēļ arī KSDS(b)P CK un Petrogradas komiteja izvirzīja P.Stučkas kandidatūru Petrogradas municipālo orgānu vēlēšanās, kas notika 1917.g. jūnijā.³⁷ 3.--5. jūnijā Viborgas rajona domes vēlēšanās, kurās uzvarēja boļševiki, P.Stučku ievēlēja par šī Pitera "vissarkanākā" rajona domnieku. Jūnija vidū viņš piedalās pirmajā Viborgas puses revolucionārās domes sēdē, kas ievēl viņu draugu un cīņas biedru M.Kozlovski par tās priekšsēdētāju. P.Stučka, runājot Domes sēdē, apgāž eseri meņševiku un kadetu iebildumus pret boļševiku vēlēšanu agitācijas pagēmiem un pierāda šo iebildumu nepamatotību.

19.jūnijā P.Stučku ievēl Petrogradas Centrālās pagaidu domes sastāvā, kuras boļševiku frakcijā ir tādi ievērojami KSDS(b)P darbinieki kā J.Sverdlovs, A.Kolontaja, D.Manuilskis, S.Nehimsons u.c.³⁹

Tāpat kā Petrogradas Padomē, arī domēs P.Stučka aktīvi cīnās par boļševiku partijas ļeņiniskās līnijas, KSDS(b)P CK lēmumu un norādījumu izpildi.

1917.g. jūnijā P.Stučka, būdams Petrogradas Padomes IK loceklis, piedalās I Viskrievijas strādnieku un zaldātu padomju kongresa darbā. Šis kongress, kurā spilgti izpaužas sīkburžuāzisko partiju pārsvars Krievijas padomēs, atstāj uz P.Stučku smagu iespaidu. Tā nogurdinošajā atmosfērā kā spilgts gaismas stars ielaužas V.I. Leņina runas, viņa pārliecinošā atziņa, ka Krievijā "ir tāda partija", kas var uzņemties valsts vadību, lai īstenotu tautas masu prasības, izvestu zemi no strupceļa, kurā to ievēdis carisms un buržuāzija.

P.Stučka kongresā neuzstājas, taču nav arī pasīvs vērotājs. Viņš palīdz atmāskot kongresa sīkburžuāzisko līderu atsaukšanos uz starptautiskās strādnieku kustības atbalstu. Drīz pēc tam, kad kongresā bija runājis no ASV atbraukušais sociāļšovinists Č.Rasels, kas atbalstīja Krievijas oportunistus, P.Stučka nodeva "Pravdas" redakcijai tikko saņemto Amerikas sociālistiskās partijas Latviešu federācijas telegrammu, kurā bija paziņots par Rasela izslēgšanu no ASP.⁴⁰ Avīze izmantoja šo materiālu, lai parādītu, ka šis meņševiku draugs nebūt nepauž amerikāņu proletariāta viedokli, bet ir avantūrists, kas patvarīgi piesavinājies ASP pārstāvja tiesības.

I Viskrievijas Padomju kongresa dienās P.Stučka sāk publicēt "Cīņa" savas "Vēstules no Pēterpils", kurās iepazīstina latviešu darbaļaudis ar notikumiem galvaspilsētā, Petrogradas Padomes un kongresa darbību. No Padomes IK nostāšanās Pagaidu valdības pusē pret Kronštates padomi, kas bija atteikusies pakļauties valdības rīkojumiem, un līdzdalības bolševiku organizētās demonstrācijas 10.jūnijā aizliegšanā, P.Stučka secina, ka Padomes vadība galīgi pārgājusi kontrrevolucionārās buržuāzijas pusē. Viņš raksta, ka sakarā ar to Padomei "agrāko varas funkciju vietā tagad jātop par Pagaidu valdības rokaspūsi un reklāmas mašīnu".⁴¹

Vērojumus I Viskrievijas Padomju kongresā viņš noslēdz ar paredzējumu, ka drīz "sāks saīsināt runas, viens otru aizbrauks un pats kongress kūsīs kā sniegs pavasarī un kā pašu padomju revolucionārā vara".⁴² P.Stučka jau pirms jūlija politiskās krīzes atrisinājuma nojauš, ka divvuldības dienas beidzas un visa vara nonāks Pagaidu valdības rokās. Taču viņš nav pesimistiski noskapots, saskata padomju varas uzvaras iespēju netālā nākotnē. Tādēļ P.Stučkas vēstule "Cīņai" par padomju kongresu beidzas ar vārdiem "Vivat seqvens! Lai dzīvo nākošais!" -- viņš ir pārliecināts, ka II Viskrievijas padomju kongress būs īsts revolucionārās tautas forums, kas pārņems valsts varu savās rokās.

Dziļš un zinātniski tālejošs ir šis P.Stučkas precīzais paredzējums. Tā avots -- V.I.Ļeņina mācība par Padomju varu, sociālistiskās revolūcijas uzvaras nenovēršamību.

Saskaņā ar I Viskrievijas padomju kongresā pieņemtajiem Viskrievijas Padomju Centrālās Izpildu Komitejas izveidošanas noteikumiem Petrogradas Padomes IK locekļus, arī P.Stučku kooptē CIK sastāvā.⁴³ Viņš sāk darboties tās boļševiku frakcijā, ko vada V.I.Ļeņins. Tā izvirza P.Stučku VCIK zemnieku komisijas un materiālijuridiskās komisijas sastāvā.⁴⁴ 28.jūnijā VCIK sēdē lēvā P.Stučku komisijā sarunām ar Viskrievijas Zemnieku deputātu padomju IK, par apvienošanos.⁴⁵

P.Stučka Petrogradā tēni laikā veica tiešām milzīgu darbu boļševiku partijas, padomju un municipālajos orgānos. Dora Stučka kādā vēstulē Rainim rakstīja, ka kopā 27.februāra viņš strādājis 16-18 stundas dienā bez atpūtas un bieži pat bez pusdienām.⁴⁶ Lielā darba slodze krasi pasliktināja P.Stučkas veselības stāvokli. 1917.g. jūnija beigās viņš smagi saslima. Vēlāk viņš raksta: "30.jūnijā mani aizveda uz vasarnīcu", kas atradās Petrogradas apkaimē Aleksandrovkas muižas teritorijā, vai-

rākus kilometrus aiz Sabļinas stacijas.⁴⁷ Tur vajadzēja ārstēties un atpūsties līdz pat 7. augustam, kad P. Stučka atgriezās galvaspilsētā.⁴⁸ Tani pašā dienā viņš piedalās Padomes strādnieku sekcijas sēdē, kas nosoda eseru un meņševiku nodevīgo politiku. Atmiņā par šo sēdi, kas jau iezīmēja Padomes vadītāju krahu, P. Stučka rakstīja, ka toreiz "Cereteli, "tautas tribūns" ... Strādnieku padomē dabūja vairs tikai vienu balsi, bet daudz daudz svilpienu. Viņš bija aprakts kā strādnieku vadonis..."⁴⁹

Šajā laikā LSD CV bija pieņēmusi lēmumu ka P. Stučkam jāatgriežas Latvijā un jānostājas dzimtā novada revolucionārās pašvaldības priekšgalā, tādēļ viņš tagad galveno vērību veltīja LSD darba jautājumiem, devās uz Latviju.

Pēc Rīgas krišanas P. Stučka atgriezās Petrogradā, turpināja piedalīties Petrogradas padomes darbā, piedalījās tās boļševizēšanā.

Vēsturisks pavērsiens notiek 1917. g. 1. septembrī, kad Petrogradas padome nobalsoja par boļševiku iesniegto rezolūciju valsts varas jautājumā. Tās revolucionārā nozīme ievērojami palielinājās. 25. septembrī tika ievēlēta boļševistiska Padomes Izpildu Komiteja. Taču P. Stučka nav tās sastāvā, jo partija uztic viņam citus svarīgus uzdevumus.

1917. g. septembrī viņš Petrogradā piedalās Demokrātiskās apspriedes boļševiku frakcijas darba vadišanā. 1917. g. oktobrī, būdams Petrogradas padomes loceklis, P. Stučka piedalās Ziemeļu apgabala padomju kongresa sasaukšanā un darba organizēšanā. Šim kongresam, kurā piedalījās 94 delegāti no Somijas, Latvijas, Igaunijas, kā arī Petrogradas, Pleskavas un Novgorodas guberņām, bija izcila nozīme Oktobra bruņotās sacelšanās sagatavošanā.

Tā pirmajā darba dienā 11. oktobrī boļševiku frakcijas sēdē tika nolasīta V. I. Leņina "Vēstule biedriem boļševikiem, kas piedalās Ziemeļu apgabala padomju kongresā",

kurā dižais revolūcijas vadonis vēlreiz uzsvēra, ka lozungs "Visu varu Padomēm!" ir sacelšanās lozungs un norādīja: "Pie Petrogradas un Petrogradā -- lūk, kur var un vajag izšķirt un realizēt šo sacelšanos iespējami nopietnāk, iespējami organizētāk, iespējami ātrāk, iespējami energiskāk".⁵⁰ Sēdes dalībniekus iepazīstināja ar KSDS(b)P CK 10.oktobra sēdē pieņemto lēmumu par sacelšanos.

Ziemeļu apgabala padomju kongresa delegāts no Valmieras J.Birzgalis savās atmiņās liecināja, ka frakcijas sēdē runājis arī P.Stučka, paziņodams par neokupētās Latvijas daļas darbaļaužu un Ziemeļu frontes revolucionāro kareivju gatavību kuru katru brīdi pēc partijas aicinājuma rīkoties, lai nodrošinātu visas valsts varas pāreju padomju rokās.⁵¹ Šī runa atstāja lielu ietekmi uz boļševiku delegātiem, veicināja viņu saliedēšanos ap ļeņinisko bruņotās sacelšanās nostādni.

13. oktobrī kongress ievēlēja boļševistisku Ziemeļu apgabala padomju Izpildu komiteju, kuras sastāvā bija N.Kriļenko, P.Stučka, A.Antonovs-Ovsejenko u.c. Tās galvenais uzdevums bija sekmēt sacelšanās savlaicīgu sagatavošanu un, pārvarot eseru un meņševiku vadītās padomju VCIK pretestību, nodrošināt II Viskrievijas strādnieku un zaldātu padomju kongresa sasaukšanu.

Lielā Oktobra priekšvakarā P.Stučka atkal strādā bez atpūtas, lai ar Petrogradas padomes līdzdalību sagatavotu priekšnoteikumus Viskrievijas padomju kongresa saukšanai un sekmīgai darbībai. P.Stučka pilnīgi atbalsta V.I.Ļeņina prasību, ka sacelšanās jāsāk, nenogaidot kongresa sapulcēšanos, jāīsteno kongresa darba priekšvakarā, nododot jau izcīnīto valsts varu kongresa delegātu rokās.⁵²

24. oktobrī, kad sākās Petrogradas strādnieku, kareivju un matrožu bruņotā sacelšanās pret kontrrevolucionāro Pagaidu valdību, P.Stučka atradās revolūcijas štābā -- Smoļnijā, kur aktīvi piedalījās II Viskrievijas

padomju kongresa latviešu delegātu apspriedē, kurā piedalījās ap 20 delegātu. P.Stučka iepazīstināja tās dalībniekus ar politisko situāciju un boļševiku partijas nostādni valsts varas jautājumā. Noklausījās arī delegātu ziņojumus par stāvokli citās pilsētās un novados. J.Birzgālis šajā sakarībā liecināja, ka gandrīz visi apspriedes dalībnieki (izņemot divus) stingri stāvējuši boļševiku pozīcijās, dedzīgi atbalstījuši V.I. Ļeņina līniju par nekavējošu bruņotu sacelšanos.⁵⁵

24. oktobra vakarā, kad V.I.Ļeņins ieradās Smoļnijā un pārņēma sacelšanās tiešo vadību savās rokās, sākās izšķirošais revolūcijas triecienspēku uzbrukums, kas atnesa sacelšanās uzvaru, Pagaidu valdības gāšanu un visas varas pāreju padomju rokās.

V.I.Ļeņina vadībā šajos pasaulvēsturiskajos mirkļos atbildīgus uzdevumus veica visi viņa tuvākie līdzgaitnieki, to vidū arī P.Stučka. Tā, 25.oktobra rītā viņš tikās ar dižo darbaļaužu vadoni un pēc viņa norādījuma ievāca informāciju par Padomju kongresa delegātu sastāvu.⁵⁶

Dienas vidū P.Stučka piedalījās Petrogradas padomes sēdes organizēšanā, kura notika Smoļnija aktu zālē.⁵⁷ Tajā V.I. Ļeņins paziņoja galvapilsētas darbaļaužu pārstāvjiem par sacelšanās uzvaru, jauna vēstures posma sākšanos.

P.Stučka ir II Viskrievijas padomju kongresa, V.I. Ļeņina vadītā pasaulvēsturiskā foruma, prezidija loceklis. Savā runā viņš kvēli apsveic Ļeņinisko dekrētu par mieru un apliecina tam Latvijas darbaļaužu atbalstu.

P.Stučku ievēl VCIK sastāvā un 6.novembrī arī VCIK prezidijā, uzdodot vadīt tā juridisko nodaļu. Sākās P.Stučkas auglīgā darbība padomju likumu izstrādāšanā un sociālistiskas tiesu sistēmas veidošanā. Tā gūst īpašu plašumu pēc tam, kad 1917.g. 16.novembrī V.I.Ļeņins paraksta Tautas Komisāru padomes pavēli, ar kuru P.Stučkam uztic Tieslietu tautas komisariāta vadību.

Vienlaikus turpinās arī intensīva P.Stučkas dalība Petrogradas padomes un tās Kara revolucionārās komitejas darbā. Tā veltīta cīņai pret trakojošās kontrrevolūcijas uzbrukumiem un revolucionārās kārtības sargāšanai jaunās Padomju Krievijas galvaspilsētā. 1917.g. 30.oktobrī KRK nolēma izveidot savu izmeklēšanas un juridisko nodaļu. Tās vadību uzticēja P.Stučkam.⁵⁹

Firmās padomju izmeklēšanas komisijas pirmais nozīmīgākais uzdevums bija junkuru dumpja lietas izmeklēšana, ko veica ļoti rūpīgi, nopratinot daudzus tā dalībniekus, īpaši daļu komandierus, ieskaitot generāļus.⁶⁰ Izmeklēšanas gaitā tika iegūti un apkopotī materiāli, kas atmaskoja buržuāzisko partiju un organizāciju kontrrevolucionāro prettautisko politiku, kā arī meļševiku un eseru nodevību attieksmē pret padomēm un tiem darbaļaudim, kuri vēl uzticējās šo partiju melīgajiem solījumiem. Lielā rūpība izmeklēšanas procesā, kuras nodrošināšanā svarīga nozīme bija P.Stučkam, apgāza arī buržuāzijas izplatītos melus par boļševiku izrēķināšanos ar saviem politiskajiem pretiniekiem bez kādas izmeklēšanas un tiesāšanas.⁶¹

Šī raksta uzdevums nav apskatīt to plašo un auglīgo darbu, ko P.Stučka veica, pildot Tieslietu tautas komisāra un VCIK juridiskās nodaļas vadītāja pienākumus. Tas plaši atspoguļots daudzos padomju zinātnieku izdevumos: dokumentu krājumos, monogrāfijās,⁶² laikabiedru atmiņās utt. Atzīmēsim tikai, ka, vadot veco tiesas iestāžu likvidāciju un padomju tiesas orgānu veidošanu, P.Stučka daudzkārt balstījās uz Petrogradas padomi un tās KRK izmeklēšanas komisiju, kuras praktiski nodrošināja Tautas Komisāru padomes un Tieslietu tautas komisāriāta attiecīgo lēmumu īstenošanu galvaspilsētā. To veicināja arī paša P.Stučkas dalība šajos orgānos. Tā, 1917.g. 29.novembrī KRK izmeklēšanas komisijas komisārs G.Dambergs, izpildot P.Stučkas rīkojumu, nosūtīja bru-

notas kareivju nodaļas uz senāta, galvenās kara tiesas un Petrogradas komercietības ākām. Tās panāca, ka tur esošās vecās tiesas iestādes beidza darboties.⁶³ Līdz ar to bija likvidēti svarīgi kontrrevolucionāro spēku atbalsta punkti, kas sīksti pretojās Padomju valdībai. Galvaspilsētas darbaļaudis apsveica šo enerģisko rīcību.

Sakarā ar 9.decembri panākto vienošanos, pēc kuras kreiso eseru partijas pārstāvji iestājās Padomju valdības sastāvā, par Tieslietu tautas komisāru iecēla eseru I. Šteinbergu. P.Stučku nozīmēja par šī komisariāta kolēģijas locekli. Kā tāds viņš īpaši nodarbojās ar tieslietu kārtošānu Petrogradā.

16.decembrī Petrogradas padome iecēla P.Stučku par savu pilnvaroto komisāru veco tiesu iestāžu pilnīgai likvidēšanai.⁶⁴ Viņa vadībā Petrogradā tika organizētas un nostiprinātas jaunās padomju tautas tiesas un citas juridiska rakstura iestādes.

1918.g. martā pēc Padomju valdības pārceļšanās uz Maskavu Petrogradas padomes Izpildu komiteju pārveidoja par Petrogradas Komūnas Tautas komisāru padomi, kurai deva lielas pilnvaras padomju varas politikas īstenošanā. P.Stučku iecēla par tās Tieslietu komisāru.⁶⁵ Tiesa -- šo atbildīgo partijas uzdevumu P.Stučka pildīja pavisam īsu laiku, jo 18.martā republikas TKP sēdē, ko vadīja V.I.Ļeņins, viņu atkal iecēla par Padomju Krievijas Tieslietu tautas komisāru un P.Stučka devās uz Maskavu.

Līdz ar to noslēdzās arī viņa raženā darbība Petrogradas padomē.

Mūsu rakstā, izmantojot publikācijās un arhivos esošās ziņas, centāties parādīt P.Stučkas aktīvo darbību Petrogradas strādnieku un zaldātu padomes pārvēršanā proletariāta ciņas orgānā, kam bija liela nozīme Padomju varas nodibināšanā visā Krievijā.

P.Stučkas devums Petrogradas Padomes sākotnējo vadītāju eseru un seņševiku atmaskošanā strādnieku un

zemnieku priekšā veicināja sīkburžuāzisko partiju ietekmes sagraušanu mazās, darba tautas sakļaušanos ar V.I. Ļeņina vadīto bolševiku partiju, padomju bolševizēšanu.

Nozīmīgs ir viņa ieguldījums Oktobra uzvaras izcīnīšanā, Padomju varas nostiprināšanā Petrogradā, kontr-revolucionāro spēku sagraušanā, galvaspilsētas padomes kā valsts varas orgāna darbībā Padomju valsts pastāvēšanas pirmajos mēnešos.

P.Stučkas darbībai Petrogradas Padomē bija arī principiāla nozīme Latvijas darbaļaužu revolucionārajā audzināšanā. Tā veicināja viņu jo ciešāku saliedēšanos ar galvaspilsētas proletariātu kopīgā cīņā par Padomju varas uzvaru. Darbojoties Petrogradas Padomē, P.Stučka pārstāvēja tajā LSD -- bolševiku partijas sastāvdaļu, kas visos cīņas jautājumos īstenoja V.I.Ļeņina, KSDS(b)P CK lēmumus un norādījumus. P.Stučkas konsekventā nostāja šajos jautājumos ir šīs īstenības spilgts apliecinājums.

Piezīmes:

- 1 Ļeņins V.I. Raksti, 23.sēj., 330.lpp.
- 2 Ļeņins V.I. Raksti, 24.sēj., 39.-40.lpp.
- 3 Кармышева Л.Р. Борьба большевиков за Петроградский Совет. Л., 1964, с.33.
- 4 "Правда", 1927, 6 март.
- 5 "Cīņas Biedrs", 1921, Nr.12, 16.lpp.
- 6 Октябрьское вооруженное восстание. Семнадцатый год в Петрограде. Л., 1967, с. 107.
- 7 Очерки истории ленинградской организации КПСС. Ч.1. Л., 1962, с. 464.
- 8 "Cīņas Biedrs", 1921, Nr.12, 17.lpp.
- 9 АН СССР. Исторические записки. 1963, № 73, с.121.
- 10 "Правда", 1927, 6 март. P.Stučka, kam šī "atvairināšanās" procedūra bija pretīga, atstāja IK sēdi.

- 11 Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов. Протоколы заседаний И.К. и Бюро И.К. М.-Л., 1925, с.82.
- 12 Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов..., с.47.
- 13 Карамышева Л.Р. Борьба большевиков за Петроградский Совет, с.11.
- 14 Oktobra revolūcijas gada svētkos. 1917.-1918. M., 1918., 9.lpp.
- 15 "Cīņas Biedrība", 1921, Nr.12, 17.-18.lpp.; Grūstvecā pasaule... (Oktobra revolūcijas dalībnieku atmiņu krājums), R., 1957, 231.-232.lpp.
- 16 Turpat, 18.lpp.
- 17 Turpat.
- 18 Turpat.
- 19 ИКР СК РВИ РА, 1.ф., 4.апр., 3.л., 9.lpp.; Stučka P. Par padomju varu Latvijā. Rakstu izlase. R., 1958, 254.lpp.
- 20 "Известия", 1917, 9 апр.
- 21 Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов..., с.315; Октябрьское вооруженное восстание... Кн. I, с.201.
- 22 Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов..., с.91.
- 23 Ленин В.И. Полн.собр.соч., т.31, сс.209-210.
- 24 Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов..., с.111.
- 25 Turpat, 105.lpp.
- 26 Turpat, 118.lpp.
- 27 Stučka P. Cīņa par Oktobri. Rakstu izlase. R., 1957, 31.lpp.
- 28 Злоказов Г.И. Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов в период мирного развития революции. М., 1969, с.201.

- 29 "Сірра", 1917..2.(15.), 3.(16.), 14.(27.) maijā u.c.
- 30 "Сірра", 1917, 14.(27.) maijā.
- 31 Петроградский Совет рабочих и солдатских депута- тов..., с.127.
- 32 LKP SK PVI PA, l.f., 4.apr., 21.1., 4.lp.
- 33 Петроградский Совет рабочих и солдатских депута- тов..., с.233.
- 34 LKP SK PVI PA, l.f., 4.apr., 22.1., 4.lp.
- 35 Nav arī ziņu par latviešu meņševiku pārstāvju koop- tēšanu IK. Acimredzot šis nodoms sakarā ar LSD SK aso protestu netika realizēts.
- 36 Стучка П.И. Избранные произведения по марксистско- ленинской теории права. Рига, 1964, с.159.
- 37 ЦИА ИМЛ, ф.17, оп.1, д.148, л.15: "Правда", 1917, 1 июля /18 июня/.
- 38 "Правда", 1917, 1 июля /18 июня/.
- 39 "Правда", 1917, 4 июля /21 июня/.
- 40 "Правда", 1917, 28/15/ июня.
- 41 "Сірра", 1917, 15.(28.) jūnijs.
- 42 "Сірра", 1917, 18.jūnijs (1.jūlijs).
- 43 Петроградский Совет рабочих и солдатских депута- тов..., с.208.
- 44 Ленинградский государственный архив Октябрьской рево- люции и социалистического строительства /ЛГАОРСС/, ф.7384, оп.1, д.2, лл.53-54.
- 45 Там же, л.72.
- 46 Raīņa Valsts literatūras un mākslas vēstures muzejs. Inv.nr. 120700.
- 47 "Правда", 1918, 8 февраля /26 января/.
- 48 Dauge P. Stučkas dzīve un darbs, 549.lpp.
- 49 "Сірра" 1919, 9.aprīlī.
- 50 Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 155.lpp.
- 51 Партийный архив Института истории партии при Ленин- градском обкоме КПСС /ЛПА/, ф.4000, оп.12, д.492, л.20.

- 52 Stučka P. Vēstule no Pēterpils. - "Mūsu Cīņa",
1917, 24.oktobri.
- 53 ЛНА, ф.4000, оп.12, д.815, л.52-35.
- 54 ЦИА ИМЛ, ф.70, оп.4, д.385, л.141.
- 55 ЛНА, ф.4000, оп.12, л.492, л.50.
- 56 ЛНА, ф.4000, оп.12, д.492, л.50.
- 57 Turpat, 54.lapa.
- 58 Городецкий Е.Н. Рождение Советского государства.
М., 1965, сс.175, 181.
- 59 Петроградский Военно-революционный комитет. Докумен-
ты и материалы. Т.1. с.354; т.2, М., 1966, с.60.
- 60 Голиков С.Л. Крушение антисоветского подполья в
СССР. М., 1975, сс.55, 73.
- 61 1918.g. vakarā ar 1.Maija svētkiem humānu apsvērumu
vadīta Petrogradas komūnas TKP izsludināja amnestiju.
Junkuru dumpja dalībniekus atbrīvoja no arcietinā-
juma, izmeklēšana viņu lietā tika pārtraukta.
- 62 **Piem., sk.** Длотник А.А. Петр Стучка и истоки совет-
ской прерывой мысли 1917-1925. ЛГУ им.П.Стучки.
Ученые записки № 129. Рига, 1970.
- 63 Петроградский Военно-революционный комитет. Доку-
менты и материалы. Т.3. М., 1967, с.474.
- 64 ЛТАСРСС, ф.1000, оп.1, д.25, л.14.
- 65 Потехин М.Н. Первый Совет пролетарской диктатуры.
Л., 1966, с.56.

R. TREIJS
vēstures zinātņu kandidāts
P. Stučkas LVU

"BRĪVAIS STRĒLNIEKS" PADOMJU VARAS PIRMAJOS
MĒNEŠOS (1917.g. oktobris - 1918.g. februāris)

... 1917.gada 25.oktobris. "Latvju Strēlnieka"¹ redakcija Valkā, Maskavas ielā 21. Latviešu strēlnieku laikraksta vadītāji Kārlis Ozoliņš (Tomass) un Teodors Draudis gatavo kārtējo avīzes numuru. Kad darbs pa pusei jau padarīts, redakcijā ierodas kāds vietējā pasta un telegrāfa kantora ierēdnis ar tikko no Petrogradas saņemto telegrammu norakstiem. 12.armijas Kareivju deputātu padomes Izpildu komiteja -- Iskosols, kas vēl atrodas samiernieku rokās, aizliedzis šīs telegrammas izplatīt. Kāpēc? Tāpēc, ka tās vēsti par bruņoto sacelšanos, kas sākusies galvaspilsētā. Boļševistiskās "Latvju Strēlnieka" redakcijas domas šajā jautājumā ir diametrāli pretējas Iskosola viedoklim, proti -- rīt pat lasītājiem ir jāzina patiesība par notikumiem Petrogradā.

... 26.oktobris. Pāri visai pirmajai lappusei "Latvju Strēlnieks" uzrunā savu daudztūkstošu lielo lasītāju saimi: "Visu varu Strādnieku, zaldātu un zemnieku deputātu padomēm! Darba ļaudis un kareivji! Atbalstiet savas padomes un revolucionāro sociāldemokrātiju tagadējā izšķirošā cīņā!". Zem šī lozunga -- vairāki Petrogradas Strādnieku un zaldātu deputātu padomes Kara revolucionārās komitejas aicinājumi galvaspilsētas darba cilvēkiem un revolucionārajiem kareivjiem negaidīt vairs žēlastību no Pagaidu valdības, bet ņemt varu savās rokās. Turpat pirmā informācija par bruņotā apvērsuma norisi: "Pēc pēdējām ziņām iz Pēterpils revolucionārās demokrātijas rokās jau atrodas Baltijas

un Varšavas piestātnes, Smoļņija institūts, Ziemas pils un citas valdības iestādes. Pēterpils garnizons, starp tiem Izmailovas, Semjonovas u.c. pulki pievienojušies Pēterpils Revolūcijas kara komitejai... Pagaidu valdība cerē velti uz frontes palīdzību. Velti uz tautu tam cerēt, kas strādā pret tautu." LSD Valkas - Rūjienas organizācijas vadītāji jau paspējuši uzvest pirmos norādījumus rajonu komitejām un partijas biedriem sakarā ar sacelšanos galvaspilsētā. Arī tie jau lasāmi avīzē.^{1a}

... 27.oktobris. Pirmajā lappusē iepriekšējās dienas lozungs. (Tas laikrakstā būs lasāms līdz 1.novembra numuram.) Zem tā centrālo vietu ieņem isi atreferētais V.I. Ļeņina ziņojums par padomju varas uzdevumiem, kuru viņš 25.oktobrī bija nolasījis Petrogradas Padomes sēdē.² To labi papildina Iskolata, Iskolastrela un citu Latvijas revolucionāro organizāciju uzsaukums ar Petrogradas Kara revolucionārās komitejas telegrammas tekstu par stāvokli pēc Pagaidu valdības gāšanas un varas pāreju padomju rokās.³ Uzsaukumā lasām: "Pēterpils garnizons un proletariāts nogāza Kerenska valdību, kas nostājās pret revolūciju un tautu. Jaunās valsts varas darbības programmai... jāizteicas nekavējotā demokrātiska miera piedāvājumā, atdodot muižnieku zemi zemniekiem, bet visu valsts varu -- deputātu padomēm, sasaucot godīgā veidā Satversmes sapulci. Tautas revolucionārā armija nedrīkst laist uz Pēterpili neuzticīgās (resp., kontrrevolucionārās -- R.T.) karaspēka daļas... Uzaicinām visus pilsoņus, strādniekus un zaldātus ievērot aukstasinību un mierīgumu šai momentā, kad valsts vara pāriet darba tautas rokās."

... 28.oktobris. Numura galvenais materiāls -- V.I. Ļeņina uzrakstītais Viskrievijas II Padomju kongresa manifests par varas ņemšanu padomju rokās.⁴ Tas beidzas vārdiem: "Lai dzīvo revolūcija!" Tāda pati galvenā doma caurviļ 12. armijās Kara revolucionārās komitejas manifestu,⁵ kas deklarē: "Nost kapitālistus -- kontrrevolu-

cionārus! Lai dzīvo Sarkanā Pēterpils! Lai dzīvo tautas vara!" Manifests runā arī par konkrētiem uzdevumiem -- neviens 12. armijas kareivis nedrīkst tikt sūtīts uz Petrogradu cīņai pret revolūciju, dzelzceļniekiem un telegrafistiem nav jāizpilda kontrrevolucionāras pavēles. Informācijā "Pēterpilī" laikraksts pastāsta sīkāk par bruņotās sacelšanās norisi.

Tādi galvenajās līnijās bija "Latvju Strēlnieka" pirmie trīs pēcoktobra numuri. Kā liecina nule minētie tajos publicētie materiāli, redakcija darīja visu, kas bija tās spēkos, lai ne tikai informētu lasītājus par sociālistiskās revolūcijas uzvaru valsts centrā, bet arī mobilizētu Latvijas darbaļaudis Petrogradas atbalstam un varas ņemšanai padomju rokās uz vietas.

Labi iesākto darbu latviešu strēlnieku laikraksts sekmiņi turpināja, vispirms publicējot un izskaidrojot lasītājiem Viskrievijas II Padomju kongresa dokumentus, pirmām kārtām, V. I. Leņina runas un viņa izstrādātos lekrētus -- jau minēto manifestu par varas ņemšanu padomju rokās, ziņojumu par mieru,⁶ galavārdu ziņojumam par mieru,⁷ dekrētu par mieru,⁸ ziņojumu par zemi⁹ un dekrētu par zemi.¹⁰ Tādējādi Padomju kongresa vēsturiskie dokumenti kļuva zināmi arī Latvijas darbaļaudīm, kas tūdaļ sāka tos īstenot. Avīze atreferēja arī latviešu strēlnieku pārstāvja K. Pētersona runu kongresā.¹¹ Lūk, šī patiesi unikālā runa.

"Viskrievijas deputātu padomju kongresā Kučins,³ kā zināms, uzstājās pret varas pāriešanu revolucionārās demokrātijas rokās. Viņam preti no 12. armijas kreisā bloka uzstājās K. Pētersons, kurš aizrādīja, ka kongress noklausījies armijas (XII -- R.T.) komiteju divus priekšstāvjus un viņu runām būtu nozīme, ja šie oratori tiešām būtu armijas priekšstāvji (vētrains aplausi). Norādīšu uz faktiem. Viņi abi nav zaldātu priekšstāvji. Jūs zināt, ka 12. armija jau sen pieprasa armijas padomes un

"Iskosola" pārvēlēšanu. Bet tas netiek darīts. Nesen tika sasaukta armijas mazā padome, bet lielās padomes sasaukšana tika atlikta uz 28. oktobri. Tas notika tādēļ, lai šie delegāti nezaudētu savas tiesības Padomju kongresā. Latviešu strēlnieki jau vairākkārt ir teikuši: "Diezgan vārdus, vajag darbus. Vara ir jāņem demokrātijas rokās." Tādēļ arī lai aiziet Kučini, armija nav ar viņiem!"

Oktobra dienās avīze bez tam publicēja vairākus svarīgus vietējo revolucionāro organizāciju dokumentus -- jau minēto XII armijas Kara revolucionārās komitejas manifestu sakarā ar bruņotās sacelšanās uzvaru Petrogradā,¹² Valkas kara revolucionārās komitejas paziņojumu par tās nodibināšanos¹³ un aicinājumu atbalstīt padomju varu,¹⁴ LSD Valkas -- Rūjienas komitejas aicinājumu partijas rajonu komitejām energiski aizstāvēt jauno iekārtu¹⁵ u.c. Šajos nozīmīgajos materiālos Latvijas darbaļaudīm bija izvirzīti konkrēti uzdevumi proletariāta diktatūras nostiprināšanā Vidzemē un Latgalē.

Sociālistiskās revolūcijas uzvaras izcīņas laikā bez oficiālajiem Petrogradas un vietējiem dokumentiem "Latvju Strēlnieks" katrā numurā publicēja šiem jautājumiem veltītus redakcijas oriģinālmateriālus. Atzīmēsim no tiem dažus svarīgākos.

Viskrievijas II Padomju kongresa delegāts J. Krūmiņš-Pilāts tūdaļ pēc atgriešanās no galvaspilsētas nodeva "Latvju Strēlniekam" nelielu rakstu reportāžu "Notikumi Pēterpilī".¹⁶ Vēsture, atzīmēja šā materiāla autora, nezina cita gadījuma, kur revolūcijā būtu iesaistītas tik milzīgi lielas masas un kur tā būtu noritējusi tik organizēti un uzvaroši kā Petrogradā. Pretēji buržuāziskās preses pareģojumiem revolūcija nebija saistīta ne ar grautņiem un anarhiju, ne laupīšanām. "Uz lielām parasta kustība", par saviem vērojumiem galvaspilsētā stāstīja J. Krūmiņš-Pilāts. "Visi cenšas izvairīties no jebkādam nekārtībam. Seyiņķi tas sakāms par strādnieku kvartāliem... Strād-

nieki apzinās savu uzvaru, apzinās arī savus pienākumus. Pa visām ielām staigā strādnieku vai zaldātu patruļas, visi tilti apsargāti. Uz ielu stūriem kurinās uguns kuri, pie kuriem sildās patruļas un nabadzīgi, skrandaini ielas bērni. "Uzvara ir mūsu", runā tramvajos zaldāti. "Sen tas jau bija vajadzīgs...", piebilst viens otrs... Uz Mevas prospekta un vispār bagāto kvartālos nomanāms uztraukums un tikko valdāmas apslēptas dusmas."

Runājot par Viskrievijas II Padomju kongresu, raksta autors atzīmēja, ka latviešu strēlnieku pārstāvja K. Pētersona runa kongresā "...tika uzņemta ar jūsmīgām ovācijām. Vispār latviešu strēlniekus Pēterpils fabrikas un zavodi pazīst itin labi, nereti dzird pat tramvajos runājam, ka tie esot uzticīgākie revolūcijas pulki".

Petrogradas strādnieki un kareivji, rezumējot uzsvēra J. Krumiņš-Pilāts, ir izpildījuši savu uzdevumu. Viņu varoņdarbus zelta burtiem atzīmēs sociālisma vēsturē. Buržuāziskā pasaule ir dabūjusi nāvīgu triecienu pašā sirdī un tagad gaida atbalstu no ārienes. Tāpēc, nobeidza šī aktuālā un interesantā materiāla autors, "revolūcijas ciņās turpinās. Lai stāvam droši savas sargu vietas"

Oktoobra bruņotās sacelšanās uzvarai Petrogradā bija veltīts arī "Latvju Strēlnieka" redakcijas raksts "Ciņā par varu".¹⁷ Tajā bija norādīts, ka ilgi gaidītais ir noticis — Petrogradas strādnieki un garnizons varenā revolucionārā ciņā satriecis kontrrevolūciju un, āzis pagaidu valdību. Vara pāriet darba tautas un revolucionārās armijas rokās. Laikraksts reizē brīdināja lasītājus, ka ciņai pret revolūciju organizējas visi tai naidīgie spēki. No revolūcijas visvairāk baidās muižnieki un kapitālisti, kuri labi saprot, ka ar varas pāriešanu darba tautas rokās viņu kundzībai ir pienācis gals. "Tādēļ", aicināja "Latvju Strēlnieks", "visi, kam dārgi Krievijas revolūcijas likteņi, kam nav vienalga, vai Krievija valda pati darba tauta jeb vismelnākā muiž-

nieciski kapitālistiskā reakcija, lai atbalsta tagadējo darba tautas cīņu par visas varas nodošanu padomju rokās."

XII armijas Kara revolucionārās komitejas priekšsēdētājs biedrs F. Markuss savukārt rakstā "Revolucionārā kara komiteja"¹⁸ informēja lasītājus, kā strādā bruņotās sacelšanās vadības orgāns Latvijā. Viņš norādīja, ka XII armijas KRK nodibināta pēc Petrogradas parauga un 26. oktobrī sākusi darboties legāli. Divīzijas un pulki uzņem sakarus ar komiteju un izsaka gatavību izpildīt visus tās rīkojumus. Pēc tās norādījuma 27. oktobrī uz Cēsīm izsaukti divi latviešu strēlnieku pulki telegrāfa, telefona un staciju kontrolei, sardzes dienesta u.c. uzdevumu veikšanai. "Sajūsma starp zaldātiem ir liela", rakstīja F. Markuss. "Sen jau viņi ir naidīgi izturējušies pret Pagaidu valdību, un nav bijuši apmierināti ar "Iskosola" darbību. Tikai daudzi nav skaidrībā, ko darīt, kā rīkoties, un pieprasa visgarām mūsu komisārus, priekšstāvjus, mītni un sapulču sasaukšanu. Pieprasa visādus rīkojumus, pienes uzķertās telegrammas un pavēles, kuras dod kontr-revolucionārie štābi, revolūcijas nodevējs Kerenskis un vīri no "Iskosola"... Sakarā ar to kara Revolucionārā komitejā nepārtraukti rit visrosīgākā darbība. No 3 rītā līdz 2-3 naktī strādā mūsu cilvēki, bez ēšanas, bez atpūtas, jo darba ir pārāk daudz". Raksta autors aicināja lasītājus ticēt tikai Kara revolucionārās komitejas ziņojumiem un pildīt tikai tās rīkojumus, aicināja cīnīties pret kontrrevolūciju un revolūcijas ienaidnieku provokācijām.

Oktobra revolūcijas dienās, kad Iskosols rūpīgi slēpa visas jaunākās ziņas no Petrogradas, kad tās orgāns "Rižskij front" baroja savus lasītājus ar dažādām tenkām un melu ziņām, svarīgi bija arī pareizi informēt krievu kareivjus par notikumu gaitu galvāpilsētā un Latvijā. Kopā ar LSD XII armijas kara organizācijas avīzi "Okopnij nabat" to veica arī "Latvju Strēlnieka" redakcija, iz-

dodot krievu valodā vairākus biļetenus ar uzsaukumiem, telegrammām un citādu informāciju par notikumiem Petrogradā.¹⁹

1917.gada 31.oktobrī latviešu strēlnieku laikraksts sāka iznākt ar veco nosaukumu "Brīvais Strēlnieks". Līdz ar to avīzes vēsturē sākās jauns posms -- oīpa par padomju varas nostiprināšanu Latvijas neokupētajā daļā.

Avīze vispirme turpināja publicēt svarīgākos padomju varas dekrētus. To skaitā bija tādi svarīgi dokumenti kā Krievijas tautu tiesību deklarācija,²⁰ dekrēts par presi,²¹ likums par kārtu un činu atcelšanu,²² dekrēts par tiesām²³ u.c.

Pats par sevi saprotams, ka laikraksta slejās liela vieta tika ierādīta svarīgākajiem Latvijas padomju un LSD dokumentiem. Avīze publicēja Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes 1917.gada 8.-9.novembra sēdes rezolūcijas,²⁴ Latgales II kongresa lēmumus,²⁵ Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju II kongresa dokumentus,²⁶ Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes 1918.gada 20.janvāra sēdes lēmumus,²⁷ daudzus Iskolata dokumentus, LSD XV konferences rezolūcijas,²⁸ LSD Jau-natnes savienības II kongresa lēmumus,²⁹ latviešu strēl-nieku V kongresa rezolūcijas,³⁰ daudzus Iskolastrela dokumentus u.c. Šķiet, lieki daudz runāt par to, ka šīs publikācijas iepazīstināja Latvijas darbaļaudis ar padomju varas, LSD un latviešu strēlnieku pulku vadošo orgānu nospraustajiem plāniem, uzdevumiem un veicamo darbu, reizē mobilizējot laikraksta lasītājus aktīvi piedalīties proletariāta diktatūras nostiprināšanā un pirmo sociālistisko pārveidojumu realizēšanā.

Par šo publikāciju efektivitāti liecināja daudzās korespondences un vēstules, kuras ik dienas saņēma "Brīvā Strēlnieka" redakcija un kuras vēstīja par Lat-vijas darbaļaužu un latviešu strēlnieku atbalstu padomju

varai un V.I. Ļeņina vadītajai valdībai, par viņu gatavību aktīvi piedalīties dzīves pārkārtošanā uz sociālistiskiem pamatiem. Pēc tam avīzes brīvprātīgie palīgi savos ziņojumos regulāri informēja redakciju par bezzemnieku padomju darbu, pārtikas jautājuma risināšanu, cīņu pret iekšējo kontrrevolūciju, gatavošanos Saerversmes sapulces vēlēšanām, strēlnieku un bezzemnieku sapulcēm un mītiņiem un daudziem citiem aktuāliem jautājumiem. Gandrīz neviens avīzes numurs neiznāca bez laukstrādnieku un strēlnieku korespondencēm, bez viņu padomju, komiteju un sanāksmju dokumentiem. Ilustrācijas labad tikai dažī piemēri. 5. Zengales latviešu strēlnieku pulka padome paziņoja, ka strēlnieki ir gatavi ar ieročiem rokās aizstāvēt darba tautas valdību, kura "... vienīgā ir spējīga izteikt mūsu domas un izvest dzīvē darbaļaužu sociālās, ekonomiskās, saimnieciskās un politiskās prasības."³¹ 6. Tukuma strēlnieku pulka karavīri solīja "... visiem spēkiem kā morālistiski, tā arī ar ieročiem rokās pabalstīt jauno revolucionāro tautas varu kā centrā, tā arī uz vietām."³² Valkas apriņķa Jaunlaicenes pagasta un Apes iedzīvotāju kopsapulces, pieņemot lēmumu par varas pāreju padomju rokās, izteica pilnīgu uzticību Petrogradas, XII armijas un Valkas kara revolucionārajām komitejām.³³ K.Ozoliņam ir pilnīga taisnība, rakstot, ka "Brīvais Strēlnieks", īpaši pēcoktobra periodā, bija "... ne vien strēlnieku, bet gan visas Latvijas revolucionārās demokrātijas orgāns .. viņā konkrēti izpaudās strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku vienotā cīņa lielnieku partijas vadībā par proletariskās revolūcijas mērķiem."³⁴ Tikpat pamatots ir viņa norādījums,³⁵ ka, ne vienu vien latviešu strēlnieku daļu nosūtot uz citām revolūcijas frontēm un sākoties straujajam padomju varas organizācijas darbam, avīzē sāka dominēt bezzemnieku padomju aktīvāko darbinieku korespondences.

Bet tagad pāriesim galvenokārt pie redakcijas oriģinālmaterialu un svīzē ievietoto LSD publicistu rakstu analīzes. Pilnīgi saprotams, ka arī tajos sākumā centrālo vietu iepēma padomju varas nostiprināšanas jautājumi. Tie bija apskatīti rakstos "Viņa vara revolucionārās demokrātijas rokās!" (autors T. Draudiņš)³⁶, "Nostiprināt Padomju valdību",³⁷ "Valsts varas konstrukcija",³⁸ "Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju uzdevumi uz vietām",³⁹ "Padomju valdība uz vietām"⁴⁰ u.c.

Runājot par šiem materiāliem, vispirms jānorāda sekošais -- pirmajos trijos rakstos, īpaši T. Draudiņa apcerējumā, tika izvirzīta doma, ka pēc bruņotās sacelšanās uzvaras Petrogradā Krievijā jāizveido revolucionārās demokrātijas koalīcijas valdība, piedaloties boļševikiem, kreisajiem eseriem un meļševikiem internacionālistiem, atgrūžot, runājot T. Draudiņa vārdiem, Kerenski un viņa piekritējus. Šīs valdības programmā var būt tikai "... noteikta cīņa par mieru, zemes pāriešanu darba tautas rokās, strādniecības valsts kontrole pār rūpniecību un Satversmes sapulces sasaukšana noteiktā laikā." Raksta "Nostiprināt Padomju valdību" autors tāpat pieļāva iespēju paplašināt Padomju valdību ar citu politisko novirzienu pārstāvjiem, bet arī ar noteikumu, lai šāda paplašināšana "nenāktu par ļaunu to prasību realizēšanai, kuras uzstāda revolucionārā sociāldemokrātijā...". Viņš uzskatīja, ka, valdībai paliekot tīri boļševistiskai, tās nostiprināšana būtu apgrūtināta, bet ne neiespējama, jo "... tā programma, ar kuru jaunā Padomju valdība stājas cīņā par mieru, par maizi, par brīvību, par zemes nodošanu darba zemniecības rokās, ir visas darba tautas un revolucionārās armijas programma...". Trešā materiāla autora viedoklis ir pilnīgi nepārprotams --

"... centrālā valsts vara sastādas proporcionāli no to sociālistisko partiju pārstāvjiem, kuras reprezentētas padomēs; ne vienai vai otrai sociālistiskai partijai jānāk pie varas, bet proporcionāli visām tām sociālistiskajām partijām, kuras reprezentētas padomēs - tā ir vienīgi iespējamā un, pēc mūsu domām, vienīgi pareizā valsts varas konstrukcija."

K.Ozoliņš norāda, ka "Brīvā Strēlnieka" pozīcija šajā jautājumā nebija pietiekoši noteikta.⁴¹ Lui objektīvi novērtētu šos rakstus, vispirms jāņem vērā V.I.ļeņina norādījums 1917.gada 29.oktobra runā Petrogradas garnizona pulku pārstāvju apspriedē ("Pravda" šo runu atreferēja 31.oktobra numurā), ka "... mēs gribējam padomju koalīcijas valdību",⁴² ka "piedalīties valdībā mēs aicinājam visus."⁴³ Tieši par kādu koalīcijas valdību gāja runa Oktobra revolūcijas dienās, bija paskaidrots V.I.ļeņina izstrādātajā KSDS(b)P CK 2. novembra rezolūcijā jautājumā par opozīciju Centrālajā Komitejā (iespiesta "Pravdā" 4.novembrī) un boļševiku partijas CK uzsaukumā "Visiem partijas biedriem un visām Krievijas darbaļaudu šķirām", kura autors arī bija V.I.ļeņins (publicēts "Pravdā" 7. novembrī).⁴⁴ Šajos dokumentos bija norādīts, ka dažas stundas pirms Padomju valdības nodibināšanas boļševiku partijas CK uzaicināja uz savu sēdi trīs kreiso eseru pārstāvjus un lika viņiem priekšā piedalīties valdībā. Kreisie eseri to atteicās darīt. CK 2.novembra lēmumā bija teikts, ka, "... nevienam no Viskrievijas II Padomju kongresa neizslēdzot, tā arī tagad ir pilnīgi gatava aicināt atpakaļ aizgājušos un atzīt šo aizgājušo koalīciju Padomju ietveros, ka tāpat absolūti melnīgas ir runas, ka boļševiki negribot ne ar vien dalīties vara".⁴⁵ "Brīvā Strēlnieka" autoriem, kā redzam, abi pēdējie dokumenti nevarēja būt pazīstami. Ar to arī izskaidrojamas zināmas nekoncekvences viņu rakstos.

Lielākus pārmetumus šo materiālu autori ir pelnījuši, kad aplūkojam Oktobra revolūcijas rakstura vērtējumu viņu rakstos. Pēc T. Draudīša domām "pagaidām Krievijas revolūcija ir demokrātiskās (pasvītrojums mans. - R.T.) revolūcijas veidojums ar zināmu sarkanās demokrātijas nokrāsu". Sociālistiskā revolūcija Krievijā var notikt "...tikai saskaņā ar Vakareiropas notikumiem, kuriem būtu sociālās (resp. sociālistiskās. -- R.T.) revolūcijas raksturs." Raksta "Nostiprināt Padomju valdību" autors savukārt uzskatīja Oktobra revolūciju vēl tikai kā "...ievirzīšanos tai gultnē, kas ved (pasvītrojums mans. -- R.T.) uz sociālistisko revolūciju..." Tādus Oktobra revolūcijas vērtējumus, protams, nevar uzskatīt par precīziem. Reizē gan jāpiezīmē, ka arī V.I. Ļeņins šajā laikā savos rakstos, runās un dekrētos nelieto terminu "sociālistiskā revolūcija" (viņš runā par "strādnieku un zemnieku revolūciju", "24.-25.oktobra revolūciju" u.tml.), taču viņam nav nekādu šaubu, ka sociālistiskā revolūcija Krievijā ir uzvarējusi.

Atgriežoties pie "Brīvā Strēlnieka" devuma padomju varas nostiprināšanā Latvijā, vēl atzīmējami jau minētie raksti "Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju uzdevumi uz vietām" un "Padomju valdība uz vietām". Tajos bija norādīts, ka padomju vara būs pilnīgi droša tikai tad, kad to aktīvi atbalstīs arī province. Vecā valsts aparāta vietā jānāk jaunam, pilnīgākam. Tāds aparāts ir padomes. Tās, uzsēra laikraksts, "ir revolūcijas radītas iz darba demokrātijas masām, tādēļ viņas vienīgās var veikt darba demokrātijas revolūcijas nostiprināšanu uz vietām." Padomes no augšas līdz apakšai nav vis, kā viens otra domā, pārejošs, bet gan paliekošs valsts pārvaldīšanas veids. "Brīvais Strēlnieks" pasvītvoja, ka tās ir patiesā tautas vairākuma pašvaldība, ir "...masu politiska akadēmija"; Padomēm jāapzinās sava nozīme un

spēks, tām nekavējoties jāpārņem visas agrākās vietējo pašvaldību un Pagaidu valdības komisāru funkcijas.

Laikraksts reizē brīdināja savus lasītājus neaizmirst, ka kontrrevolūcija nesauž, ka "... Kerenska - Rodzjanko kompānija braukā visapkārt, organizējot revolūcijai naidīgos spēkus, sūtot tos uz revolucionāro Pēterpili pret strādniekiem, zaldātiem, matrožiem...", ka vēl nesaudzīgi jācinās pret tiem, kas "... rok kapu strādnieku - zemnieku revolūcijai". Ir jācinās par revolūcijas galīgu uzvaru un jaunās varas nostiprināšanu, "... nedalīti jāatbalsta jaunā patiesi revolucionārā valdība."

Ipaši jārunā par šiem jautājumiem veiktajiem Iskola-ta priekšsēdētāja F.Roziņa rakstiem "Mācieties valdīt!"⁴⁶, "Padomju valdība"⁴⁷ un "Jaunais sociālisms".⁴⁸ Izcilaais LSD publicists jau savā pirmajā apcerējumā uzsvēra Oktobra revolūcijas pasaulyvēsturisko nozīmi: "Ar to ir sacies jauns posms visas cilvēces vēsturē."⁴⁹ Īoti augstu viņš novērtēja arī V.I. Ļeņina lomu revolūcijā. F.Roziņš rakstīja: "Ja Krievijas proletariāts tagadējā revolūcijas cīņā sasniedzis to pakāpi, uz kuras viņš patlaban atrodas, tad liels nopelns pieder Ļeņinam, kurš vēriģām acīm vēroja un ar skaļu modinātāja balsi brīdināja Krievijas proletariātu nepalaist garām izdevīgus gadījumus. Ar šo savu darbību b. Ļeņins ir tapis par vienu no visievērojamākajiem jaunā sociālista darbiniekiem un vadotiem."⁵⁰

F.Roziņš šajos rakstos izvirzīja lasītāju uzmanības centrā vecā valsts aparāta salaušanas un proletariāta diktatūras nostiprināšanas jautājumus. Viņš norādīja, ka pa daļai uz Rietumu imperiālistu mājienu, pa daļai savas privilēģijas un svētās ipašuma tiesības glābdami, "... visi ar kapitālistisko iekārtu sakar stāvošie elementi Krievijas sabiedrībā jauc un traucē proletariāta lielo pārbūves darbu."⁵¹ Proletariāts, uzsvēra F.Roziņš, nedrīkst aizmirst, ka "... viņš tagad ir saimnieks mājās un

ka viņam ar stipru roku jāapspiež un jāpārmāca katrs, kas uzdrošinās nepadoties viņa rīcībai."⁵² Publicists norādīja, ka proletariāts nevar vienkārši pārņemt un izmantot savā labā buržuāzijas izveidoto valsts mašīnu, kas bija domāta strādnieku šķiras apspiešanai. Proletariātam, iegāstot valsts varu, ir jārada savas šķiras vajadzībām piemērota valsts mašīna. Atgādinājies Parīzes Komūnas un rīcības komiteju pieredzi Latvijā 1905.gadā, F.Roziņš rakstīja, ka proletariāta valsts mašīna ir "... padomju jeb rīcības komiteju valdība."⁵² Pēdējā nodrošina visplašāko tautas masu tiešu iespaidu uz likumdošanu un pārvaldi, tā "... nodod tautas likteni pašas tautas rokās."⁵⁴ F.Roziņš vēl un vēlreiz uzsvēra, ka visa valsts iekārta Krievijā ir jāpārbūvē, piemērojot to darbaļaužu interesēm.

Viena no svarīgākajām politiskajām kampaņām, kurā tūlī pēc Oktobra revolūcijas uzvaras aktīvi piedalījās "Brīvais Strēlnieks", bija Satversmes sapulces vēlēšanas. Vairākus tām veltītus materiālus bija publicējis jau "Latvju Strēlnieks": "Satversmes sapulce", "Latvija un Satversmes sapulce", "Priekšparlaments un Satversmes sapulce", "Satversmes sapulce", "Satversmes sapulce un sociāldemokrātija", "Uz Satversmes sapulci"⁵⁵ u.c. Oktobra notikumi šo kampaņu uz laiku pārtrauca, bet jau 2.novembrī pāri visai "Brīvā Strēlnieka" otrajai un trešajai lappusei skanēja aicinājumi:

"Visiem Latvijas iedzīvotājiem, bezzemniekiem un strādniekiem vēlēšanās uz Satversmes sapulci ir jābalso par Latvijas Sociāldemokrātijas listi Nr.3."

"Visiem Ziemeļfrontes kareivjiem un latviešu strēlniekiem vēlēšanās uz Satversmes sapulci ir jāagītē un jābalso par Kr. S. - D.Str.P. (lielinieku) listi Nr.5."

Šie lozungi avīzē bija lasāmi līdz vēlēšanu beigām.⁵⁶ 8. un 9.novembra numurā "Brīvais Strēlnieks" publicēja LSD kandidātu P.Stučkas, F.Roziņa un J.Bērziņa-Ziemeļa

isaa biogrāfijas, bet 14.novembra numurā -- KSDS(b)P kandidātu sarakstu vēlēšanām Ziemeļu frontē. Tos papildināja vairāki agitācijas raksti un Latvijas revolucionāro organizāciju aicinājumi F.Markuss rakstā "Ko jūs darīsiet?"⁵⁷ vispirms izskaidroja lasītājiem, kāpēc darbaļaudis nedrīkst balsot par Zemnieku savienības un sīkburžuāzisko partiju sarakstiem, reizē aicinot viņus atdot balsis LSD kandidātiem, kuri "... centīsies aizstāvēt un izvest dzīvē strādniecības prasības".

Šajā pašā numurā bija publicēts A. Cepļa raksts "Latgales un Satversmes sapulces vēlēšanas." Viņš atzīmēja, ka Latgalē dažādi "federālisti", "demokrāti" u.c. politikāņi ir iesnieguši veselus trīspadsmit kandidātu sarakstus. Pestāstījis par tiem sīkāk, A.Ceplis secināja, ka arī Latgales darba tautas intereses aizstāvēs vienīgi boļševiku deputāti, tāpēc "Latgales strādniekiem visiem kā vienam ir jābalso par sociāldemokrātu (lielinieku) listi Nr.5 un ne par vienu citu."

Sākoties vēlēšanām Ziemeļu frontē, "Brīvais Strēlnieks" ievietoja plašu ievadrakstu "Pie vēlēšanu urnām!"⁵⁸ Tajā bija labi parādīts, kāpēc strēlnieki nedrīkst balsot par buržuāzisko un sīkburžuāzisko partiju kandidātiem. Avīze jautāja saviem lasītājiem: "Vai jūs gribat, lai Satversmes sapulcē nāktu tie, kuri atbalstīja buržuāzijas kontrrevolūciju, kuri žņaudza politiskās brīvības, ievēda nāves spodus, provocēja uzbrukumus, turpināja imperiālistisko karu, vilcināja Satversmes sapulces sasaukšanu, nedeļa zemniekiem zemi, kavēja kontroles ieviešanu pār ražošanu, maiņu, izdalīšanu, kuri uz visas līnijas ir sabotējuši jūsu revolucionāro dzīves pārveidošanas darbu?" Ja nē, turpināja laikraksts, "... jums atliek tikai viens ceļš: visiem kā vienam iet pie vēlēšanu urnām un nodot savas balsis par sociāldemokrātu lielinieku listi Nr.5." "Brīvais Strēlnieks" norādīja, ka boļševistiskā Padomju valdība sper visus soļus, lai nekavējoties noslēgtu pa-

mieru un drīz sasniegtu demokrātisku mieru, tā atdod zemi darba zemniecībai; ievēd strādnieku kontroli pār ražošanu utt. Šo darbu turpinās arī Satversmes sapulce, ja, pasvītoja avīze, tajā pārēvsars bus boļševikiem. Laikraksts tālredzīgi brīdināja strēlniekus, ka "... to, ko buržuāzijai un viņas rokas pušiem Kerenskim un Co neizdevās sasniegt atklātā cīņā pret revolucionāro darba tautu un armiju, viņi mēģinās panākt aplinkus ceļā -- caur Satversmes sapulci." Jāpiebilst, ka pēdējo domu "Brīvais Strēlnieks" 1917.gada rudenī un ziemā gluži dibināti akcentēja atkal un atkal.

16. novembrī laikraksts publicēja LSD CK, Iskolata, Iskolastrela un XII armijas kara organizācijas biroja aicinājumu Satversmes sapulces vēlēšanas Ziemeļu frontē balsot par boļševiku kandidātiem.⁵⁹ "Visi," bija teikts šajā dokumentā, "kas stāvat par mieru, par zemi, par brīvību, par strādnieku un zemnieku varu, balsojat par liecinieku Ziemeļfrontes listi Nr.5."

Dieņu pirms balsošanas sākuma Vidzemē "Brīvā Strēlnieka" redakcija ievietoja aicinājumu "Latvijas darbaļaudis!"⁶⁰ Tajā bija vēlreiz nosaukti LSD kandidāti un atgādināts lasītājiem: "Ja jūs gribat cīnīties par pilnīgi brīvu un taisnīgu valsti iekārtu, par zemi visai tautai, par tautu pašnoteikšanos; ja jūs gribat cīnīties pret kontrrevolūciju un keru par jo drīzu mieru -- tad jūs varat nodot savas balsis tikai par Latvijas revolucionāras Sociāldemokrātijas listi Nr.3."

26. novembrī "Brīvais Strēlnieks" informēja lasītājus par vēlēšanu rezultātiem Vidzemē un XII armijā.⁶¹ Ka ziņāms, tie pārspēja pat cerēto -- Vidzemē par boļševikiem balsoja 71 procenta vēlētajā, XII armijā -- 53,8 procenti (latviešu strēlnieku pulkos -- 96,5 procenti). Komentējot šo pārliecinošo uzvaru, avīze rakstīja: "Revolucionārā darba demokrācija atkal izsacījusi uzticību savai tiešai vadonei un aizstāvei -- Latvijas Sociāldemo-

krātījai... Tādēļ neviena iestāde, neviens pasākums Vidzemē nevar būt, kur Latvijas Sociāldemokrātījai nebūtu noteicošais vārds -- tā ir tautas balss, to parāda visas vēlēšanas un sevišķi krasi to pastipro Satversmes sapulces vēlēšanas." Runājot par rezultātiem XII armijā, laikraksts atzīmēja, ka latviešu strēlnieki balsoja "... ar vēl nedzētu vienprātību par Krievijas Sociāldemokrātiskās Strādnieku partijas (lielinieku) listi Nr.5. Latvijas Sociāldemokrātija ir Krievijas S.-D. Strādnieku partijas (lielinieku) sastāvdaļa. Latvijas brīvie strēlnieki slēdza Latvijas un visas Krievijas darba tautu nesalaužamā brālības savienība." Šo pašu domu akcentēja A.Ceplis korespondencē "Lielinieku uzvara 12.armijā".⁶²

Tā kā Satversmes sapulces vēlēšanās visas valsts mērogā pārsvaru tomēr ieguva labšie eseri, tuvojoties sapulces sanāksšanai, arvien aktuālāks kļuva jautājums par Satversmes sapulces konkrētajiem uzdevumiem un tās attiecībām ar padomju varu. Saprotams, ka arī "Brīvais Strēlnieks" vairākkārt deklarēja savu viedokli šajos jautājumos. Avīze jau vēlēšanu laikā norādīja, ka Satversmes sapulcei "... neizbēgami būs jānostiprina, jāsankcionē tas darba republikas veids, kurai pamats ir likts ar darba tautas padomju nodibināšanu un kūrš mums garantē arī turpmāk visas sabiedriskās iekārtas revolucionārās pārveidošanas iespējas."⁶³

26. novembrī "Brīvais Strēlnieks" rakstā "Satversmes sapulces un padomes" vēlreiz uzsvēra, ka Satversmes sapulcei visas tautas vārdā būš "... jāsankcionē jaunā valsts organizācija -- darba republika..., jāsankcionē darba demokrātijas diktatūra, kura tagadējo sociālo pārgrozību laikmetā ir nepieciešama, lai sagatavotu ceļu sociālisma uzvarai." Parlamentārisms, norādīja laikraksts, ir "... vecā pārdzīvojamā laikmeta mantojums... Tagad ir cits laikmets, citi uzdevumi. To veikšanai vajadzīga jauna

mieru un drīz sasniegtu demokrātisku mieru, tā atdod zemi darba zemniecībai; ievēd strādnieku kontroli pār ražošanu utt. Šo darbu turpinās arī Satversmes sapulce, ja, pasvītroja avīze, tajā pārsvars būs boļševikiem. Laikraksts tālredzīgi brīdināja strēlniekus, ka "... to, ko buržuāzījai un viņas rokas pušiem Kerenskim un Co neizdevās sasniegt atklātā cīņā pret revolucionāro darba tautu un armiju, viņi mēģinās panākt aplinkus ceļā -- caur Satversmes sapulci." Jāpiebilst, ka pēdējo domu "Brīvais Strēlnieks" 1917.gada rudenī un ziemā gluži dibināti akcentēja atkal un atkal.

16. novembrī laikraksts publicēja LSD CK, Iskolata, Iskolastrela un XII armijas kara organizācijas biroja aicinājumu Satversmes sapulces vēlēšanas Ziemeļu frontē balot par boļševiku kandidātiem.⁵⁹ "Visi," bija teikts šajā dokumentā, "kas stāvat par mieru, par zemi, par brīvību, par strādnieku un zemnieku varu, balsojat par liecnieku Ziemeļfrontes listi Nr.5."

Dienu pirms balsošanas sākuma Vidzemē "Brīvā Strēlnieka" redakcija ievietoja aicinājumu "Latvijas darbaļaudis!"⁶⁰ Tajā bija vēlreiz nosaukti LSD kandidāti un atgādināts lasītājiem: "Ja jūs gribat cīnīties par pilnīgi brīvu un taisnīgu valsti iekārtu, par zemi visai tautai, par tautu pašnoteikšanos; ja jūs gribat cīnīties pret kontrrevolūciju un keru par jo drīzu mieru -- tad jūs varat nodot savas balsis tikai par Latvijas revolucionāras Sociāldemokrātijas listi Nr.3."

26. novembrī "Brīvais Strēlnieks" informēja lasītājus par vēlēšanu rezultātiem Vidzemē un XII armijā.⁶¹ Ka ziņāms, tie pārspēja pat cerēto -- Vidzemē par boļševikiem balsoja 71 procenta vēlētāju, XII armijā -- 53,8 procenti (latviešu strēlnieku pulkos -- 96,5 procenti). Komentējot šo pārliecinošo uzvaru, avīze rakstīja: "Revolucionāra darba demokrācija atkal izsacījusi uzticību savai tiešai vadonei un aizstāvei -- Latvijas Sociāldemo-

krātijai... Tādēļ neviena iestāde, neviens pasākums Vidzemē nevar būt, kur Latvijas Sociāldemokrātijai nebūtu noleicošais vārds -- tā ir tautas balss, to parāda visas vēlēšanas un sevišķi krasi to pastrīpo Satversmes sapulces vēlēšanas." Runājot par rezultātiem XII armijā, laikraksta atzīmēja, ka latviešu strēlnieki balsoja "... ar vēl nedzētu vienprātību par Krievijas Sociāldemokrātiskās Strādnieku partijas (lielinieku) listi Nr.5. Latvijas Sociāldemokrācija ir Krievijas S.-D. Strādnieku partijas (lielinieku) sastāvdaļa. Latvijas brīvie strēlnieki slēdza Latvijas un visas Krievijas darba tautu nesalaužamā brālības savienība." Šo pašu domu akcentēja A.Ceplis korespondencē "Lielinieku uzvara 12.armijā".⁶²

Tā kā Satversmes sapulces vēlēšanās visas valsts mērogā pārsvaru tomēr ieguva labējie eseri, tuvojoties sapulces sanāksšanai, arvien aktuālāks kļuva jautājums par Satversmes sapulces konkrētajiem uzdevumiem un tās attiecībām ar padomju varu. Saprotams, ka arī "Brīvais Strēlnieks" vairākkārt deklarēja savu viedokli šajos jautājumos. Avīze jau vēlēšanu laikā norādīja, ka Satversmes sapulcei "... neizbēgami būs jānostiprina, jāsankcionē tas darba republikas veids, kurai pamats ir likts ar darba tautas padomju nodibināšanu un kurš mums garantē arī turpmāk visas sabiedriskās iekārtas revolucionārās pārveidošanas iespējas."⁶³

26. novembrī "Brīvais Strēlnieks" rakstā "Satversmes sapulces un padomes" vēlreiz uzsvēra, ka Satversmes sapulcei visas tautas vārdā būs "... jāsankcionē jaunā valsts organizācija -- darba republika..., jāsankcionē darba demokrātijas diktatūra, kura tagadējo sociālo pārgrozību laikmetā ir nepieciešama, lai sagatavotu ceļu sociālisma uzvarai." Parlamentārisms, norādīja laikraksts, ir "... vecā pārdzīvojamā laikmetā mantojums... Tagad ir cits laikmets, citi uzdevumi. To veikšanai vajadzīga jauna

organizācija, šī jaunā organizācija pamatlīnijās jau ir izveidota un tādēļ viena no mūsu galvenajām prasībām Satversmes sapulcē ir šīs organizācijas apstiprināšana."

Visplašāk un vispamatīgāk šīs problēmas bija apskatītas F.Roziņa rakstā "Satversmes sapulce".⁶⁴ Atbildot, viņš atzīmēja, uz daudz pārrunāto jautājumu, kā Krievijas sociāldemokrātiem izturēties pret sasaucamo Satversmes sapulci, vispirms jāsarģās no ilūzijām, it kā šī sapulce var dot kaut ko lielāku un vērtīgāku par revolūcijas ieguvumiem. "Šie ieguvumi Satversmes sapulcei jāformulē, jāsakārto pantos un jāuzraksta. Tas ir viss, ko no Satversmes sapulces varam sagaidīt." Ja Satversmes sapulce, norādīja raksta autors, mēģinās uzrakstīt tādus pamatlikumus, kuri atņem vai apcērp darbaļaužu iekarotās tiesības, tad strādniekiem un zemniekiem "...praktiski jāpierāda sava politiskā vara un jātrenc tādi konstitūcijas rakstītāji pie kāpa." Citiem vārdiem runājot, F.Roziņš pielaida iespēju, ka Satversmes sapulce būs jāatļaiž.

Līdzīgi uzskati bija izteikti arī F.Markusa rakstā "Satversmes sapulce un maldīgas ilūzijas"? Vēlēšanu rezultāti, uzsvēra raksta autors, rāda, ka Satversmes sapulce neizteiks tautas gribu un acīmredzot nevarēs izpildīt demokrātijas prasības. Šādā gadījumā tauta to padzīs. "Mēs nevaram", norādīja F.Markuss, "atkāpties no tā ceļa, pa kuru uzsākām iet oktobrī, - varai ir negrozāmi jāpaliek darba tautas rokās."⁶⁵

Satversmes sapulcei sanākot, "Brīvais Strēlnieks" publicēja rakstu "Cīņu priekšvakarā".⁶⁶ Tajā bija atgādināta marksisma pazīstamā tēze, "ka "... valsts vara ir galvenā revolūcijas problēma, viņas dziļākais saturs. No valsts varas pāriešanas tas vai citas šķiras rokās atkarājas revolūcijas likteņi, viņas uzvara vai nāve." Varas nodošana Satversmes sapulces rokās nozīmētu Oktobra revolūcijas sākumi, Buržuāzijas un tās līdzskrējēju lozungam "Visu varu

Satversmes sapulcei!" var būt tikai viena atbilde: visai varai nedalīti jāpaliek proletariāta un nabadzīgās zemniecības rokās. Ja Satversmes sapulce, bija pasvitrots raksta noņēgumā, tam nepiekritīs, tā "... tiks padzīta uzvarošās revolūcijas vārdā".

Kā zināms, šis paredzējums piepildījās burtiski tuvākajās dienās. "Brīvais Strēlnieks" sakarā ar Satversmes sapulces atlaišanu publicēja ievadrakstu "Morituri".⁶⁷ Tajā bija norādīts, ka Satversmes sapulce nostājās pret padomēm, pret Oktobra revolūciju un tāpēc krita. "Ar viņu krit pēdējās buržuāziski demokrātiskās revolūcijas atliekas, krit buržuāziskais parlamentārisms, krit koalīcijas drumsļas, kuras pēc Oktobra revolūcijas cītīgi uzlasīja sīkbirgeliskie sociālisti, lai ar dieva palīgu safabricātu jaunu koalīciju..." Oktobra revolūcija, turpināja laikraksts, vecā buržuāziskā parlamentārisma vietā likusi proletariāta diktatūru, kura vedīs Krieviju uz sociālismu.

1918.gada 11.janvārī "Brīvais Strēlnieks" ievietoja V.I.ļeņina uzrakstīto dekrēta projektu par Satversmes sapulces atlaišanu⁶⁸, 13.janvārī -- Satversmes sapulcē nolasīto KSDS(b)P frakcijas deklarāciju, kuras autors arī bija V.I.ļeņins⁶⁹, un 14.janvārī -- V.I.ļeņina runu VCIK sēdē par Satversmes sapulces atlaišanu.⁷⁰ Jau 9.janvāra numurā redakcija bija publicējusi V.I.ļeņina uzrakstīto Strādājošās un ekspluatētās tautas tiesību deklarāciju⁷¹, kuru atteicās akceptēt Satversmes sapulce. Ar augstāk minēto V.I.ļeņina darbu iespīšanu "Brīvais Strēlnieks" noslēdza cīņu pret ilūzijām, kuras ar Satversmes sapulci saistīja arī daļa šā laikraksta lasītāju. Avīze šajā jautājumā prasmīgi istenoja bolševiku partijas taktiku, kuru V.I.ļeņins raksturoja vārdiem: "Tauta gribēja sasaukt Satvermes sapulci, -- un mēs to sasaucām. Bet viņa tālī sajūta, kas istenībā ir šī izdaudzinātā Sa-

tversmes sapulce. Arī tagad mēs realizējam tautas gribu, -- gribu, kas skan: visu varu Padomēm."72

Partijas politiku attiecībā pret Satversmes sapulci atbalstīja 1918.gada 10.janvārī atklātais Viskrievijas III Padomju kongress. Tas apstiprināja Oktobra revolūcijas iekarojumus un padomju iekārtas nodibināšanu. Saprotams, ka "Brīvā Strēlnieka" redakcija veltīja lielu uzmanību šai izcilā notikuma apgaismošanai savas slejās. Laikraksts vispirms publicēja V.I.ļeņina ziņojumu kongresā par Tautas Komisāru Padomes darbu⁷³, viņa galavārdu sakarā ar ziņojumu⁷⁴ un galavārdu pirms kongresa slēgšanas.⁷⁵ Tos papildināja ievadraksti "Padomju kongress"⁷⁶, "Darba tautas Satversmes sapulce"⁷⁷ un "Padomju kongresam beidzoties."⁷⁸ Pirmajā bija norādīts, ka kongresam risināmie galvenie uzdevumi ietverti Strādājošās un ekspluatētās tautas tiesību deklarācijā. Tā "... rāda to ceļu, pa kuru vienīgi var un drīkst iet padomju vara kā strādnieku un nabadzīgo zemnieku gribas izteicēja." Rezumējot kongresa darba rezultātus, "Brīvais Strēlnieks" atzīmēja, ka III Viskrievijas Padomju kongress nosprauda padomju varas tālāko politisko līniju. Tās pamatā cīņā par sociālismu kongress lika Strādājošās un ekspluatētās tautas tiesību deklarāciju. Darba tautas Satversmes sapulce, kā kongresu trāpīgi dēvēja avīze, sankcionēja Krievijas valsts formu -- Sociālistiska Padomju Republika. Tās pamatā kongress lika padomju federāciju un tautu pašnoteikšanās principu. Kongresa delegāti J.Zīle (Ješka) un J.Krūmiņš-Pilats iepazīstināja lasītājus ar saviem iespaidiem kongresā.⁷⁹

Liela vieta "Brīvā Strēlnieka" slejās tika ierādīta latviešu buržuāzijas ideoloģijas un politikas atmaskošanai. Bez tā nebija domājama padomju varas nostiprināšana Latvijā un pirmo sociālistisko pārkartojumu realizēšana. Šajā aspektā uzmanību saista vispirms P.Viksnes plašais apcerējums "Latvija"⁸⁰, kurā bija vispusīgi izskaidrota

SD programma nacionālajā jautājumā un arī kritizēti latviešu buržuāzijas nacionālistiskie uzskati. Raksta autors norādīja, ka tautiskās atmodas laikmeta darbinieki Kronvaldu Atis, Kr.Valdemārs un citi bija "... ideālisma un pašaizliedzības pārņemti cilvēki." Taču to nevar sacīt par latviešu pilsētu un lauku buržuāziju, kura izveidojās 19.gadsimta otrajā pusē un sāka nesaudzīgi ekspluatēt arī savas tautas strādniekus un kāļpus. Neraugoties uz bagāto latviešu pūlēm joprojām kurināt "tautisko" uguni, sākās streiki un nemieri arī "tautiskajos" uzņēmumos. P.Vīksne secināja: "Plaise starp latvieti fabrikantu un fabrikas strādnieku ir izaugusi par nepārejamu bezdibeni, aug šis bezdibens arī starp pelēko baronu un laukstrādnieku."

Pirmā pasaules kara laikā, bija norādīts apcerējumā, latviešu buržuāzija nodibināja latviešu strēlnieku bataljonus, lai demonstrētu savu patriotismu carismam un tādēji iegūtu zināmas privilēģijas "nacionālās politikas" laukā. "Tā tirgojās latviešu tautībnieki un jāsaka, ka mantīgo šķiru aristokrātisms būtu izdevīgi un gudri pirkti, ja revolūcija tos nebūtu pārsteigusi darbā". Pēc Februāra revolūcijas, turpināja P.Vīksne, latviešu buržuāzija, atkal runājot "tautas" vārdā, centās sagrābt varu savās rokās. Kad tas, piemēram, Vidzemes Zemes padomē neizdevās, "... tautiskie švindeli uzsāka sabotāžu". Kad arī tā nelīdzēja, buržuāzija atgrīzās pie nacionālā jautājuma un mēģināja izveidot kaut kādu "Nacionālu padomi", lai radītu kustību, kurai būtu "tautisks" raksturs. Raksta autors uzsvēra, ka Latvijas darba tautai nav nekā kopēja ar šādu "nacionālu padomi", ka pret tās dibināšanu ir gan LSD CK, gan Vidzemes Zemes padome. Darba tauta ne tāpēc cīnījās par revolūcijas uzvaru, lai nodotu Latviju "tautiskās" buržuāzijas rokās. Viņa pati veidos brīvo Latviju.

P.Vīksne arī vērsās pret M.Valtera un citu latviešu

buržuāzisko publicistu apgalvojumiem, it kā LSD ignorējo latviešu tautas nacionālās intereses un uzstājoties pret pašnoteikšanās tiesībām. Viņš norādīja, ka LSD gan noraida buržuāzijas proponēto federācijas principu Krievijas uzbūvē, kas "attālina vienas tautas demokrātiju no otras", bet tā nekad un nekur nav noliegusi Latvijas autonomijas nepieciešamību. "Mūsu cīņas lozungs ir: Brīva Latvija Brīvā Krievijā. Roku rokā ar Krievijas revolucionāro demokrātiju mēs ejam pretī Latvijas nākotnei un tikai ar ignumu Latvijas Sociāldemokrātija var atraidīt to pārmetumu, itin kā mēs vienaldzīgi izturoties pret Latvijas nākotni." Atšķirībā no "tautiskās" buržuāzijas latviešu darba tautai, paskaidroja P.Viksne, nav vajadzīga latviska nauda, latviski dzelzceļi, latvisks karaspēks u.tml., bet tai nepieciešama latviešu kultūra, ierēdņi latviešu valodas pratēji utt., ko "... visu mums garantē plaša Latvijas autonomija: LSD nebūt nedomā atdot Latviju krievu tautai. Nav ne mazāko šaubu, uzsvēra raksta autors, ka krievu boļševiki atbalstīs Latvijas autonomiju, ja tikai tā būs darbaļaužu autonomija. Latvijas nākotne ir atkarīga no tā, kādu virzienu ņems Krievijas revolūcija. "Latvija", apcerējuma nobeigumā vēl un vēlreiz uzsvēra P.Viksne, "kādu mums pašreiz grib izgatavot pelēkie baroni savās nacionālpadomēs, ir buržuāziska Latvija... Brālīgā cīņā ar visas Krievijas revolucionāro demokrātiju mēs glābsim Brīvo Latviju no buržuāzijas važām." LSD publicista spilgtais traktāts daudz palīdzēja "Brīvā Strēlnieka" lasītājiem viena nosarežģītākā sociālistiskās revolūcijas jautājuma izpratnē.

Tūdaļ pēc P.Viksnes raksta laikraksts publicēja vēsturisko Krievijas tautas tiesību deklarāciju.⁸¹ Šajā pašā numurā bija ievietots šim dokumentam veltīts ievadraksts "Tautu pašnoteikšanās".⁸² Vienīgi revolucionārās sociāldemokrātijas un Padomju valdības nacionālā politika, uzsvēra "Brīvais Strēlnieks", "... vēl jo ciešāk

saistīs visas tautas pie Krievijas demokrātiskās republikas un vienos tās kopējā cīņā par sociālismu". Realizējot deklarācijas pasludināto tautu pašnoteikšanās principu, ir jāspēr nepieciešamie soļi arī Latvijas autonomijas jautājuma risināšanā. Taču Latvija tikai tad būs brīva, pasvītrotā laikraksts, "... kad uzvarēs Krievijas darba tautas revolūcija."

"Brīvais Strēlnieks" asi uzstājās pret latviešu buržuāzijas, sevišķi Zemnieku savienības, mēģinājumiem, izmantojot pat Krievijas tautas tiesību deklarāciju, sasaukt Latvijas Satversmes sapulci, lai arī ar tās palīdzību raudzītu atrant Latviju no socialistiskās Krievijas. P.Viksne rakstā "Tautu pašnoteikšanās un Latvijas Sociāldemokrātija"⁸³ norādīja, ka Latvijas proletariātam nav vajadzīga šāda Satversmes sapulce, ka "... mūsu pašnoteikšanās ir arī revolucionārās krievu darba šķiras pašnoteikšanās." Visai varai Latvijā jāpeliel padomju un to centra-- Iskolata rokās. K.Seržants rakstā "Par Latvijas Satversmes sapulci"⁸⁴ savukārt atzīmēja, ka Zemnieku savienības vīriem ir bailes, ka tikai Latvija nepaliktu pie Krievijas, kur darba demokrātija pacēlusi sociālistiskās revolūcijas karogu. Tāpēc viņi brāļojas ar Antantes imperiālistiem vai arī raugās uz Vācijas pusi. Zemstrīpainā buržuāzijas karoga, turpināja autors, iet arī latviešu menševiki, kas nostājušies blakus Zemnieku savienībai. K.Seržants norādīja, ka "mums jāizvēlas starp Latvijas Satversmes sapulci un revolucionārās demokrātijas diktatūru un izvēle var būt tikai viena: revolucionārās demokrātijas diktatūra".

Tikpat kategoriski P.Viksne, K.Seržants un citi autori izteicās pret tā saukto latviešu pagaidu nacionālo padomi, kuru 1917.gada novembra vidū Valkā bija izveidojuši latviešu buržuāziskie nacionālisti. K.Imāns rakstā "Latviešu nacionālisti"⁸⁵ atzīmēja, ka ne Zemnieku savienība, ne latviešu pagaidu nacionālā padome nav atradusi

ne mazāko piekrišanu darbaļaužu masās, ka "... nacionāli-
liems ir viena miesa un asinis ar bagāto ļaužu šķiru, tur-
pretim ar strādniecību tam nav nekā kopēja". Strādniecība
ceļ jaunas sabiedrības ēku, "... kuras vārds būs interna-
cionālisms".

"Brīvais Strēlnieks" šaustīja latviešu buržuāzijas un
tās līdzskrējēju prettautisko darbību arī preses apska-
tos, kuri regulāri parādījās laikraksta slejās. Avīze
prasmīgi polemizēja ar "Lidumu", "Laika Vēstīm", "Strād-
nieku Avīzi" un citiem pretinieka izdevumiem, kuri nostā-
jās pret Oktobra revolūciju. "... Katru laikrakstu var
cienīt", rakstīja "Brīvais Strēlnieks", "neskatoties uz
viņa politisko virzienu, ja vien viņš sniedz patiesas un
pareizas ziņas, objektīvus un nesagrozītus ziņojumus, bet
"Lidums" to nespēj. Meli, ķengāšanās un nepatiesas ziņas
ir "Liduma" idejiskais bankrots, kuru var dziedināt vie-
nīgi ar boikotu".⁸⁶ Latviešu meņševiku "Strādnieku Avīzi"
strēlnieku laikraksts raksturoja kā izdevumu, kas nostā-
jies uz vienas pakāpes un iet roku rokā ar "Lidumu" un
tam līdzīgiem orgāniem oīpā pret strādniecību un tās par-
tiju -- Latvijas Sociāldemokrātiju.⁸⁷

Šķiru oīpai saasinoties, Latvijas darbaļaudis aizvien
neatlaidīgāk prasīja slēgt pretpadomju izdevumus. Tas at-
spoguļojās arī "Brīvā Strēlnieka" slejās.⁸⁸ 1917.gada
6.decembrī avīze ievietoja Iskolata lēmumu par "Liduma"
un "Laika Vēstu" slēgšanu⁸⁹ un 1918.gada 24.janvārī --
analogu dokumentu attiecībā uz "Strādnieku Avīzi".⁹⁰ Ar
šīm publikācijām tieši sasaucās no "Pravdas" pārdrūkā-
tais raksts "Par preses brīvību"⁹¹, kas izskaidroja padom-
ju varas politiku šajā tik ļoti aktuālajā un asajā jau-
tajumā.

Runājot par "Brīvo Strēlnieku" un pirmajiem socialis-
tiskajiem pārkartojumiem Latvijā, uzmanību saista pirmām
kārtām F.Roziņa raksts "Kas jādara."⁹² Tā autors, vispirms

atgādinājis lasītājiem K. Marksa un F. Engelsa "Komunistiskās partijas manifestā" minētos ekonomiskos pasākumus, kas jārealizē proletariātam pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras, rakstīja: "Tagadējais moments Krievijas revolūcijā, kur proletariāta šķira patiešām tikusi par valsts kundzeni, spiestin spiež Krievijas darba tautu ķerties pie Marksa un Engelsa aprādītiem līdzekļiem un izvest dzīvīgo lielo ekspropriatoru ekspropriēšanas plānu."⁹³

F. Roziņš norādīja, ka jāķeras pie lielo zemes īpašumu atsavināšanas, jānacionalizē bankas, bagātnieku īpašumiem jāuzliek augsts progresīvais nodoklis utt.

A. Ceplis savukārt rakstā "Banku nacionalizācija"⁹⁴, atsaucoties uz V. I. Leņina norādījumu, ka nevar noorganizēt saimniecisko dzīvi, nerunājot par banku nacionalizāciju⁹⁵, izskaidroja lasītājiem VCIK dekrētu par šo naudas iestāžu pāreju valsts īpašumā. Viņš atzīmēja, ka tas nāks tikai par labu sabiedrības zemākiem slāņiem. "Strādniecības uzvara pār šo zeltu (banku kapitāliem, -- R.T.) mūs ātriem soļiem tuvina sociālismam."

"Brīvais Strēlnieks" publicēja arī VCIK "Nolikumu par strādnieku kontroli"⁹⁶ u.c. padomju varas dokumentus, kas noteica uzdevumus sabiedrības sociālistiskajā pārkārtošanā. Šādu dokumentu skaitā bija arī Iskolata norādījumi par muižu pārņemšanu bezzemnieku padomju kontrolē un visu maksājumu pārtraukšanu muižniekiem⁹⁷ un Iskolata lēmums par muižu konfiscēšanu.⁹⁸

K. Seržants rakstā "Laukstrādnieku kontrole"⁹⁹ komentēja šos aktus, norādīja, ka ar muižu un to inventāra konfiscēšanu vien nepietiek. Kā muižnieki, tā arī liel-saimnieki izpārdod lopus un laību, bojā darba rikus. Tāpēc bezzemnieku padomēm nekavējoties jāreģistrē visa labība, lopbarība, mašīnas un darba rīki, ieskaitot "pelēkajiem baroniem" piederošos. Visu uzskaitīto var izlietot tikai stingri noteiktās robežās, pie kam tautas

mantas izšķērdētāji un izputinātāji nododami revolucionārajai tiesai. "Pašiem strādniekiem jāķeras pie plānveidīgas saimniecības vadīšanas", bija uzsvērts rakstā. "Tagadējie saimniekotāji ... draud lauksaimniecību novest pie pilnīga kraha. Tādēļ šīs lietas vadīšana jāuzņemas pašiem strādniekiem." Līdzīgi jautājumi bija apskatīti arī P.Viksnes rakstā "Vara uz laukiem".¹⁰⁰ Tajā bija norādīts, ka bezzemnieku padomēm stingri jākontrolē kā ražošana, tā krājumi.

Latvijas sociāldemokrātija, kā zināms, bija pret nacionalizētās zemes dalīšanu. Pret to izteicās arī Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju kongress, kas notika 1917.gada decembrī.¹⁰¹ "Brīvais Strādnieks" šā ļoti aktuālā jautājuma izskaidrošanai veltīja rakstus "Vai zemi dalīt vai nē?" un "Dalīt vai nedalīt zemi (Piezīmes pie zemes jautājuma)?"¹⁰² To autori konsekventi vērsās pret latviešu buržuāzijas kultivēto "sava kaktiņa, sava stūrīša zemes" ideju un aizstāvēja viedokli, ka muižas nav dalāmas, bet saglabājamās kā valsts lielsaimniecības.¹⁰³ Oktobra revolūcija, bija norādīts J.Strausa rakstā "Dalīt vai nedalīt zemi?", kas atbrīvoja Krievijas darba tautu no muižnieku un kapitālistu važām, deva arī dekrētu par zemes nacionalizāciju. Zeme, kas līdz tam bija ekspluatācijas līdzeklis, pārgāja "... to rokās, kas viņu tik bagātīgi bija slaoījuši saviem sviedriem un asinīm". Raksta autors, argumentēti minot lielsaimniecību priekšrocības darba organizācijas ziņā, lauksaimniecības mašīnu plašā izmantošanā, meliorācijas izvēršanā utt., pierādīja muižu dalīšanas nelietderīgumu.

"Brīvais Strādnieks" kopš pirmajām Oktobra revolūcijas dienām plaši apgaismoja Padomju valsts cīņu par izstāšanos no kara. 31.oktobrī laikraksts publicēja T.Draudīņa rakstu "Cīņa par mieru", kurā bija izskaidrots V.I. Leņina izstrādātais Dekrēts par mieru. Rakstā bija

norādīts, ka miera ir revolūcijas dzīvības vai nāves jautājums, ka miera dekrēts ievada jaunu pīsmu cīņā par tautu slaktiņa izbeigšanu. Šis dokuments, pasvitroja T. Draudīgš, ir reāla un noteikta miera programma.

Šī paša autora uzrakstītajā avižu apskatā "Ceļš uz mieru" bija uzsvērts, ka Padomju Krievija nevar dzīvot bez miera ne mēnesi, pat ne nedēļu. Ekonomikas sabrukums, pārtikas krīze un cīņa ar iekšējo kontrrevolūciju draud pārvērst visu Krieviju par "... kapsētu, kur staigās tikai bade un nāve". To saprot ļeņins, saprot Padomju valdība, kas visiem līdzekļiem cenšas nekavējoties nodibināt mieru starp tautām.

F. Markuss rakstā "Sakat!"¹⁰⁴ norādīja, ka Tautas Komisāru Padome atšķirībā no Pagaidu valdības realizē miera politiku. Tā pavēlējusi augstākajam virspavēlniekam ģenerālim Duhoņinam nekavējoties griezties pie vācu virspavēlniecības ar priekšlikumu pārtraukt kara darbību, devuši rīkojumu visu pulku, divīziju, korpusu un armiju komitejām uzsākt pamiera sarunas un informējusi par saviem miera priekšlikumiem visu karojošo valstu sātņus. "Brīvais Strēlnieks" dedzīgi aicināja savus lasītājus: "Biedri! Miera noslēgšana ir jūsu pašu rokās. Tagad pie darba!... Esat jūs saucēji, esat pirmie miera zvanu zvanītāji! Karš pilīm, miera būdīgām!"

Pēc pamiera vienošanās parakstīšanas avīze ievietoja rakstu "Pamiers".¹⁰⁶ Tajā bija teikts: "Apstājušās frontē ir flinšu zalves, nesprāgst vairs granātas, nešpāc vairs lielgabalu lādiņi... Pamiers ir noslēgts, miera vairs nav tālu. Jāorganizējas jaunam darbam, priekš kura ir jānostiprina padomju vara uz vietām un centrā. Ciešāk tādēļ ap darba ļaužu padomēm, ciešāk tādēļ ap Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomi." A. Ceplis savukārt rakstā "Pirmā uzvara"¹⁰⁷ norādīja, ka pēc miera ilgojas visas pasaules proletariāts. Tikai zem strādnieku

nasu spiediena imperiālistiskās valdības piekritušas pamiera sarunām ar Padomju Krieviju.

Sākoties miera sarunām, "Brīvais Strēlnieks" ievietoja tām veltītu rakstu "Ceļā uz mieru"¹⁰⁸. Laikraksts publicēja arī Tautas Komisāru Padomes uzsaukumu¹⁰⁹, kurā tā vēlreiz aicināja Antantes valstis piedalīties miera sarunās.

Kad Vācijas delegācija miera sarunās melīgi paziņoja, it kā Latvijas iedzīvotāji izteikušies par atdalīšanos no Padomju Krievijas, LSD CK un Iskolats publicēja vairākos padomju preses izdevumos "Latvijas pašnoteikšanās deklarāciju"¹¹⁰. Tajā bija norādīts, ka Latvijas proletariāts, kas ir iedzīvotāju lielākā daļa, "... nekad un nekur nav izsacījis gribu vai izrādījis tieksmes atdalīties no Krievijas". Analoga pozīcija bija izklāstīta un pamatota arī "Brīvajā Strēlniekā" ievietotajā "Latviešu tautas pārstāvju deklarācijā"¹¹¹, ko bija parakstījusi LSD CK, Latvijas Strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku padome, Kurzemes latviešu bēgļu organizācijas un Iskolastrels. Ar šiem dokumentiem tieši sasaucas avīzē pārdrūkatālais LSD "Spartaks" grupas uzsaukums "Nost imperiālistu kalpus!"¹¹², kurā bija atmaskota latviešu buržuāzijas sadarbība ar vācu okupantiem.

Vācu imperiālistiem mēģinot uzspiest zemei pazemojošu laupīšanas miera līgumu, ne viens vien partijas darbinieks arī Latvijā, aizraudamies ar revolucionārām frāzēm, prasīja, lai Vācijai pleteic revolucionāru karu. "Brīvais Strēlnieks" šīs problēmas iztīrīšanai veltīja rakstu "Revolucionārais karš un viņa iespējamība".¹¹³ Tā autors atgādināja, ka jau aprīlī, atgriežoties Krievijā, biedrs Ļeņins rakstīja, ka sociāldemokrātija nevarot būt principiāla revolucionāra kara pretiniece, bet jautājums varot tikt izšķirts no tā redzes punkta, par kādiem mērķiem tiek vests šis revolucionārais karš".¹¹⁴ Izskaidrojot šo tēzi,

gluži pareizi bija norādīts: "... Ja revolucionārais karš tiek vests par darba tautas ideāliem, par sociālisma uzvaru, un ja valsts priekšgalā stāv strādniecības un nabadzīgās zemniecības valdība, tad revolucionārais karš ir apsvaicams un atbalstāms visiem līdzekļiem." Taču, ievērojot konkrāto vēsturisko situāciju Padomju Krievijā 1917.gada beigās, paskaidroja autors, vest revolucionāru karu nav iespējams. Vecā armija ir pārgurusi, bet jauna revolucionāra armija vēl nav izveidota. Revolucionārā, bet novājinātā Padomju Krievija nav spējīga uzvarēt nogurdināto, bet vēl spēcīgo Vācijas militarismu. Raksta autors pamatoti secināja: "... Revolucionārais karš nozīmē Krievijas revolūcijas sakaušanu." Tāpēc viņš aicināja nevis organizēt revolucionāru karu, bet vērst plašumā šķiru cīņu vācu imperiālistu okupētajos rajonos un Rietumeiropas kapitālistiskajās valstīs.

Oktobra revolūcijā gāztās ekspluatatoru šķiras jaunajai varai nikni pretojās, sākdamas bruņotu cīņu iekšzemē. Tāpēc saprotams, ka "Brīvais Strēlnieks" veltīja lielu uzmanību savu lasītāju mobilizēšanai cīņai ar iekšējo kontrrevolūciju. A.Grīgors rakstā "Pilsom karš"¹¹⁵ uzsvēra, ka lozunga "Visu varu padomēm!" realizēšana neizbēgami izraisa pilsomu karu, jo "... buržuāzija valsts varu bez kaujas neatdos un paries atklāta uzbrukumā... Viņa negrib atteikties no miljoniem". Pilnīgā saskaņā ar V.I. Lēņina uzskatiem¹¹⁶ raksta autors norādīja, ka "pilsomu karš ir šķiru cīņas asākais veids". Atteikties no tā nozīmē atstāt varu mantīgo šķiru rokās, pie kam, pasvītroja A.Grīgors, "naivi ir runāt par pilsomu kara novēršanu tad, kad pilsomu karš jau pāršēmis Krieviju".

"Brīvais Strēlnieks" norādīja¹¹⁷, ka Oktobra revolūcijas dienās Petrogradā liela nozīme cīņā ar kontrrevolūciju un kārtības uzturēšanā bija sarkanajai gvardei. Tās vienības izveidojamas un apbruņojamas visur, tādējādi

radot revolūcijai uzticīgus kaujas pulkus. Avīze publicēja Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes lēmumu "Par sarkano gvardiju"¹¹⁸ un Iskolata instrukciju par sarkanās gvardes dibināšanu Latvijā.¹¹⁹

Propagandējot šos dokumentus, "Brīvais Strēlnieks", vēlreiz atsaucies uz Petrogradas un Maskavas pieredzi, norādīja¹²⁰, ka visās apriņķa pilsētās, miestos un pagastos nekavējoties jādibina sarkanās gvardes vienības un štābi, kuriem jāstrādā LSD vietējo komiteju vadībā. Tajās jāiesaista galvenokārt strādnieki un demobilizētie latviešu strēlnieki, protams, tikai padomju varai uzticīgi kareivji, dodot viņiem līdz no armijas arī ieročus. Avīze nemītējās atgādināt: "Korņilova, Kerenska un beigās Kaļedina kontrrevolucionārās sacelšanās mums rāda, ka pastāvīgi mūsu ricībā jābūt organizētam revolucionāram spēkam." Sarkanajai gvardei jābūt gatavai katrā laikā aizstāvēt revolūcijas iekarojumus. Laikraksts iepazīstināja lasītājus arī ar 1917.gada decembrī notikušā latviešu strēlnieku V kongresa lēmumu "Par gaidāmo demobilizāciju"¹²¹, kas prasīja demobilizētajiem kareivjiem iestāties sarkanajā gvardē, un analogu Iskolastrela rezolūciju.¹²² Gada beigās jau gandrīz visos Latvijas neokupētajos rajonos bija izveidotas sarkanās gvardes vienības.

"Brīvā Strēlnieka" redakcijas apveikumā latviešu strēlnieku V kongresam¹²³ bija atzīmēts, ka revolūcijas armijā "... latviešu strēlnieki līdz ar Kronštates matrošiem un Pēterpils revolucionāro garnizonu ieņem pirmās vietas. Latviešu strēlnieku vārds un viņu cīņa par darba demokrātijas uzvaru ir visas Krievijas un pasaules proletariātam ziņāmas".

Šo vārdu patiesīgumu latviešu strēlnieki no jauna apliecināja pilsoņu kara frontēs 1917.gada beigās un 1918.gada sākumā. Tas atspoguļojās arī "Brīvajā Strēlniekā" publicētajos materiālos - strēlnieku vadošo orgānu, komi-

teju un sapulču lēmumos, redakcijas rakstos, strēlnieku korespondencēs u.c. Latviešu strēlnieku V kongresa rezolūcijā "Par tekošo momentu"¹²⁴ deklarēja: "Latviešu strēlnieki apsola savu nedalīto pabalstu Padomju valdībai, viņi aizstāvēs revolūciju līdz pilnīgai viņas uzvarai." 6. Tukuma latviešu strēlnieku 14. novembra kopasapulces rezolūcijā bija teikts: "Mēs... apņemamies visiem spēkiem kā morāliiski, tā arī ar ieročiem rokās pabalstīt jauno revolucionāro tautas varu kā centrā, tā arī uz vietām. Pret visām kontrrevolūcijas parādībām, no kurienes tās arī nedraudētu, mēs nekavējoši un noteikti stāsimies cīņā ar visiem mūsu ieroču spēkiem."¹²⁵ Pēc desmit dienām pulks devās uz Petrogradu, lai palīdzētu nosargāt revolūcijas sirdi.

Lai cīnītos pret baltpoļiem, 1918. gada 9. janvārī no Cēsīm uz Mogiļevu izbrauca 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulks. 20. janvārī Mogiļevā notika strēlnieku parāde. "Brīvā Strēlnieka" korespondents K. Jokums par šo notikumu vēstīja cīņu biedriem dzimtenē¹²⁶:

"Piebrauc automobilī armijas virspavēlnieks b. Kirilenko, kurš tiek saņemts skaļiem aplausiem un urrā saucieniem. Dziļi izjustā un spēcīgā runā viņš norāda priekšā stāvošo cīņu mērķus un nozīmi. Nodēvīgā kārtā poļu magnāti sagatavoja triecienu no mugurpuses. Mēs nocīnāmies ar strādniecību, bet dumpiniekiem-apspiedējiem... Norādot Sarkanās Latvijas nozīmi atsvabināšanas kustībā jau no 1905. gada sākot, viņš apsveic pulku visas Krievijas revolucionārās demokrātijas vārdā kā vispasaules revolūcijas avangardu. Runu sedz jūsmīgi urrā un Marsējēze.

Kā atnācis, pilnīgā kārtībā pulks dodas atpakaļ uz staciju, nodziedot: "Ar kaujas saucieniem uz lūpām."

Vai jāpapildina vieni otri krājumi un varbūt jau rit došimies pret poļu bezbrātīgo aristokratiju, kas savākusi beidzamos spēkus savu privilēģiju aizsargāšanai. Iesim pierādīt savu uzticību revolūcijai darbos, jo mums

nevar būt citu interešu kā visai Krievijas strādniecībai -- ar viņu kopā uzvarēsim vai mīrsim!"

11. janvārī 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulks devās caur Petrogradu un Maskavu uz dienvidiem, lai palīdzētu apspiest Kaļedina pretpadomju dumpi. Petrogradā pulka pārstāvjus pieņēma V. I. Ļeņins. "Brīvā Strēlnieka" lasītājiem par šo vēsturisko tikšanos pastāstīja J. Ozolzars.¹²

"Biedrs Ļeņins mūs pieņēma visai laipni. Apsveicām viņu visa pulka vārdā un izsacījām gatavību izpildīt visus proletariāta valdības rīkojumus. Viņš no savas puses nodeva sveicienu mūsu pulkam kā vienam no revolucionāriem izsacīja savu prieku par mūsu gatavību iet cīņā pret Kaļedinu un pārējo kontrrevolucionāro bandu. Aizrādīja un paskaidroja tekošo momentu sakarā ar nākamo uzdevumu cīņā ar kontrrevolūciju. Beidzot biedrs Ļeņins novēlēja mums labas sekmes cīņā tanī cerībā, ka revolucionārie latvju strēlnieki dos Kaļedina bandai pēdējo un izšķirošo triecienu. Viņš izsacījās īsos, noteiktos vārdos, jo nevala tam neļava pie mums ilgi uzkavēties."

Kā liecina korespondence, strēlniekus pieņēmis arī karalietu tautas komisārs N. Podvojskis, bet padomju karaspēka virspavēlnieka Krievijas dienvidos V. Antonovs-Ovsejenko sarīkojis pulka parādi Ņikitovskas stacijā Donbasā, kur daļa ieradās 20. janvārī, lai, vēlreiz citējot J. Ozolzaru, varētu "... stāties netīrā cīņā par proletariāta uzvaru, cīņā pret kontrrevolūciju".

20. februārī "Brīvais Strēlnieks" iespieda pirmo ziņu par strēlnieku cīņām -- armijas lauku štāba priekšnieka vietnieka Puķes telegrammu, kuru no augstākā virspavēlnieka mitnes bija saņēmis Iskolastrels. Lūk, šis vēsturiskais dokuments: Latviešu strēlnieki kopā ar matrožiem, Sibīrijas strēlniekiem un sarkano gvardi sekmīgi uzbrūk. Pagājušo nakti iņņēma Rogačova -- viens no galvenajiem punktiem. Atliek tikai viens pēdējais -- Bobruiska, pēc

tam poļu kontrrevolūcijas perēklis būs likvidēts. Kijevas galīgi iztīrīta no kontrrevolucionāriem 27. janvārī."

Dienmā šī priecīgā vēsts palika pirmā un pēdējā "Brīvā Strēlnieks" slejās. Vācu karaspēka uzbrukums, kas bija sācies 1918.gada 18.februārī, uz laiku nožņaudza arī latviešu strēlnieku brīvo vārdu.

Rakstā iztirzātais materiāls ļauj izdarīt vairākus secinājumus.

Pirmkārt, "Brīvais Strēlnieks" daudz darīja, lai iepazīstinātu latviešu lasītāju ar V.I. Leņina darbiem, vispirms ar viņa izstrādātajiem svarīgākajiem padomju varas dekrētiem, kurus apstiprināja Viskrievijas II un III Padomju kongress.

Otrkārt, laikraksts nepaguris cīnījās par proletariāta diktatūras nostiprināšanu Latvijā gan publicēdams vietējo padomju un Iskolata oficiālos dokumentus, gan izskaidrodams lasītājiem padomju varas būtību un tās principiālo atšķirību no buržuāziskās demokrātijas. Latvijas darbaļaužu lielie panākumi Krievijas Satversmes sapulces vēlēšanas bija viens no šā darba likumsakarīgiem rezultātiem.

Treškārt, avīze nesaudzīgi atmaskoja un šautīja latviešu buržuāzijas un tās preses izdevumu prettautisko un nacionālistisko politiku, tādējādi lielā mērā kavējuma huržuāzijai izraisīt Latvijā 1917.gada beigās un 1918.gada sākumā pilsoņu karu.

Ceturtkārt, "Brīvais Strēlnieks" apskatīja savās slejās svarīgas sociālistiskās celtniecības problēmas, uzmanības centrā gluži pareizi izvirzot agrāro jautājumu, kura pareizā atrisināšanā bija ieinteresētas visplašākās lasītāju masas.

Piektkārt, avīze veica lielu darbu, lai mobilizētu Latvijas darbaļaudis, pirmām kārtām, revolucionāros latviešu strēlniekus, cīņai pret iekšējo kontrrevolūciju.

Latviešu sarkano strēlnieku izaugsmē viņu preses izdevuma nozīme vērtējama ļoti augstu.

Un, visu beidzot, šā raksta autors ir pilnīgi vienis prātis ar K.Ozoliņa (Tomasa) secinājumu: "Brīvais Strēlnieks" bija ne vien strēlnieku, bet gan visas Latvijas revolucionārās demokrātijas orgāns -- viņā konkrēti izpaudās strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku vienotā cīņa lielnieku partijas vadībā par proletariskās revolūcijas mērķiem."¹²⁸

(R. Treijs),

1976.g.24.janvāri

vēstures zinātņu kandidāts

Piezīmes:

- 1 Kad Pagaidu valdība 1917.gada augusta beigās slēdza "Brīvo Strēlnieku", avīze turpināja iznākt ar nosaukumu "Latvju Strēlnieks".
- 1a Sk.: Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917. Dokumenti un materiāli. R., 1957, 367.lpp.
- 2 Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 204.-205.lpp.
- 3 Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917. 309.-370.lpp.
- 4 Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 211.-212.lpp.
- 5 Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 366.-367.lpp.
- 6 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 3.nov.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 213.-217.lpp.
- 7 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 3.nov.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 218.-220.lpp.
- 8 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 31.okto.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 213.-215.lpp.
- 9 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 4.nov.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 221.-225.lpp.

- 10 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 1.nov.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 222.-224.lpp.
- 11 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 2.nov.
- 12 "Latvju Strēlnieks", 1917, 28.okt.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 366.-367.lpp.
- 13 "Latvju Strēlnieks", 1917, 29.okt.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 374.lpp.
- 14 "Latvju Strēlnieks", 1917, 29.okt.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 374.-376.lpp.
- 15 "Latvju Strēlnieks", 1917, 29.okt.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 371.-372.lpp.
- 16 "Latvju Strēlnieks", 1917, 29.okt.
- 17 "Latvju Strēlnieks" 1917, 29.okt.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 372.-374.lpp.
- 18 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 1.nov.: Октябрьская революция в Латвии. Документы и материалы. Р., 1957, с.245.
- 19 Latvju strēlnieku vēsture, 1.sēj., 2.d. M., 1928, 203.-206.lpp.
- 20 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 7.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 382.-383.lpp.
- 21 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 2.nov.
- 22 Turpat, 15.nov.
- 23 Turpat, 29.nov.
- 24 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 16. un 18.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 393.-394.lpp.
- 25 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 8.dec.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 415.-416.lpp.
- 26 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 16., 19., 20., 22., 23., 28., 30. un 31.dec. 1918, 4.janv.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 444.-446., 448.-451.lpp. Šo dokumentu vietā bija arī "Brīvā Strēlnieka" redakcijas apsveikums kongresam.

- 27 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 23.janv.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 375.-476.lpp.
- 28 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 21.-23.dec.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 437.-441.lpp.
- 29 "Brīvais Strēlnieks", 1918., 26.-27.janv.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 468.-471.lpp.
- 30 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 15.-16.dec.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 422.-424.lpp.
- 31 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 11.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 381.lpp.
- 32 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 14.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 400.lpp.
- 33 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 31.okt.; Октябрьская революция в Латвии, 260-261. с.
- 34 Latvju strēlnieku vēsture, 1.sēj., 2.d., 219.lpp.
- 35 Turpat, 218.lpp.
- 36 "Latvju Strēlnieks", 1917, 29.okt.
- 37 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 1.nov.
- 38 Turpat, 1917, 5.nov.
- 39 Turpat, 1917, 8.nov.
- 40 Turpat, 1917, 29.nov.
- 41 Latvju strēlnieku vēsture, 1.sēj., 2.d., 209.-210.lpp.
- 42 Ļenins V.I. Raksti, 26.sēj., 232.lpp.
- 43 Turpat, 231.lpp.
- 44 Turpat, 241. un 265.lpp.
- 45 Turpat, 241.lpp.
- 46 "Brīvais Strēlnieks" 1917, 12.nov.; Roziņš F. Rakstu izlase. III.1914-1919. R., 1965, 274.-277.lpp.
- 47 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 17.nov.; Roziņš F. Rakstu izlase. III. 278.-281.lpp.
- 48 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 18.nov.; Roziņš F. Rakstu izlase. III, 281.-286.lpp. K.Ozoliņš raksta, ka pēc atgriešanās no emigrācijas F.Roziņš 1917.gada rudenī pāris nedēļas nostrādājis arī "Brīvā Strēlnieka" re-

dakcijā (sk. Latvju strēlnieku vēsture, 1.sēj., 1.d.,
214.-216.lpp.)

- 49 Roziņš F. Rakstu izlase. III, 274.lpp.
- 50 Turpat, 285.lpp.
- 51 Turpat, 275.lpp.
- 52 Turpat, 277.lpp.
- 53 Turpat, 280.lpp.
- 54 Turpat, 281.lpp.
- 55 "Latvju Strēlnieks" 1917, 5., 7., 12., 20. un 24.okt.
- 56 Nākot vēlēšanām tuvāk, minētos lozungus papildināja konkrēti norādījumi par vēlēšanu laiku. Ziemeļu frontē vēlēšanas notika 15.-20.novembrī, Vidzemē -- 19.-21. novembrī.
- 57 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 10.nov.
- 58 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 15.nov.
- 59 Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 403.lpp.
- 60 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 18.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 404.lpp. Minēto aicinājumu avīze atkārtoja 19. un 21.novembra numurā.
- 61 Avīze publicēja arī ziņas par vēlēšanu rezultātiem visos latviešu strēlnieku pulkos ("Brīvais Strēlnieks", 1917, 22.-24., 28.nov.)
- 62 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 25.nov.
- 63 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 19.nov.
- 64 Turpat, 9.dec.; Roziņš F. Rakstu izlase, III, 299.-303.lpp.
- 65 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 1.dec.
- 66 Turpat, 1918, 6., 9., 11. un 12.janv.
- 67 Turpat, 1913, 11.janv.
- 68 Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 387.-388.lpp.
- 69 Turpat, 383.-384.lpp.
- 70 Turpat, 389.-392.lpp.
- 71 Turpat, 376.-380.lpp.
- 72 Turpat, 391.-392.lpp.

- 73 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 17.janv.; Ļeņins V.I.Raksti, 26.sēj., 405.-421.lpp.
- 74 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 19.janv.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 422.-425.lpp.
- 75 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 27.janv.; Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj., 426.-429.lpp.
- 76 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 13.janv.
- 77 Turpat, 18.janv.
- 78 Turpat, 23.janv.
- 79 Turpat, 17., 24. un 30.janv.
- 80 "Latvju Strēlnieks", 1917, 29.okt.; "Brīvais Strēlnieks", 1917, 31.okt., 1.-4.nov.
- 81 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 7.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūciju 1917, 382.-383.lpp.
- 82 Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 383.-384.lpp.
- 83 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 10.dec.
- 84 Turpat, 4.dec.
- 85 Turpat, 24.dec.
- 86 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 4.nov.
- 87 Turpat, 8.nov.
- 88 Turpat, 1., 9. un 19.nov.
- 89 Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 419.-420.lpp.
- 90 Turpat, 476.lpp.
- 91 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 15.dec.
- 92 Turpat, 12.dec.; Roziņš F. Rakstu izlase, III, 303.-307.lpp.
- 93 Roziņš F. Rakstu izlase. III, 303.-304.lpp.
- 94 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 22.dec.
- 95 Sk. Ļeņins V.I. Raksti, 25.sēj., 302.-303.lpp.
- 96 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 14.dec.
- 97 Turpat, 15.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 395.lpp.
- 98 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 22.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 406.-407.lpp.

- 99 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 13.dec.
- 100 Turpat, 1918, 5.janv.
- 101 Sk. Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 449.lpp.
- 102 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 25.nov.; 1918, 20.-21.janv.
- 103 Ne oficiālajos dokumentos, ne arī LSD presē 1917.gada beigās un 1918.gada sākumā termins "padomju saimniecība" netika lietots.
- 104 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 5.nov.
- 105 Turpat, 5.dec.
- 106 Turpat.
- 107 Turpat, 24.nov.
- 108 Turpat, 17.dec.
- 109 Turpat, 20.dec.
- 110 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 28.dec.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 457.-459.lpp.
- 111 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 20. (7.) febr.
- 112 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 25.janv.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 505.-507.lpp.
- 113 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 30.-31.dec.
- 114 Sk. Ļeņins V.I. Raksti, 24.sēj., 202.lpp.
- 115 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 18.nov.
- 116 Sk. Ļeņins V.I. Raksti, 26.sēj.; 11.lpp.
- 117 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 9.nov.
- 118 Turpat, 18.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 394.lpp.
- 119 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 6.janv.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 463.-465.lpp.
- 120 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 6.dec.
- 121 Turpat, 15.dec.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 423.lpp.
- 122 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 20.(71) febr.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 487.lpp.
- 123 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 7.dec.

- 124 "Brīvais Strēlnieks", 1917, 16.dec.; Latvijas Komuniskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 423.-424.lpp.
- 125 Turpat, 14.nov.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917, 400.-401.lpp.
- 126 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 14.(1.)febr.
- 127 "Brīvais Strēlnieks", 1918, 17. (4.) febr.
- 128 Latvju strēlnieku vēsture, 1.sēj., 2.d., 219.lpp.

A. BEIKA

vēstures zinātņu kandidāte
P. Stučkas LVU

LATVIJAS BOĻŠEVIKU PIEDALĪŠANĀS CĪŅĀ PAR OKTOBRA REVOLŪCIJAS UZVARU SIBĪRIJĀ

Revolucionārajā cīņā par padomju varas nodibināšanu Sibīrijā piedalījās daudzu tautu pārstāvji. Pildot savu proletāriskā internacionālisma pienākumu, šajā cīņā aktīvi iesaistījās tur esošie latviešu boļševiki, Latvijas proletariāta un darba zemniecības daļa.

Līdzšinējā vēsturiskajā literatūrā nav speciālu pētījumu par latviešu līdzdalību cīņā par Oktobra uzvaru šajā tālajā novadā. Sibīrijas vēsturnieki, pētot KSDS(b)P Sibīrijas organizācijas gatavošanos šķiru cīņas apogejam -- Oktobra revolūcijai un tās norisei, min atsevišķu latviešu boļševiku vai KSDS(b)P latviešu sekciju līdzdalību tajā. Nozīmīgākie šajā virzienā ir V.P. Safronova un M.M. Šorņikova darbi¹, kuros konstatēta latviešu sekciju pastāvēšana un darbība kādā no Sibīrijas organizācijām, sniegtas ziņas par latviešu sekciju atrašanos lielākajos Sibīrijas centros. V. Safronovs sniedz arī aptuvenus datus par latviešu sekciju skaitu un izveidošanās laiku. No Sibīrijas latviešu sekcijām viņš nedaudz raksturojis Krasnojarskas un Novonikolsjevskas sekcijas, atzīmējot, ka tās jau savas darbības sākumā konsekvēnti nostājušās boļševiku pozīcijās.

Dotajā rakstā autors izvirza uzdevumu parādīt latviešu ierašanos Sibīrijā, KSDS(b)P latviešu sekciju izveidošanos un to līdzdalību cīņā par Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Šī uzdevuma realizēšanā lielas grūtības autoram sagādāja sekciju dokū-

mentu mazais klāsts, jo gandrīz visi tie gājuši bojā p. soņu kara gados. Tādēļ KSDS(b)P latviešu sekciju darbību 1917. gada divu revolūciju starplaikā vajadzēja restaurēt no nelielajiem informatīvajiem rakstiem vietējā un latviešu sociāldemokrātiskajā presē un no bijušo notikumu dalībnieku atmiņām, kas nereti bija neprecīzas un nepilnīgas. Minēto apstākļu dēļ neizdevās precīzi noteikt visu sekciju izveidošanās laiku, latviešu komunistu skaitu Sibīrijā 1917. gadā, tur esošo latviešu sociālo struktūru un latviešu strādnieku skaitu.

x x

Latviešu ieceļošana Sibīrijā sākās 19. gadsimta vidū, bet atsevišķu sodīto latviešu noņemšana šajā tālajā apgabalā, pēc vēsturnieka K. Šķiltera atzinuma, sākusies jau 18. gadsimta pirmajā pusē.² To skaits bija neliels, bet pēc lielāku grupu ierašanās Omskas guberņā 1804. gadā izveidojās viena no vecākajām kolonijām -- Rižkova. Tā bija luterāņu kolonija, kur kopā ar latviešiem noņemtināja igauņus un somus, jo tika ņemta vērā reliģiskā piederība. Starp Rižkovā esošajiem latviešiem ievērojama daļa bija Kauguru nemieru dalībnieki. Turpmākajos gados izsūtīto latviešu skaits pieauga, un 1863. gadā 101 Rižkovas latviešu ģimene pārcēla uz jaunu vietu Omas upes krastā, kur nodibināja Vecrīgas koloniju.³ 1859. gadā radās izsūtīto latviešu kolonija -- Lejas Bulanka Jēpisejas guberņā.⁴ Šie pirmo koloniju iedzīvotāji bija no trūcīgo, ekspluatēto šķirām, kas savu protestu pret pastāvošo sociālo un politisko netaisnību izteica dažādā veidā, pat uzbrūkot valsts ierēdņiem.

Pie izsūtītiem ieradās sievas ar bērniem, kuriem arī nebija tiesību atgriezties dzimtenē. Ierodoties bez līdzekļiem, noņemtinātiem vajadzēja nodrošināt savu ģimeņu eksistenci un izveidot saimniecību, balstoties uz pašu darbu. Dzīves apstākļi bija ļoti smagi. Omskas

gubernas ģenerālgubernators Kaznakovs, sniedzot ziņas par Rīgas koloniju, rakstīja, ka "vairumam izsūtīto nav māju, bet citi iekārtojuši sev kaut ko līdzīgu dziļām zemniecām, pārsegtām ar salmu jumtiem, un tajās dzīvo."⁵ Pēc 19. gadsimta 60. gadu buržuāziskām reformām Sibīrijā sākās latviešu zemnieku plašāka iecelšana, kas palielināja koloniju skaitu. Šie iecelotāji galvenokārt bija bezzemnieki -- kalpi, proletārieši un pusproletārieši, kas nespēja iegūt zemi Latvijā un kurus nomāca vācu baronu un latviešu buržuāzijas ekspluatācija. Viņi bija spiesti meklēt labākus dzīves apstākļus dažādos Krievijas novados. Spriežot pēc latviešu koloniju izveidošanās gaitas Sibīrijā, latviešu zemnieku izceļošana visintensīvāk notika 1886.-1898. un 1905.-1908. gadā.

Pēc Krievijas pirmās revolūcijas daudziem latviešu revolucionāriem piesprieda katorgu ar noņemšanu Sibīrijā, daudzus izsūtīja administratīvā kārtā, bet daļa, vairoties apcietināšanas, aizbrauca paši. Revolūcijai sekojošajos gados politizsūtīto vidū Sibīrijā 11% bija latvieši; bet atsevišķos rajonos viņi bija pat vairākumā. Jauno revolucionāro uzplūdu laikā latviešu īpatsvars pieauga līdz 12,2% un Februāra revolūcijas priekšvakarā sastādīja 11,3%.⁶ Administratīvā kārtā izsūtīto latviešu skaits Sibīrijā pēc 1905. gada revolūcijas relatīvi bija neliels, bet, sākoties Pirmajam pasaules karam, to skaits strauji pieauga un 1915. gadā sastādīja 33,3%, neieskaitot Tobolskas guberniju un Jakutiju.⁷

Pirmā pasaules kara gados latviešu iedzīvotāju skaitu Sibīrijā palielināja evakuēto rūpnieciskie strādnieki un no Latvijas evakuētie zemnieki. Tādējādi pēc 1920. gada tautas skaitīšanas datiem Sibīrijā bija 47 045 latvie-

ši^{8x}, kas sastādīja 0,6% no šī apgabala iedzīvotāju skaita. Visvairāk latviešu dzīvoja Omskas, Tomskas un Jenisejas guberņās. Atšķirībā no Krievijas centrālajiem rajoniem, kur latviešu vairākums bija proletārieši un Pirmā pasaules kara laikā atbraukušie bēgļi, Sibīrijā pārsevarā dzīvoja zemnieki iecelotāji. Pēc K.Šķiltera datiem bija tikai 4000 bēgļu.⁹

1920.gada tautas skaitīšanas dati rāda, ka Omskas, Tomskas un Jenisejas guberņās no 39 167 latviešiem 29 592 dzīvoja laukos. Visā Sibīrijā bija pāri par 100 latviešu koloniju.¹⁰

x x x
x

Esošie avoti nedod iespēju precīzi noteikt latviešu sociālo sastāvu 1917.gadā. Tomēr skopā statistika dod iespēju izdarīt pieņēmumu, ka no pilsētās esošiem latviešiem vairāk nekā 2/3 sastādīja strādnieki un viņu ģimenes locekļi. Laukos, kolonijās, pieņemot V.Safronova atzinumu, ka 1920.gada lauksaimniecības uzskaites dati "apgaismo arī šķiru spēku samēru 1917.gadā, jo būtiskas izmaiņas zemes ierīcībā Sibīrijā šajā laikā nenotika"¹¹, var uzskatīt, ka apmēram 50-55% bija vidējo zemnieku, 30% -- trūcīgo un 10-15% -- kulaki. Šādu zemniecības iedalījumu iegūstam no sekciju un to vadāšo orgānu ziņojumiem pēc padomju varas atjaunošanas.¹² K.Safronovs uz 1917.gada Sibīrijas lauku sociālo struktūru attiecina 1920.gada Viskrievijas lauksaimniecības uzskaites datus: trūcīgā zemniecība -- 55,7%, vidējā -- 32,9%, kulaki -- 11,43%.¹³ Jāatzīmē, ka vairākiem ievērojamiem Sibīrijas vēsturniekiem šie dotumi ir dažādi.¹⁴

x 1917.gadā latviešu skaitam Sibīrijā vajadzēja būt lielākam, jo pēc Februāra revolūcijas daudzi izsūtītie latvieši, tāpat latviešu bolševiki Sibīriju atstāja. Daļa latviešu krita arī cīņā pret Kolčaka režīmu.

Latviešu zemnieku nostājā 1917.gada vēsturisko notikumu laikā zināma nozīme bija arī viņu revolucionārajai psiholoģijai, kas dziļāk iespaidoja zemniecību kapitalisma pretrunu plosītajā Latvijā vēl pirms izceļošanas nekā citos Krievijas novados, un, pārvarot daudzās grūtības semes apgūšanas laikā Sibīrijā, tie guva zināmu rādījumu šķiru cīņā. Proletāriskas apziņas attīstību sekmēja latviešu politizētāto revolucionārā darbība kolonijās. "Viņu ietekmē", raksta V.Alksnis un O.Štilve, "gubernas (Jepisejas -- aut.) latviešu iedzīvotāji izgāja labu politisko skolu un ieguva boļševistisku rādījumu."¹⁵

Latviešu iedzīvotāju sociālais sastāvs Sibīrijā, kas sastāvēja galvenokārt no proletāriešiem un carismam un buržuāzijai naidīgi noskaņotiem zemniekiem, ļāva latviešu sociāldemokrātiem izvērst plašu politisko darbību, organizēt sociāldemokrātu grupas.^{xx} Pirmā latviešu revolucionāro sociāldemokrātu grupa nelegālās KSDSP Omskas organizācijā darbojās jau 1910.gadā K.Karlsona vadībā.^{16x} Tās sastāvā bija K.Lauris, J.Kārklīnš, M. un A.Neibuti, J.Millers (vēlāk kļuva meņševiks) un citi. Sekcija uzturēja sakarus ar LSD Rīgas organizāciju, no kuras saņēma dažāda veida palīdzību¹⁷, ar Briseles, Ģirihes un, sākot ar 1912.gadu, Bostonas latviešu sociāldemokrātiem, no kuriem saņēma nelegālos partijas izde-

^x K.Lauris atceras, ka 1906.gadā K.Karlsons viņu saistījis ar KSDSP Omskas nelegālo organizāciju. 1909.gadā viņa un J.Kārklīņa mājas kļuvušas par konspiratīviem dzīvokļiem; M.Neibute raksta, ka 1910.gadā pēc ierašanās Omskā viņa ar vīru uzņēmūši sakarus ar latviešu sekciju. T.Boškins stāsta, ka 1910.gadā Omskas latviešu sekcija izdevusi revolucionāro dziesmu krājumu par godu 1905.gada revolūcijas 5.gadadienai. Bet grupas noorganizēšanās pagaidām nav zināma.

^{xx} Ar 1917.gada vasaru dokumentos parādās apzīmējums "sekcija".

vumus.¹⁸ K.Karlsona propagandas ietekmē 1910.gadā izveidojās domubiedru pulciņš Korotkovas kolonijā, kurā darbojās vidējie zemnieki, vēlākie komunisti brāļi Baumāji, Veinbergi, Kleini, Boškini un citi. Tie vairākkārtīgi sniedza materiālu palīdzību KSDSP Omskas organizācijai un latviešu grupai. 1912. un 1913. gadā minētie zemnieki abonēja pat avīzi "Strādnieks" no Bostonas.¹⁹

Omskas grupas biedri veica agitācijas, propagandas un kultūrizglītības darbu latviešu koloniju un vietējo iedzīvotāju vidū, rakstīja un izplatīja uzsaukumus, atmaskojot carisma šķirisko prettautisko politiku, izplatīja bolševistisko literatūru un "Pravdu", piedalījās streiku organizēšanā.²⁰

Firmā pasaules kara sākumā carisma varas iestādēm izdevās sagraut Omskas partijas organizāciju, un tā tika atjaunota 1916.gadā.²¹ Grūtajos represiju apstākļos, kad vairāki biedri bija spiesti atstāt Omsku, latviešu grupa pārtrauca darboties. "Organizēts nelegālais partijas darbs it kā uz laiku pamira", atceras M.Karlsons-Polīs.²² 1916.gadā K.Karlsons atgriezās Omskā, noorganizēja latviešu bolševiku nelielu grupu, un tā izvērta bolševistisko propagandu srijas daļās,²³ veica izskaidrošanas darbu latviešu un vietējo iedzīvotāju vidū²⁴, noorganizēja vairākas sociāldemokrātu grupas latviešu kolonijās.²⁵

1916.gadā latviešu sociāldemokrātu grupa pārstāvēja arī Irkutskā. Pilsētas bolševistiski noskaņotie sociāldemokrāti šī gada rudenī izveidoja "Irkutskas strādnieku savienību", kas organizatoriski noformējās decembrī. Tā izvirzīja mērķi -- Irkutskas strādnieku organizēšanu šķiru cīņai un viņu šķiras apziņas attīstīšanu.²⁶ Irkutskas guberņas žandarmērijas pārvaldes priekšnieks ziņoja, ka organizēšanās sapulcē piedalījies 35 cilvēku lielās latviešu strādnieku sociāldemokrātu grupas pārstāvis Antonovs^x, kas ievēlāts arī "Sax" nav zināms, vai tas ir istais uzvārds vai segvārds.

ienības" pilsētas komitejā. Trīs latvieši pārstāvējuši kara slimnīcas celtnieku, transporta un kooperatīvu strādnieku nelegālos sociāldemokrātu pulciņus.²⁷ Latviešu revolucionārie sociāldemokrāti J.Jansons, K.Nekunde, A.Čoke, J.Sokis^x, M.Lozenbergs, R. Budris, K.Šķilters un citi, kas no savām trimdas vietām legāli vai nelegāli bija ieradušies Irkutskā, veica organizatora, agitatora un propagandista pienākumus, iespieda un izplatīja proklamācijas, organizēja sapulces. J. Vigan- tam un J.Zvirgzdiņam uzticēja pagrīdes tipogrāfijas vadīšanu.²⁸ Augustā ar minēto un citu biedru aktīvu līdzdalību sekmīgi noritēja tipogrāfiju strādnieku streiks.²⁹

Nelegālās latviešu boļševiku grupas šajā laikā dar- bojās arī Krasnojarskā (M.Apīne, V.Leimanis, K.Miška^{xx}, R.Pētersons, A.Hūns un citi)³⁰ un Novoņikolajeuskā (V.Vitoliņš, L.Grāvleja-Vitoliņa, Ā.Klepers, J.Cēbergs, J.Auliciems utt.)³¹, veicot agitācijas un propagandas darbu latviešu bēgļu vidū un uzturot sakarus ar politi- zisūtitājiem.³²

Visas minētās latviešu sociāldemokrātu grupas aktīvi piedalījās Februāra revolūcijas notikumos. Pēc tās uz- varas, kad KSDSP uzsāka legālu darbību, vietējās orga- nizācijās esošās latviešu sociāldemokrātu grupas noformē- jās par sekcijām un citur dibinājās jaunas. Lielākajos centros Omskā, Krasnojarskā, Irkutskā, Novoņikolajeuskā tām bija rajona tiesības, un sekciju sekretāri kļuva par pilsētas partijas komitejas locekļiem vai piedalījās tās sēdēs ar padomdevēja balsttiesībām.

KSDSP darbības īpatnība Sibīrijā bija tā, ka pēc Februāra revolūcijas vēl vairākus mēnešus darbojās

x Viņš dzīvoja Irkutskā ar viltotiem dokumentiem uz Mārtiņa Baumaņa vārda.

xx Kolčaka valdīšanas laikā pieņēma Leonīda Papardes vārdu un to saglabāja arī turpmāk.

apvienotās sociāldemokrātu organizācijas, kurās bija kā boļševiki, tā meņševiki. Šo parādību galvenokārt noteica nelielā proletāriskā bāze, nepieviekamā politiskās cīņas pieredze un boļševiku daļas taktiskās kļūdas revolūcijas perspektīvas vērtēšanā. KSDSP Sibīrijas apvienoto organizāciju sadalīšanās redzama tabulā ³³ (sk. tabulu 75. lpp.).

Jāatzīmē, ka Krasnojarskas un Novoņikolajevskas latviešu sociāldemokrātu grupas "apvienošanās tendencēm nepakļāvās un meņševikus nepieņēma" ³⁴ jau no grupu izveidošanās sākuma 1916. gadā. Kaut arī formāli tās skaitījās apvienotajās vietējās organizācijās, faktiski sekcijas darbojās kā boļševiku organizācijas, sadarbojoties un atbalstot vietējo partijas organizāciju boļševistisko daļu.

Omskas latviešu sekcijā dažādo, skaitliski ļoti mazo, antiboļševistisko rovirzienu nogrupēšanās sākās tūlīt pēc Februāra revolūcijas un noslēdzās maijā, kad sekcija atbrīvojās no šiem cilvēkiem un ievēlēja jauno komiteju ar P. Sarkis-Zariņu priekšgalā. ³⁵ Pēc tam latviešu boļševiki iesaistījās Omskas pilsētas organizācijas grupējumu cīņā un daudz darīja skaitliski nelielā boļševiku grupējuma pozīciju nostiprināšanā. ³⁶ Boļševiku partijas pilsētas komitejā kopā ar Z. Lobkovu, Gorškovu un citiem strādāja P. Sarkis-Zariņš un J. Mekka. Pilsētas boļševikiem, kā atceras J. Apinis savā runā Sibīrijas novadnieku sanāksmē 1933. gadā, 1917. gada II pusē bija nodibināti sakari ar KSDS(b)P vadošajiem orgāniem centrā, no kuriem saņēma partijas direktīvas, VI partijas kongresa lēmumus par gatavošanos bruņotai cīņai un citus vadošus norādījumus, kuru saņemšanai sūtīja arī K. Karlsonu. ³⁷

Krasnojarskas, Novoņikolajevskas un Omskas sekcijas 1917. gadā ieņēma pareizu boļševistisku pozīciju visos nozīmīgākajos jautājumos, pilnīgi pievienojoties V. I. Le-

x Pēc jūlija notikumiem viņš pārcēlās uz Jekaterinburgu (Sverdlovsku) un sekciju vadīja J. Apinis.

Patstāvīgo boļševiku organizāciju un latviešu sekciju izveidošanās

Organizācija	Patstāvīgās KSDS(b)P izveidošanās	KSDS(b)P latviešu grupas organizatoriskā noformēšanās	KSDS(b)P latviešu grupas izveidošanās	Grupas (sekcijas) sekretārs
Omska	1917.g. 12.okt.	1917.g.marts	1917.g.maijs	P.Sarkis-Zariņš
Tomska	1917.g.6.sept.	1917.g.9.apr.	1917.g.6.sept.	Z.Grinhofs
Novonikolajevska	1917.g.14.sept.	1917.g.8.marts ^x	1917.g.8.marts	Ā.Klepers
Barnaula	1917.g. 5.jūl.	1918.g.18.marts	1918.g.18.marts	
Krasnojarska	1917.g.30.maijs	1917.g.jūlijs	1917.g. jūlijs	E.Šulcs
Irkutska	1917.g. 8.okt.	1917.g. marts	1917.g. 8.okt.	

x Шарников М.М. Большевики Сибири в борьбе за победу Октябрьской революции. Новосибирск, 1963. с. 680; raksta, ka KSDS(b)P latviešu grupa izveidojās 1917.g. 12. maijā. Šajā datumā tā ieguva rajona tiesības, bet noorganizējās 8. martā.

pina Aprīļa tēžu atzinumiem.^{x38} Tās prasīja visas varas pāreju strādnieku, zaldātu un zemnieku deputātu Padomēm,³⁹ mieru bez aneksijām un kontribūcijām⁴⁰, vārsās pret Pagaidu valdības izlaisto "Brīvības" aizņēmumu⁴¹, pareizi saskatīja revolūcijas tālākās attīstības perspektīvas.

Irkutskā, kā atzīmē J.Jansons, latviešu grupa pēc Februāra uzvaras bija skaitliski liela un gandrīz pilnīgi viendabīga -- bolševietiska. Tomēr, kā viņš norāda tālāk, tās biedri pieļāva nopietnu kļūdu, aizstāvot apvienotās organizācijas. Šādās pozīcijās bija arī pats J.Jansons.⁴²

Autoram liekas apšaubāms J.Jansona atzinums, ka latviešu grupa bija "pilnīgi viendabīga -- bolševietiska". Pieņemot šādu apgalvojumu rodas neskaidrība, kāpēc uz LSD XIII konferenci 1917.gada aprīli Maskavā Irkutskas latviešu grupa delegēja meņševiku K.Lorencu, kas iepēma meņševistisku nostāju organizatoriskajā un kardinālajos politiskajos jautājumos.⁴³ No šī fakta jāsecina, ka grupa nebūt nebija viendabīga un noteikta ietekme tajā bija arī meņševikiem.

Līdzīga situācija bija Tomskas grupā (Z.Grīnhofs, J.Garants, A.Ozoliņš, J.Vitols, K.Ansons un citi). Arī tās delegāts V.Caune LSD XIII konferencē pauda meņševistiskos uzskatus.⁴⁴

Abās grupās izteiktas bija samiernieciskuma tiekmes organizatoriskajā jautājumā. Šo grupu bolševiki apvienošanos trīmdas sadzīvē pārnesa uz politisku apvienošanos partijā, un bolševiku organizatoriskā norobežošanās notika tikai 1917.gada rudenī, reizē ar šo procesu arī pilsētu organizācijās.

x Aprīļa tēzeš V.I.Ļepina izklāstījumā noklausījās arī Novopokolajevaskas latviešu sekcijas sekretārs Ā.Klepers. Viņu uz Viskrievijas strādnieku un zaldātu deputātu Padomju apspriedē Petrogradā delegēja pilsētas zaldāti.

Bez lieliem centriem latviešu sekcijas līdz Oktobra revolūcijas uzvarai izveidojās Kanskā, Sudženskā un Tara⁴⁵. Strauji to skaits pieauga 1917.gada beigās un 1918.gada pirmajos mēnešos, nodibinoties padomju varai. Šajā laikā vēl 9 pilsētās (Barnaulā, Bijskā, Taigā, Jeņiseiskā, Minu-sinskā un citās) noorganizējās latviešu sekcijas.⁴⁶

Vietās, kur latviešu nebija daudz, bolševiki neorgani-zēja sekcijas, bet iesaistījās vietējās nelegālās vai legā-lās organizācijas darbā. Kuzbasa rajona Gurjeva rūpnīcas bolševiku organizācijā darbojās brāļi Eduards un Artūrs Lagzdiņi⁴⁷, Pjuneņs — A.Papirmeistars⁴⁸, Čeremhova — Ž.Lagzdiņš un citi.⁴⁹ Vairāki latviešu komunisti 1917.gā-dā bija ievēlēti bolševiku partijas pilsētu komitejās: J.Vitols, K.Ansons — Tomskā, V.Vitoliņš, Ā.Klepers — Novonikolajevskā, P.Sarkis-Zariņš, J.Mekka — Omskā, Grīva — Ačinskā un tā tālāk.

Pilsētu sekcijas un bijušie politieslodzītie aktīvi piedalījās bolševistisko grupu organizēšanā laukos. Visā Sibīrijā līdz 1918.gada vasarai izveidojās ap 100 parti-jas lauku šunu un organizāciju ar apmēram 1500 lauku ko-munistu⁵⁰. Lielāka bolševiku lauku organizācija izveido-jās Jeņisejas guberņas Tasejevas pagastā, kurā jau 1917.gada vasarā bija apmēram 150 biedru, pārēvarā zemnieki. Viens no tās vadītājiem un organizētājiem bija politiz-sūtītais A.Pauliņš.⁵¹

Izstudētie materiāli nedod iespējas precīzi noteikt bolševistisko grupu skaitu latviešu kolonijās. J.Apinis Sibīrijas novadnieku 1933.gada sarakstā apgalvoja, ka 1917.gada jūlijā Omskas sekcijai bija sakari ar apmēram 40—50 lauku sociāldemokrātiskajām grupām.⁵² M.Karl-sone-Pollis savā 1932.gada autobiogrāfijā rakstā, ka 1917.gadā aktīvi piedalījusies "... partijas grupu organizē-šanā latviešu kolonijās"⁵³, neminot konkrētu nodibināto grupu skaitu. Galvenais lauku šunu organizators K.Karl-sons Omskas dzelzceļa rajona latviešu sociāldemokrātisko

grupu 1918.gada 6.janvāra informatīvajā konferencē norāda, ka Omskas rajonā vairākās kolonijās ir sociāldemokrātiskie pulcīši⁵⁴, un, novērtējot sava darba rezultātus, secina, ka panākumi lauku šūnu organizēšanā ir nelieli.⁵⁵ Šie K.Karlsona vārdi liek apšaubīt J.Apīņa minēto grupu skaitu. Dokumentāri apliecinājumi ir par 7 boļševiku partijas grupu izveidošanos 1917.gadā latviešu kolonijās, bet līdz 1918.gada vasarai -- vēl 4 kolonijās⁵⁶. Tādējādi līdz 1917.gada beigām Sibīrijā bija ne mazāk kā 14 latviešu sekciju un šūnu. Visā Krievijā bija vairāk nekā 40 latviešu grupu, kuras apvienoja apmēram 9500 biedru un 1500, no tiem bija Urālu un Rietumsibīrijas apgabala⁵⁷. Bet līdz 1918.g. vasarai Sibīrijā jau bija ap 30 latviešu komunistisko grupu.

Pēc Februāra revolūcijas, partijas darbam legalizējoties, aktuāls kļuva jautājums par latviešu komunistisko grupu darbības koordinēšanu, par viņu vadību. Sākotnēji par visu latviešu sociāldemokrātu grupu vienojošo centru kļuva LSD CK Maskavas birojs. Bet ar LSD V kongresa lēmumu Krievijā izveidoja četrus latviešu grupu apgabalu centrus.⁵⁸ Par Sibīrijas un Urālu apgabala centru kļuva Jekaterinburga (tagadējā Sverdlovska), kurā 27.augustā sanāca Urālu un Rietumsibīrijas latviešu sociāldemokrātisko grupu konference. No Sibīrijas tajā piedalījās tikai Omskas delegāts. Apgabala centrā ievēlēja P.Sarģi-Zariņu, A.Sundi un I.Ejupu, un tas darbojās KSDS(b)P Urālu apgabala komitejā⁵⁹. Lai būtu iespējas labāk vadīt Sibīrijas latviešu grupu darbību, 1918.gada 6. un 7.janvārī Omskā notikusi Omskas dzelzceļa rajona latviešu sociāldemokrātisko grupu informatīvā konference ievēlēja Rietumsibīrijas latviešu komunistisko grupu apgabala centru šādā sastāvā: J.Apinis (pr-js), K.Karlsons, O.Pliše, Ed.Dzenis un M.Karlsons,⁶⁰ bet ar aprīli O.Pliše, E.Diepa un M.Karlsons vietā darbojās V.Čunčiņš, V.Straziņš un T.Dombrovskis⁶¹. Komunistu darbības sekmēšanai

atbilstoši vietējiem apstākļiem Omskas guberņas Taras apriņķa latviešu koloniju bolševiku grupas sasauca informatīvu konferenci 1918.gada 23. un 24.martā Taras pilsētā. Tajā ievēlēja šī apriņķa latviešu komunistisko grupu Centru (A.Pickainis, J.Pickainis, J.Kiršteins (sekr.) Ā. Čiže un J.Spālis).⁶² Konference izteicās par bolševistisko grupu izveidošanas nepieciešamību katrā kolonijā.⁶³ Sekciju apgabala Centrs bieži sūtīja partijas instruktorus palīdzēt vietējo sekciju un šūnu darbā, piegādāja literatūru un sniedza cita veida atbalstu.⁶⁴ 1918.g. 23.jūnijā bija izsludināta Rietumsibīrijas latviešu komunistisko grupu konference⁶⁵, bet baltdehu un vietējās kontrrevolūcijas dumpis šo pasākumu izjauca.

x

x

x

Pēc Februāra revolūcijas uzvaras Sibīrijā izveidojās divvaldība. Ēlākus Pagaidu valdības vietējiem varas orgāniem — sabiedriskās drošības komitejām — pastāvēja strādnieku un zaldātu padomes pilsētās un zemnieku padomes laukos. Gandrīz visas Sibīrijas padomēs pārsvarā bija meņševiki un eseri, kas atbalstīja Pagaidu valdību. Vienīgi Krasnojarskas, Sudženskas, Ačinskas strādnieku un zaldātu deputātu padomēs, Tomskas zaldātu deputātu padomē un dažās citās pārsveru jau no sākuma ieguva bolševiki. Tomēr martā un aprīlī Sibīrijas bolševiki pieņēma vairākas taktiskas kļūdas, no kurām galvenā bija — sadarbība ar Pagaidu valdības vietējiem varas orgāniem. Vēlāk, pēc saskaušanās ar V.I. Ļeņina Aprīļa tēzēm un KSDS(b)P VII konferences lēmumiem, kļūdas tika novērstas. Laikā starp abām revolūcijām 1917.gadā Sibīrijas strādnieku un zaldātu deputātu padomju bolševiku frakcijās ievēlēja vairāk nekā 34 latviešu bolševikus.⁶⁶ Starp tiem bija A.Ansons, J.Jansons, K.Nekunde, J.Ķuzis — Irkutskā, A.Dubelšteins, J.Vitols, K.Ezermanis, M.Vintēns — Tomskā, V.Vitoliņš, J.Čēbergs, A.Deklauss — Novonikolajevkā, E.Galviņš,

J.Peltmanis, A.Ķepulis, A.Kauliņš -- Krasnojarskā un Sejas guberņas pilsētās, K.Saulītis, O.Pliče -- Omskā, A. Eidmani, kas šajā laikā vēl nebija pilnībā sarāvis saites ar kreisajiem eseriem, Sibīrijas I.Padomju kongress ievēlēja par Sibīrijas Centrālās Izpildu komitejas (Centrosibir) priekšsēdētāja vietnieku,⁶⁷ bet J.Jansonu par tās locekli. Viņš bija arī Irkutskas strādnieku deputātu padomes Izpildu komitejas priekšsēdētājs un ar 1918.gada janvāri -- Austrumsibīrijas Izpildu komitejas priekšsēdētājs. J.Gavēnis vadīja Minueinskas Strādnieku un zaldātu deputātu padomes Izpildu komiteju.^{68x} Šie fakti liecina, ka latviešu komunisti ar savu revolucionāro aktivitāti bija ieguvuši masu atzinību.

Latvieši, Padomju deputāti, kopā ar pārējiem boļševiku frakcijas biedriem, laboja sākumā pieļautās kļūdas, realizēja KSDS(b)P izvirzītos taktikas uzdevumus, iekarojot masas un gatavojoties varas pārņemšanai.

Padomju boļševizācijas process Sibīrijā laika ziņā sakrita ar boļševiku un meļševiku galīgo nodalīšanos un apvienoto KSDSP organizāciju likvidēšanu. Izlīdzēju padziļāna no partijas organizācijām atvieglēja arī meļševiku un eseru izolāciju Padomēs. Pēc korņilovlādes sagrauves septembra un oktobris raksturojās ar strādnieku, zaldātu un darba zārniecības masveidīgu pāreju boļševiku partijas pusē. Pāpēc ziņa par Oktobra revolūcijas uzvaru Petrogradā radīja dzīvu atbalsi Sibīrijā un vietējās padomes organizēja varas pārņemšanu savās rokās. Pirmās to veica Krasnojarskā pilsētās un Jemisejas guberņas Padomes, kas pārņēma varu 28. un 29. oktobrī. Pārējas Sibīrijas centros padomju vare nodibinājas līdz decembra vidum mierīgā ceļā, izņemot Omsku un Irkutsku, kur buržuāzija neorganizēja junkuru dumpjus. Visstīvāke pretestību buržuāzījai iz-
x 1918.gada janvārī par Tomskas strādnieku un zaldātu Izpildu komitejas priekšsēdētāju ievēlēja A.Rubeni.

radīja Irkutskā, kur strādnieku deputātu padomē vairākums vēl bija eseriem un meņševikiem. 5.decembrī Irkutskā notika strādnieku un zaldātu deputātu padomju pārvēlēšana, kurā vairākumu ieguva bolševiki, un vara pārgāja padomju rokās. Gāzto ekspluatatoru šķiru pārstāvji ar meņševiku un eseru tiešu atbalstu, kā bruņotu spēku izmantojot junkurus (virsnieku un kara skolu audzēkņus) un kazaku vienības, 8. decembrī uzsāka kontrrevolucionāru dumpi. Kontrrevolucionāru vienības ieņēma pilsētas centru un aplenca "Balto namu", kur atradās Kara revolucionārā komiteja. Tās priekšsēdētāja bija J.Jansons. Cīņas starp šiem spēkiem un Sarkanās gvardes, revolucionāro karavīru vienībām ilga 9 dienas. Irkutskas Sarkanās gvardes vienībās cīnījās latviešu bolševiki brāļi Kārlis, Pāvils, Fricis un Jānis Nekundēs, A.Pārups, K.Lācis, J.Kuzis, J.Jansons un citi. Latviešu komunisti un proletārieši bija arī citu pilsētu sarkanās gvardes vienībās. Vairāki no viņiem šo pilsētu sarkanģvardiešu vai zaldātu vienību sastāvos ieradās palīgā Irkutskas bolševikiem. Ar Tomskas artilērijas bateriju atbrauca R.Dreimanis, Kamskas Sarkanās gvardes nodaļas komandiera vietnieks bija R.Eidemanis, Čeremhovas ogļraču Sarkanās gvardes sastāva bija Ž.Lagzdīns.⁶⁹ Cīņā ar kontrrevolūciju pilsētas revolucionārie spēki zaudēja 230 kritušo cīnītāju. Tomēr buržuāzijas un sīkburžuāzijas mēģinājums sagrābt varu bija likvidēts.

Padomju vara uzvara Sibīrijas administratīvajos, rūpniecības un kultūras centros nodrošināja ātru sociālistiskās revolūcijas izplatīšanos laukos. Cīņā par padomju vara nodibināšanu Sibīrijas laukos izdalās 2 periodi: 1917.gada novembris-decembris, t.i., līdz Satversmes sapulces sasaukšanai, un 1918.gada janvāris-februāris — pēc Satversmes sapulces atslaišanas līdz Sibīrijas 2. Padomju kongresam. Pirmajā posmā Padomju vara nodibinājās tajās vietās, kur bija lauku bolševiku organizācijas vai trūcīgā zemniecība atradās tiešā pilsētu bolševiku ietekmē.

Tā pati aina bija vērojama arī latviešu kolonijās. Piemēram, Jeņisejas guberņas Stepno Badžejas pagastā visās latviešu kolonijās vietējo boļševiku vadībā izveidojās zemnieku deputātu padomes.⁷¹ Tomēr šajā laikā vēl bija maz ciemu, ciematu un citu zemnieku deputātu padomju. Apriņķu zemnieku deputātu padomes vēl atradās eseru ietekmē. Lauku sabiedriskās drošības komitejas varas jautājuma risināšanu atlika līdz Satversmes sapulces sanākšanai.

Satversmes sapulces vēlēšanas notika pēc vēl pirms revolūcijas sastādītiem sarakstiem un parādīja eseru ietekmi Sibīrijas zemniekos. Visā Sibīrijā par boļševikiem balsoja 10%, eseriem -- 75%, kadetiem -- 3% vēlētāju, turpretī lielākajās pilsētās par boļševikiem balsoja caurmērā pāri par 40% vēlētāju.⁷²

KSDS(b)P latviešu sekcijas un šūnas, tāpat kā vietējās partijas organizācijas iesaistījās Satversmes sapulces priekšvēlēšanu kampaņā ar labiem panākumiem un veica izskaidrošanas darbu latviešu bēgļu un zemnieku vidū. Pēc trūcīgām ziņām, vairākās kolonijās iedzīvotāju lielais vairākums nobalsoja par boļševiku kandidātiem. Tā, Elizabetes kolonijā priekšvēlēšanu laikā notika 2 masu sapulces ar Omskas latviešu sekcijas biedru piedalīšanos. Pēc viņu agitācijas "visa kolonija satversmes sapulces vēlēšanās balsoja par boļševiku sarakstu."⁷³ Tādi paši rezultāti bija arī Stepno Badžejas latviešu kolonijās, kur sekmīgi darbojās vietējā boļševiku šūna.

KSDS(b)P latviešu sekciju un šūnu darbības ietekmē latviešu bēgļu un darba zemnieku vairākums pareizi izprata notiekošo, atbalstīja padomju varu un cīnījās par to. 1917. gada 11. decembrī Omskas latviešu bēgļu sapulcē pieņēma rezolūciju, kurā izteica "... pilnīgu uzticību Tautas Komisāru valdībai" un protestēja pret kontrrevolucionāro partiju pielsišanu Satversmes sapulcē.⁷⁴ 1918. gada 6. janvārī, kad vēl nebija ziņu par notikumiem Petrogradā

sasauktajā Satversmes sapulcē, Krasnojarskas latviešu sekcijas biedru sapulcē pēc E.Šulca referāta par tekošo momentu pieņēma rezolūciju, kurā kategoriski par vienīgo varu atzina Padomes un norādīja, ka "Satversmes sapulci atbalstīs tikai tad, ja tā par augstāko valsts varas orgānu atzīs strādnieku, zaldātu un zemnieku padomes un tās izvēlēto augstāko izpildu orgānu Tautas Komisāru padomi." Pretējā gadījumā, bija tālāk norādīts rezolūcijā, ar Satversmes sapulci ir jārikojas tāpat kā ar visiem citiem tautas varai naidīgiem institūtiem.⁷⁵ Analogiska doma tika izteikta arī 1918.g. 6.janvārī Omskā sanākušajā Omskas dzelzceļa rajona latviešu sociāldemokrātisko grupu informatīvajā konferencē, kurā J.Apinis referēja par Satversmes sapulces vēlēšanu rezultātiem Rietumsibīrijā un piedalījās arī koloniju pārstāvji.⁷⁶

Satversmes sapulces atteikšanās apstiprināt II Padomju kongresa dekrētus par mieru un zemi izraisīja Sibīrijas darba zemniecībā dziļu sašutumu. Eseru ietekme strauji samazinājās. Zemnieku deputātu padomes masveidīgi dibinājās visā Sibīrijā, un to kongresi izteica savu pilnīgu atbalstu padomju varai.

Sociālistiskās revolūcijas lielu panākumu apstākļos 1918.gada 16.februārī Irkutskā atklāja Sibīrijas strādnieku, zaldātu, zemnieku un kazaku deputātu II Padomju kongresu. Tas apsveica sociālistiskās revolūcijas uzvaru un proletariāta diktatūras nodibināšanos, pareizi risināju padomju un seimnieciskās celtniecības jautājumus, bet ieņēma nepareizu nostāju miera jautājumā — nepiekrita miera noslēgšanai ar Vāciju, pieņemot tās izvirzītos laupīšanas miera noteikumus. Jāpiezīmē, ka daudzas Sibīrijas Padomes nepiekrita Sibīrijas II Padomju kongresa rezolūcijai "Par mieru" un savā praktiskajā darbībā rīkojās pēc KSDS(b)P un Padomju valdības norādījumiem.⁷⁷ Arī partijas latviešu sekcijas un latviešu masas pareizi novērtēja Brestas miera nepieciešamību un to atbalstīja.

Taras aprīnķa latviešu koloniju informatīvajā konferencē 1918.gada 23.martā, apskatot miera jautājumu, vienbalsīgi pieņēma rezolūciju, kurā atzina, ka "pagaidēm jāpieņem tie miera noteikumi, kurus diktē varmācīgais centrālo valstu kapitālisms, cerot, ka vispasaules proletariāta sacelšanās pret kapitālistiem un viņu bruņoto varu dos katrai tautai savu pašnoteikšanos".⁷⁸ Novonikolajevskas KSDS(b)P latviešu sekcijas organizētajā latviešu mitiņā pieņēma rezolūciju, kurā izteica pilnīgu uzticību padomju varai un apsoliņās atbalstīt tās politiku ar visiem iespējamajiem līdzekļiem.⁷⁹ Omskas un Irkutskas latviešu sapulcēs izteica protestu pret Vācijas realizēto Latvijas okupāciju un atbalstīja padomju varas miera politiku.⁸⁰ Tādējādi, neskatoties, ka Latvijas teritorija bija okupēta, latviešu boļševiki un Sibīrijā esošās latviešu masas pareizi izprata notiekošo un atbalstīja V.I.Ļeņina cīņu par Brestas miera noslēgšanu.

Sibīrijā esošo latviešu darbaļaužu pareizajā politiskajā orientācijā, viņu politiskajā aktivitātē 1917.gada vēsturisko notikumu laikā liela nozīme bija latviešu komunistiem, viņu organizētajām sekcijām. Latviešu boļševiki veica politiskās audzināšanas darbu kā latviešu proletariāta, tā zemniecības un vietējo darbaļaužu vidū, saliedējot internacionālos Sibīrijas darbaļaužu pulkus vienotā cīņās armijā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Revolūcijai izšķirošajos brīžos latviešu komunisti ar ieročiem rokās apliecināja savu nelokāmo apņēmību palīdzēt Sibīrijas darbaļaudim viņu cīņā par proletariāta diktatūras nodibināšanu, par sociālismu.

Piezīmes:

1. Сафронов В.П. Октябрь в Сибири. Красноярск, 1962.
Шорников М.М. Большевики в Сибири в борьбе за победу Октябрьской революции. Новосибирск, 1963; его же. Большевики Новониколаевска в период подготовки и проведения Октябрьской революции. Новосибирск, 1963; его же. Год семнадцатый. Новосибирск, 1967.
2. Skilters K. Latkoloniju vēsture. Maskava, 1928, 15.lpp.
3. Колесников А.Д. О национальном составе населения Омской области.- В кн.: Материалы к третьему научно-совещанию географов Сибири и Дальнего Востока. Омск, 1966, с.100, 101.
4. "Sibirijas Cīra", 1921.g.8.okt.
5. "Сибиряк", 1964, № 134.
6. Щербakov Н.Н. Численность и состав политических осильных Сибири /1907-1917 гг./,- В кн.: Социальные революционеры в Сибири /XIX в.-февраль 1917 г./ . Вып. I. Иркутск, 1973, с.225.
7. Там же, с.238.
8. Национальный состав населения Сибири.- "Жизнь Сибири", 1923, № 9-10, с.61.
9. Skilters K. Latkoloniju vēsture, 120.lpp.
10. Skilters K. Latkoloniju vēsture, 135.-137.lpp.; ПАОО. Ф.1, оп.3, д.412, л.25-30.
11. Сафронов В.П. Октябрь в Сибири, с.78.
12. ПАОО. Ф.1, оп.5, д.315, л.264, 265; ПАОО. Ф.1, оп.1, д.1642, л.53; Ф.2, оп.1, д.1025, л.2; ЛКР СК XVI PA, 240.f., 3.spr., 148.lieta, 6.lp
13. Сафронов В. Октябрь в Сибири, с.78.
14. Шорников М.М. Большевики Сибири в борьбе за победу Октябрьской революции, с.151.
Горюшкин Л.М. Сибирское крестьянство на рубеже двух веков /конец XIX - начало XX/. Н., 1967, с.III.
15. ЛКР ВК XVI PA, Rokraketu fonds, 1073.lieta, 4.lp.

16. ЦПА ИМЛ, ф.124, оп.2, д.890, л.7 (M.Neibutes atm.)
ЛКР СК РВИ РА, 36.ф., 4.апр., 19.лиета, 35.лр.
(Т. Воšķина atm.)
17. ЦАОО, ф.18, оп.24, д.131, л.9
ЛКР СК РВИ РА, Rokrakstu fonds, 1199, лиета, 19.лр.
(O.Lodzinas atm.)
18. ЦАОО, ф.19, оп.24, д.126, л.13
19. ЛКР СК РВИ РА, 36.ф., 4.апр., 19.лиета, 34.лр.
(Т.Воšķина atm.)
20. ЦПА ИМЛ, ф.124, оп.2, д.890, л.16 (M.Karlsones.Polis atm.)
ЛКР СК РВИ РА, 36.ф., 4.апр., 98.лиета, 9.лр.
(J.Poiša atm.)
21. Колмогоров А. Красные мадьяры. Новосибирск, 1970, с. 14.
22. ЛКР СК РВИ РА, 36.ф., 4.апр., 9.лиета, 27.лр. (M. Karlsones-Polis atm.)
23. Turpat, 9.лиета, 29.лр.
24. ЦАОО, ф.оп. I, д.7, л.9.
25. ЛКР СК РВИ РА, 36.ф., 4.апр., 9.лиета, 21.лр.
(J.Ариņa atm.)
26. Очерки по истории Иркутской организации КПСС. Ч.1. Иркутск, 1966, с. 211.
27. ЦАНО, ф.5, оп.2, д.1553, л.4, 5, 6.
28. "Советская Латвия", 1957, 12 марта;
Vokmelderis E. Ķenas krastos. Rīga, 1971, 127.лрр.
29. Очерки по истории Иркутской организации КПСС, с.207;
ЛКР СК РВИ РА, Rokrakstu fonds, 32.лиета, 37.лр.
(J.Сожа atm.); turpat, 76.лиета, 72.лр. (A.Čokes atm.)
turpat, 1070.лиета, 7.лр. (A.Kasparsona atm.)
30. ЦАКК, ф.64, оп.5, д.129, л.1; Из истории Красноярс-
кой партийной организации. Красноярск, 1968,
с. 59.
31. "Socialdemokrāts", 1918, 31.janv. (13.febr.)

32. ПАНУ, ф.5, оп.2, д.556, л.85.
33. Tabula sastādīta izšantojot:
Шорников М. Год семнадцатый, с.49, 51, 155, 158,
165, 168; ПАНУ, ф.5, оп.3, д.86, л.283; "Свободная
Сибирь", 1917, 10 марта; ЛКР СК РВИ РА, 1.febr.
4.apr.; 4.lieta, 7.lp.; "Sibirijas cīņa", 1918, 1.mai-
ja p.ā.
34. ПАКК, ф.64, оп.5, д.136, л.2 (А.Нина атш.)
35. ПАНУ, ф.5, оп.3, д.86, л.283 стеногр.Сибирского
землячества 1933 г., выступление Я.Апиниса.
36. ПАОО, ф.5, оп.1, д.7, л.9.
37. ПАНУ, ф.5, оп.3, д.86, л.285.
38. "Голос Сибири", 1917, 7 мая.
39. "Голос Сибири", 1917, 28 мая.
40. "Голос Сибири", 1917, 27 мая.
41. Новониколаевск 1917. Новосибирск, 1967, с.44.
42. Янон Я.Д. Сибирские большевики в борьбе за власть
Советов и за построение социализма.- В кн.: Сибир-
ский союз РСДРП. М., 1935, с.78.
43. ЛКР СК РВИ РА, 1.f., 4.apr., 5.lieta, 2.lp.; 4.lieta
22 lp.
44. Turpat, 4.lieta, 7.lp., 18.lp.; 3.lieta, 15.lp.
45. Сафронов В.П. Октябрь в Сибири, с.582; ПАОО, ф.19,
оп.24, д.90, л.6, 7.
46. "Sibirijas cīņa", 1921, 15.aprīlī; ЛКР РВИ РА, 240.
f., 3.apr., 107.lieta 3., 9., 14. ... lp.; 108.lieta,
27.lp. u.c.
47. Очерки истории партийной организации Кузбасса.
Ч.1. Кемерово, 1973, с.63.
48. Очерки истории партийной организации Тименской
области. Свердловск, 1965, с.36.
49. ГАИО, ф.559, оп.1, д.122, л.2.

50. Журов Ю.В. Сельские большевистские организации Сибири в 1917-1918 гг. - В кн.: Вопросы истории партийных организаций Сибири. Вып. I. Красноярск, 1973, с.79.
51. Яковенко В.Г. Звписки партизана. Красноярск, 1968, с. 18.
52. ПАНО, ф, 5, оп, 3, д. 86, л. 283.
53. ГАНО, ф, Р - 1298, оп. I, д. 29, л. 16.
54. "Sociāldemokrāts", 1918.g. 26. janvāri (8. februāri).
55. ПАОО, ф. 5, оп. I, д. 7, л. 9.
56. ПАНО, ф. 5, оп. 3, д. 192, л. 58; ф. I, оп. I, д. 1205, л. 29; ПАОО, ф. 5, оп. I, д. 7, л. 9; Шорников М. Год семнадцатый, с. 80.
57. Lātvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917.g. Dok. un mater. Rīga, 1957, 545.lpp.
58. "Sociāldemokrāts", 1917, 29.jūl. (12.aug.)
59. "Sociāldemokrāts", 1917, 6.(19.) okt., 1917.g. 18.(31.) okt.
60. "Sociāldemokrāts", 1918, 26.janv. (8.febr.)
61. ИКР СК РВИ РА, 36.f., 4.apr., 37.lieta, 26.lp.; "Sibīrijas cīņa", 1921, 8.febr., 1921.g. 30.nov.
62. ИКР СК РВИ РА, 240.f., 3.apr., 108.lieta, 2., 3.lp.
63. "Sibīrijas cīņa", 1918, 1.maijā.
64. ПАНО, ф. 5, оп. 3, д. 192, л. 58.
65. "Sibīrijas cīņa", 1918, 1.maijā.
66. Autora aprāķins pēc esošajiem Padomju dokumentiem, autobiogrāfijām un preses ziņām.
67. Аралаков В.Т. Подвиг Центросибири. Иркутск, 1968, с. 36.
68. Ваханцянко В. Juris Gavenis. Rīga, 1970, 73.lpp.

69. ЦПА ИМЛ, ф.124, оп.1, д.1069, л.7; ЦАМО, ф.300, оп.1, д.512, л.112; ЦАМО, ф.559, оп.1, д.122, л.2, д.509, л.9, 10.
70. Шорников М.М. Большевики Сибири в борьбе за победу Октябрьской революции, с.509.
71. Сафронов В.П. Октябрь в Сибири, с.473; "Рабоче-крестьянская газета", 1918, 22 марта.
72. Деденева Л. Большевики г.Томска и Учредительное собрание. - В кн.: Вопросы истории Сибири. Томск, 1974, с.109.
73. "Sociāldemokrāts", 1918, 8.(21.)febr.
74. "Sociāldemokrāts", 1918, 4.(17.)feb.
75. "Красноярский рабочий", 1918, 13 янв.
76. "Sociāldemokrāts", 1918, 26.janv. (8.feb.).
77. Шорников М.М. Большевики Сибири в борьбе..., с.550.
78. "Sibīrijas cīra" 1918, 1.maijā.
79. "Дело революции", 1918, 2/15/ марта.
80. "Власть труда", 1918, 26 марта.

Л. И. БАУМ

Рижский политехнический
институт

УЧАСТИЕ БОЛЬШЕВИКОВ ЛАТВИИ В БОРЬБЕ ЗА
УСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ НА ЕКАТЕ-
РИНОСЛАВИНЕ И В ДОНБАССЕ
(1916 г. -- январь 1918 г.)

Борьба за победу Великой Октябрьской социалистической революции на Украине в историко-партийной литературе исследована достаточно глубоко. В то же время участие в революции коммунистов, временно оказавшихся на территории Украины, в том числе членов Социал-демократии Латышского края, изучено недостаточно. Это особенно относится к Екатеринославу, Александровску, Донбассу.

В Очерках истории Коммунистической партии Украины отмечается, что в укреплении партийных организаций на Украине в годы первой мировой войны активное участие принимали большевики, высланные из Петрограда, Москвы, а также прибывшие на Украину из Прибалтики и Польши, в связи с эвакуацией оттуда промышленных предприятий. I

Автор статьи ставит своей целью на основе документальных материалов, опубликованных на Украине и находящихся в архивах, на материалах местной периодической партийной печати и воспоминаниях ветеранов партии показать участие латышских большевиков в совместной борьбе с коммунистами других национальностей.

Борьба за победу социалистической революции на Украине в 1917 году была неотъемлемой составной частью общей борьбы всех трудящихся нашей Родины, во главе с

русским пролетариатом, за победу Великого Октября, за диктатуру пролетариата, за социализм. Революция подтвердила глубокую справедливость гениального ленинского положения о том, что "при всяком действительно серьезном и глубоком политическом вопросе группировка идет по классам, а не по нациям".²

В крупных промышленных центрах Украины - Харькове, Киеве, Екатеринославе, Одессе, в Донбассе, в других городах, - активное участие в революционной борьбе принимали рабочие, которые в годы войны были эвакуированы из западных районов России, в том числе из Латвии.

Весной 1915 года с подходом немецких войск к Риге было принято решение о срочной эвакуации оборудования фабрик и заводов во внутренние районы страны. Эвакуация населения и предприятий коснулась, примерно, 760 тысяч человек. Более половины из них нашли себе новое местожительство и работу за пределами Латвии в разных городах, в том числе на юге, на территории Украины.³ В город Екатеринослав из Риги были вывезены машиностроительные заводы "Мантель" и "Стелла", чугунолитейный "Сириус", завод "Зандер-Маргенсон", а также ряд других, более мелких предприятий. В городе Александровске обосновался Рижский проволочный завод (б.Тилова). В Славянске (Донбасс) с 1915 года начал работать Рижский фарфоро-фаянсовый завод Эссена. Эвакуированные с семьями рабочие, а также многие беженцы из Латвии оказались в Луганске, Бахмуте, Мариуполе, Краматорске, Макеевке, Дружковске и в других городах и рабочих поселках Донбасса.

На новых местах они энергично боролись против царского самодержавия совместно с русскими, украинскими товарищами и рабочими других национальностей. В трудные годы империалистической войны укрепилась связь трудящихся Латвии с трудящимися всей России в их общей борьбе

против царизма. В.Г.Кнорин — видный советский государственный и партийный деятель в своих воспоминаниях отмечал, что В.И. Ленин высоко оценил успехи групп латышских большевиков в РСДРП(б), указав, что они помогли укрепить многие организации большевиков в центральной России.⁴

Партийные организации Украины, ослабленные мобилизациями в армию, арестами и репрессиями в начале войны, к 1916—1917 годам выросли количественно, укрепились организационно. Состав партийной организации Екатеринослава с 200 человек в конце 1915 года увеличился до 300 накануне февральской революции.⁵

В укреплении партийных организаций Украины деятельное участие приняли коммунисты, прибывшие из Риги. Латышские рабочие использовали богатый опыт революционного движения, накопленный в длительной борьбе за свои права. Эвакуированные создавали культурно-просветительные общества, которые большевики использовали для проведения идейно-воспитательной работы в массах латышских беженцев.⁶

В Екатеринославе в 1916 году организуют подпольную работу латышские большевики К.Озолинь, А.Дунцис и другие. Совместно с пролетариями Донбасса в революционную деятельность включаются приехавшие сюда латышские большевики и среди них: Ян Урбуцан — член партии с 1911 года, Жанис Бривман — член партии с 1905 года, Мария (Вилма) Каликсон — член партии с 1908 года, Паулина Борман — член партии с 1912 года, Александр Недрит — член партии с 1905 года, Вильям Нукьян, Янис Мартинсон и другие.⁷ Сплетные подпольщики, они вскоре устанавливают связи между собой, с местными большевистскими группами, с латышскими рабочими, разбросанными войной по Донбассу. Эвакуированные из Риги и других городов латышские рабочие были в Луганске на заводе Гартмана, на патронном заводе, в Дружковке на металлургическом заводе, в Славянске на содовом и на фар-

форовом заводе Эссена, в Мариуполе на заводе "Никополь", на металлургических заводах в Енакиево и в Краматорске, а также в некоторых других местах.

В городе Бахмуте (ныне Артемовск) большевистскую группу возглавил Я.Урбуцан (Мазайс). Сначала она насчитывала 8 человек. В группу входили: П.Борман⁸, В.Пукъян, Б.Ластигал, С.Рибакс, М.Борман, З.Скромберг и М.Оша. Многие из них работали в Бахмутской земской больнице.

В Краматорске организовалась группа из работавших на металлургическом и цементном заводах под руководством Ж.Бривмана. Среди участников группы: А.Озолинь, В.Толберг, Эмма и Екатерина Бенкены, Р.Бирзе, Я.Корсуль, Курт и Анна Бривманы. Позднее из Баку сюда переехали Бурдов и Э.Бривман — члены партии с 1912 года.

В Дружковке на металлургическом заводе группу латышских большевиков возглавил А.Недрит.⁹ В группе работали Р.Цалис, Мартынкевич и другие. Вскоре они установили связь с местными революционерами через А.Радченко.

В Славянске проживало около 300 латышских рабочих фарфорового и цементного заводов с семьями. В большевистскую группу входили: В.Каликсон, Я.Мартинсон, Маркевич и некоторые другие. В конце 1916 года большевистские латышские группы Донбасса насчитывали около 40 человек. Их представители поочередно собирались в разных городах для обсуждения политических вопросов, согласовывали свою работу. Они организовывали самостоятельные вечера, другие культурно-массовые и пропагандистские мероприятия. Ведущую роль среди латышских большевиков Донбасса играли Я.Урбуцан, П.Борман, Ж.Бривман. Летом 1916 года П.Борман переехала в Енакиево, а затем в Макеевку, где поступила работать на металлургический завод. Она сделала попытку связаться здесь с латышскими рабочими и включилась в активную работу местной организации РСДРП.¹⁰ П.Борман участвовала в распространении листовок, помогала поддержи-

вать связь с заключенными в тюрьме, вместе с большевиками А. Батовым, Ф. Рябцевым и другими готовила забастовку в Макеевке в январе 1917 года.

В результате победы Февральской буржуазно-демократической революции царизм был свергнут, однако для рабочего класса это было только первой победой. В большинстве Советов, органов революционно-демократической диктатуры рабочего класса и крестьянства, руководство оказалось в руках мелкобуржуазных, соглашательских партий. Буржуазия всеми силами старалась использовать Временное правительство для укрепления и расширения своей диктатуры, свести на нет значение Советов.

На Украине положение осложнялось тем, что наряду с партиями русской буржуазии, активную контрреволюционную деятельность развернули местные националистические партии. 4 марта 1917 года они создали в Киеве свой центр - контрреволюционную Центральную Раду. Она поддерживала политику Временного правительства, вокруг нее создавались многочисленные местные организации, которые противопоставлялись Советам. В них объединялись украинская буржуазия, кулачество, националистически настроенная интеллигенция.

Большевистские организации вышли из подполья и возглавили революционную борьбу трудящихся. С первых дней партия приступила к собиранию своих сил и укреплению рядов. Надо было восстанавливать, а чаще создавать вновь партийные комитеты. Необходимо было наладить связи с партийными центрами, выработать формы и методы работы в новых, легальных условиях.

При партийных организациях ряда городов Украины образовались группы, объединившие латышских социал-демократов. Следует отметить, что в Екатеринославе, Александровске в Донбассе это были преимущественно рабочие, приехавшие вместе с промышленными предприятиями. Это обсто-

ательство определило значительное влияние и авторитет латышских большевиков среди рабочих и других слоев трудящихся.

10 марта 1917 года Центральный Комитет Социал-демократии Латышского края, находившийся в Москве, опубликовал тезисы по вопросам организационного строительства, в которых призвал латышских большевиков, находящихся за пределами Латвии, к укреплению идейно-политического и организационного единства с местными организациями РСДП. Позднее, в документах XIII конференции СДЛК было записано: "Каждый латышский социал-демократ, находящийся в России, должен вступить в местную социал-демократическую организацию, состоять членом ее ячейки, участвовать в хозяйственной и политической деятельности и выборах ее органов".¹¹

Собрания большевиков на Украине в крупных промышленных городах состоялись в первых числах марта 1917 г. 5 марта в Екатеринославе собралась конференция РСДП(б) с участием большевиков Донбасса. На конференции присутствовали представители от 36 групп Екатеринослава, насчитывавших 334 члена партии и представители Донбасса от групп общей численностью около 500 человек.

Сразу после февраля развернулась борьба среди латышских социал-демократов Екатеринослава и Донбасса. Большинство из них разделяло большевистские идеи, однако значительная часть находилась под влиянием меньшевистских взглядов на дальнейшие судьбы революции в России. 19 марта 1917 года состоялось первое после революции общее собрание латышей - жителей города Екатеринослава. Его организаторами были социал-демократы и представители легальных обществ: "Екатеринославское латышское общество" и "Комитет по оказанию помощи латышам-беженцам". На собрании присутствовало около тысячи человек. Участники собрания послали приветствие Петроградскому Совету

рабочих и солдатских депутатов и Временному правительству. Принятая резолюция выражала надежду, что Учредительное собрание приведет Россию к федеративной республике, а Латвии даст автономию.¹²

21 марта в Екатеринославе в помещении латышского общества (ул. Философская, 38) было созвано учредительное собрание социал-демократов латышей, на котором присутствовало около 70-ти человек. С этого собрания начался процесс размежевания с меньшевиками. Оно положило начало формированию в Екатеринославе самостоятельной латышской большевистской организации.¹³

В течение марта-апреля 1917 года большевики города спланировали свои ряды, вели активную работу по укреплению партийных организаций. К концу апреля организация выросла до 2000 человек.¹⁴

Бурное развитие событий требовало консолидации всех партийных сил. Екатеринославский комитет обратился к национальным группам с призывом к объединению. Латышские большевики провели 3 апреля 1917 года свое общее собрание. В ходе обсуждения организационных вопросов было оглашено и поддержано обращение Екатеринославского комитета РСДРП(б), в котором, в частности, осуждались попытки латышских меньшевиков создать обособленную национальную социал-демократическую организацию. Собрание постановило сомкнуть ряды вокруг единой большевистской партии тесными рядами. Собрание избрало бюро латышской большевистской группы и объявило местом своего пребывания дом № 21 по улице Управской.¹⁵ В конце апреля 1917 года латышская большевистская организация была преобразована в Латышский район Екатеринославского комитета РСДРП(б). 23 апреля латышские большевики заявили о своей позиции: "латышский район признает правильной большевистскую тактику, поддерживает Центральный Комитет, считает необходимым бороться с оппортунистами и мелкобуржуазными партиями"

ми, ведущими дезорганизаторскую работу.¹⁶ Латышская большевистская организация с первых дней включилась в активную работу, считая себя частью городской организации. В конце апреля решением комитета создана агитаторская коллегия, 25% денежных поступлений латышский район отчислял в распоряжение Екатеринославского комитета РСДП(б).¹⁷

Коммунисты проводили работу прежде всего среди населения латышской национальности и главным образом среди рабочих. Организовывались различные агитационно-пропагандистские мероприятия, собрания, митинги, выступления по актуальным вопросам, которые больше всего волновали массы: о борьбе с контрреволюцией, об Учредительном собрании, о том, кому должна принадлежать власть, об общности интересов трудящихся независимо от национальной принадлежности. Важное место занимал вопрос о Латвии, ее будущем. Большевики разоблачают политику латышской националистической буржуазии, которая пыталась оторвать Латвию от революционной России. Латышский район распространяет большевистские газеты "Правда", "Циня", "Пролетариата циня", "Социалдемократ", издает на латышском языке листовки. Накануне Октябрьской революции в организации насчитывалось около 260 человек.¹⁸

Латышские меньшевики Екатеринослава создали свою группу, которая в июле 1917 года вступила в местную меньшевистскую организацию и сотрудничала с бундовцами и другими националистическими группами.¹⁹

Латышские рабочие активно участвуют в создании заводских большевистских организаций. На первом собрании большевиков завода акционерного общества русской железной промышленности (б. Гантке) в Нижнеднепровске 28 апреля 1917 года в состав заводского комитета было избрано 9 человек. В комитет вошли Р. Луцинь, В. Витол, П. Урман и другие. Собрание протестовало против империа-

листической политики Временного правительства и поддержало резолюцию ЦК об отношении к войне, принятой по поводу ноты Миллкова.²⁰ В это же время была создана и активно работала большевистская организация на эвакуированном из Риги чугуноплитейном заводе "Сириус".

На второй день после победы буржуазно-демократической революции в городе Александровске проходили многолюдный митинг и политическая демонстрация, в которой активно участвовали рабочие проволочного завода. Вскоре на заводе возникла большевистская группа. Ее организовал рабочий завода Ян Барбар.²¹ Сперва в группе было только 5 человек, затем ее численность увеличилась за счет вступления в ряды партии рабочих завода. Первоначально в группу входили: Э.Калнынь, Р.Нейланд, Грезе, Пога. Они установили связь с большевиками других заводов, выступали на собраниях и митингах, занимались распространением большевистских газет, листовок, различной революционной литературы. На первых порах их деятельность встретила отпор со стороны меньшевиков и других буржуазно-националистических групп. В своих воспоминаниях Я.Барбар писал, что по инициативе меньшевиков на общем собрании рабочих был поставлен вопрос об изгнании его с завода, так как он является "слепым орудием в руках немецкого шпикера Ленина". Однако рабочие его хорошо знали и не допустили этого.²² 8 марта 1917 года в Александровске был избран Совет рабочих и солдатских депутатов. Большинство в Совете захватили мелкобуржуазные партии. В Совет вошли и большевики: И.Лепник, М.Кравцов, М.Буфетов, Т.Михелович. Они возглавили большевиков города, установили связи с рабочими заводов, развернули агитационно-пропагандистскую работу.

После февраля выйдя из подполья большевики Донбасса. С 3 марта 1917 года начала работать легально Макевская организация РСДНП(б). В Совет рабочих депутатов

Макеевки было избрано 9 большевиков, но руководство Советом захватили соглашательские партии. Районная конференция большевиков, на которой было представлено около 200 членов партии, отвергла предложение меньшевиков объединиться и избрала комитет под председательством Ф.Рябцева. В работе Макеевского комитета активно участвовала П.Борман. Она присутствовала на конференции как представительница от латышских большевистских групп Донбасса. Вместе с Г.Залмаевой П.Борман организует митинги и собрания женщин-работниц, выступает на них, призывает бороться за свои права, пропагандирует большевистские лозунги и прежде всего лозунг - "Долой войну!".

Растет и укрепляется большевистская группа в Славянске. Ее опорой становятся рабочие фарфорового завода Эссена. В своих воспоминаниях работница завода М.Иванова писала, что одной из причин революционных настроений в Славянске было то, что там работали опытные квалифицированные кадры из Риги и Петрограда.²³ Работавшие на заводе латышские большевики-подпольщики Я.Урбуцан, В.Пукъян, В.Каликсон, Я.Мартинсон и другие участвовали в выборах городского Совета рабочих и солдатских депутатов, выступали на митингах и собраниях, находились в гуще революционных событий. По всем вопросам они выступали вместе с членами РСДП(б), а также поддерживали связь с другими латышскими группами Донбасса.

Краматорская партийная организация вышла из подполья как большевистская и имела большой авторитет и влияние на рабочих металлургов. Руководящее ядро организации составляли Я.Аникеев, П.Кучеренко, Ф.Чикирис, И.Дрожняк. Рабочие дружины, руководимые большевиками, в первые недели революции разоружили полицию, установили революционный порядок. В Исполнительный комитет Краматорского Совета рабочих и крестьянских депутатов, избранного 21 марта 1917 года, из 17 мест 11 голучили

большевики. В совместной работе с большевиками Краматорска участвовала латышская группа под руководством Ж.Бривмана.

Остро проходила борьба за установление революционной власти Советов в Луганске. Выйдя из подполья, ослабленная арестами большевистская организация включилась в работу среди масс и быстро завоевала авторитет среди рабочих. 28 марта 1917 года большевики Луганска решительно отвергли предложение меньшевиков об объединении. Принимая в свои ряды наиболее революционную часть рабочих, партийная организация Луганска к концу марта насчитывала около 800 человек.²⁴ В Луганске, где большая группа латышей работала на заводе Гартмана, существовала латышская секция, которая активно боролась за установление и упрочение Советской власти.²⁵

В марте 1917 года на Гришинский рудник приехали из Сибири большевики-политкаторжане Григорий Таран, Андрей Беленький, Эдуард Медне.²⁶ С приездом этих опытных, закаленных каторгой революционеров в Гришино образовалась большевистская группа, которая быстро росла и завоевывала большой авторитет среди рабочих. Э.Медне, Г.Таран, А.Беленький ездили на соседние рудники, вели страстную большевистскую пропаганду и агитацию. Старый большевик П.Аникеев в своих воспоминаниях писал, что рабочие с огромным интересом слушали лекции по политической экономии и по другим проблемам, которые читал Э.Медне. Его богатая эрудиция, большой жизненный опыт, простой и понятный рабочему человеку язык делали выступления доходчивыми, интересными и убедительными. Сем Э.Медне писал, что его университеты — 10 лет царской каторги, именно там он получил марксистское образование.²⁷ Авторитет Э.Медне в Гришино быстро вырос, он был назначен комиссаром рудника и избран председателем рудничного комитета. Он также установил связи с латышскими большевистскими группами Донбасса.

УП (Апрельская) Всероссийская конференция РСДРП(б) обсудила и приняла ленинский курс на мирный переход от буржуазно-демократической революции к социалистической.

19-22 апреля 1917 года в Москве состоялась XIII конференция Социал-демократии Латвийского края. В ней приняли участие делегаты, которые были избраны от 1837 членов СДЛК, находившихся на территории Латвии, а также от 2375 членов латышских групп работавших при большевистских партийных комитетах в 27 городах России.²⁸

Конференция определила политическую линию СДЛК по всем основным вопросам дальнейшего развития революции. Решения конференции были выработаны на основе ленинских Апрельских тезисов. Они сплотили Социал-демократию Латвийского края и латышских большевиков, работавших вне Латвии в других районах страны, с ленинской партией большевиков.

30 апреля 1917 года латышские большевики Екатеринослава на своем общем собрании обсудили основные вопросы предстоящей работы. Собрание, проходившее под председательством К.Озолия, поддержало идеи, изложенные в Апрельских тезисах В.И.Ленина, в решениях УП (Апрельской) конференции РСДРП(б) и XIII конференции СДЛК, о чем свидетельствовала принятая на собрании резолюция: "Латышское районное собрание, обсудив вопрос о передаче земли крестьянам, нашло необходимым немедленное проведение его в жизнь через Советы крестьянских, батрацких депутатов и т.п. организаций, ввиду явной тенденции Временного правительства оттянуть созыв Учредительного собрания. Относительно Временного правительства, ввиду его империалистическо-буржуазного состава, мы признаем, что его цели не могут соответствовать целям народа и требуем власти только Советов рабочих, солдатских, крестьянских и батрацких депутатов. По вопросу о войне собрание признает правильным требование мира без аннексий и контри-

буций с правом всех наций на самоопределение. Мы требуем немедленной ликвидации этой братоубийственной войны. ²⁹

Большую работу проводили большевистские организации Донбасса. К маю-июню 1917 года заметно выросло их влияние в Советах. Об этом свидетельствовали решения районных конференций, проводившихся накануне I-го Всероссийского съезда Советов.

В мае состоялась I-я конференция Советов Луганского района. Делегаты высказались за передачу власти в руки Советов, председателем бюро районных Советов был избран большевик К. Ворошилов. В мае на подрайонном съезде Советов в Константиновке делегатом на I-й съезд Советов был избран председатель Совета большевик А. Недрит.

Большевики Славянска, руководствуясь идеями В. И. Ленина, расширили борьбу за массы, за разрыв с меньшевиками. Большую помощь им оказал Ф. Сергеев (Артем). Он выступил на собрании рабочих с докладом об итогах Апрельской конференции и ее решениях. Выступившие на собрании Я. Урбуцан, В. Марупулец и другие большевики резко критиковали меньшевиков и эсеров за поддержку политики Временного правительства. Большинство рабочих стало на сторону большевиков. О настроениях рабочих можно судить, в частности, по резолюции, принятой 4-го июня 1917 года на общем собрании рабочих фарфорового завода Эссена. ³⁰ Своими депутатами в городскую думу рабочие избрали большевиков И. Чуйко, Я. Урбуцана, В. Марупулец.

На состоявшемся 23 мая на станции Никитовка съезде районных Советов Донбасса, где было представлено десять рудников и заводов и почти 150 мелких шахт, тайным голосованием делегатами на I-й съезд Советов были избраны большевики, а все соглашатели забаллотированы. ³¹

Весной и летом 1917 года латышские группы в Донбассе расширили и укрепили связи между собой. 4 июня 1917 года газета "Цина" поместила статью П. Борман из Славян-

ка, где сообщалось о работе латышских большевиков в Донбассе. Они совместно проводили обсуждение важнейших проблем политической жизни, привлекали на свои собрания активистов из рабочих, проводили мероприятия совместно с членами РСДРП(б). На собраниях, проведенных в Краматорске, Дружковке, Славянске, с докладами и сообщениями выступали Я.Урбуцан, П.Борман, В.Пуклян. На некоторых собраниях присутствовало до 90-та человек. В ряде резолюций, принятых на собраниях, критиковались и разоблачались меньшевики и эсеры, призывавшие к классовому миру и к поддержке Временного правительства. Латышские большевики поддерживали лозунг "Вся власть Советам!" и активно агитировали за него в массах.

Летом 1917 года под руководством Роберта Баузе, секретаря Московского бюро ЦК СДЛК, в Харькове состоялась конференция латышских большевистских организаций Края России. На конференции среди делегатов присутствовали представители от Харькова, Екатеринослава, Мариуполя, Донбасса, Таганрога. Конференция образовала центр латышских коммунистических групп с местонахождением в г. Харькове. До участников были доведены решения XIII конференции СДЛК, инструкции ЦК СДЛК о работе латышских групп в РСДРП и другие организационные вопросы.

Руководство южным центром было поручено В.Мачу, Я.Руткису (Харьков), П.Борман (Донбасс), Муценнику (Екатеринослав). В работе конференции принял участие видный деятель большевистской партии, член Харьковского губкома Ф.А.Сергеев (Артем).

Конференция способствовала организационному укреплению латышских групп. Для более тесной координации работы латышских большевиков Донбасса было решено избрать бюро объединенной организации. В бюро вошли: Я.Урбуцан, В.Пуклян, В.Каликсон, П.Борман, Маркевич.³² Я.Урбуцан был избран делегатом на У-й съезд СДЛК и принимал уча-

стие в его работе с правом совещательного голоса.

В июне 1917 года в стране возник новый политический кризис.росло недовольство масс политикой Временного правительства. Развитие революционных событий требовало укрепления партийных рядов, активизации деятельности партийных организаций.

В Екатеринославе проведены перевыборы в большевистские комитеты. 29 июня на общем собрании Латышского района под председательством А.Дунциса был избран комитет в количестве 9-ти человек и ревизионная комиссия из 3-х человек. В состав райкома вошли наиболее активные и опытные коммунисты: А.Дунцис, член партии с 1903 года, участник революции 1905-1907 годов в Латвии. С 1916 года - рабочий завода "Ментель".³³ Р.Зиемелис - член большевистской партии с 1911 года, активный участник борьбы за Советскую власть в Екатеринославе.³⁴ К.Озолинь - член партии с 1907 года, делегат У-го съезда СДЛ, Я.Гайлис и другие. По докладу К.Озолиня по текущему моменту собрание приняло резолюцию, отвечающую большевистским взглядам: о переходе всей власти в руки Советов, о немедленной конфискации помещичьей земли и передаче ее Советам крестьянских депутатов, о контроле над банками и синдикатами.³⁵

В июне 1917 года переизбран Екатеринославский комитет РСДМР(б). Среди 18-ти членов комитета руководители большевистской организации: Э.Квириг, С.Гопнер, В.Затонский. В комитет избран Р.Зиемелис - представитель латышских большевиков.

Комитет латышского района стремился к укреплению связей с заводскими организациями для расширения пропагандистской и организаторской работы на заводах города, среди латышского населения. 7 июня комитет решил образовать заводские ячейки, которые выбрали из своей среды представителей для распространения литературы и для

ругой партийной работы.³⁶ Латышские большевики участвовали во всех политических событиях, происходивших в городе и в губернии. В июне проходила кампания по выборам гласных городской думы. От латышского района были выдвинуты кандидатуры большевиков К. Озолина, А. Дунциса, Я. Лайлиса.

Выступление Петроградских рабочих 3-4 июля 1917 года с требованием передать всю власть Советам, встретило понимание и поддержку пролетариата Екатеринослава. Уже 6 июля Екатеринославский комитет большевиков, оценив политическое положение, охарактеризовал его как поворстный пункт в развитии революции, как открытую попытку контрреволюции раздавить пролетариат и ввести военную диктатуру. Большевики организовали на заводах митинги и собрания, терпеливо разъясняли сложившееся положение в стране.

6 июля был проведен двухтысячный митинг рабочих нижнеднепровских мастерских. Около двух тысяч человек принимали участие в митинге рабочих Брянского завода. На ряде заводов в ходе перевыборов в Советы рабочих и солдатских депутатов приняты наказания депутатам. На заводе "Сириус", на Брянском машиностроительном заводе, на трубном заводе рабочие приняли большевистский наказ, опубликованный в газете "Звезда". В наказе был сделан вывод: развитие российской революции показало, что правительство, основанное на политике соглашения демократии с буржуазией, не может решить ни одной задачи, обеспечивающей победу революции.

Июльские события в Петрограде завершили период двоевластия. Контрреволюционная буржуазия организовалась, укрепилась, фактически захватила власть в государстве. В новых условиях судьбу революции можно было решить только вооруженной силой.

Накануне VI-го съезда партии состоялись областные

партийные конференции, которые содействовали сплочению партии вокруг ленинского Центрального Комитета. До июля 1917 года партийные организации Украины поддерживали связь с ЦК самостоятельно. Перед съездом по указанию ЦК РСДРП(б) были созданы две областные партийные организации. Донецко-Криворожская партийная организация большевиков была наиболее многочисленной и сильной на Украине. В ее состав входили Донбасс, Екатеринославская и Харьковская губернии. Областной комитет издавал газету "Донецкий пролетарий". К июлю 1917 года в ней насчитывалось около 16 тысяч членов партии.

Новую тактику большевиков в связи с изменившейся обстановкой разработал VI съезд партии, состоявшийся в Петрограде с 26 июля по 3 августа 1917 года.

Русская буржуазия продолжала наступление на революционные завоевания рабочих и крестьян. Свои особые надежды она возлагала на военщину. Контрреволюционный заговор генерала Корнилова на юге страны поддержал генерал Каледин - атаман Области войска Донского. Рабочие Харькова, Екатеринослава, Донбасса дали решительный отпор корниловцам. Большую роль в мобилизации масс против мятежников сыграла большевистская печать. Газеты "Звезда", "Донецкий пролетарий" и другие призывали рабочих объединить свои силы для защиты революции, создавать вооруженные отряды, на местах пресекать контрреволюционные выступления.

Уже весной 1917 года по опыту Петрограда, большевики в Екатеринославе создали Красную гвардию. Ее организатором был назначен Т.Бондарев. Каждый вступающий в красногвардейский отряд должен был иметь рекомендации районного комитета. К маю рабочие дружины города насчитывали около 200 человек.³⁷ В городской штаб Красной гвардии вошли большевики: М.Потапов, К.Озолин. В дни корниловщины численность Красной гвардии быстро увели-

илась. Крупные красногвардейские отряды созданы на заводах Брянском и "Сириус". Организатором-инструктором красногвардейского отряда на заводе "Мантель" был А.Дунцис. По его воспоминаниям в заводском отряде наряду с латышами были русские, украинские, польские рабочие.³⁸

Решительно выступили против корниловщины рабочие Александровска. На заводах города организованы боевые дружины для борьбы против контрреволюционеров.

На рудниках Гришинского района большевики и им сочувствующие создали отряды Красной гвардии, во главе их стал большевик Г.Таран.³⁹ Созданы отряды Красной гвардии на заводах Славянска. Организаторами их были большевики: Я.Урбуцан, И.Чуйко, В.Пукъян.

В сентябре-октябре 1917 года только в пяти городах Украины: в Киеве, Луганске, Харькове, Екатеринославе, Одессе насчитывалось около 12 тысяч красногвардейцев.⁴⁰

После разгрома корниловского мятежа партия вновь выдвинула лозунг "Вся власть Советам!". Теперь он означал непосредственную подготовку вооруженного восстания. Центральный Комитет большевиков в письмах местным организациям предлагал активно проводить кампанию перевыборов Советов, за созыв окружных, областных и II-го Всероссийского съезда Советов.

15 сентября 1917 года в результате перевыборов исполкома Екатеринославского Совета рабочих и солдатских депутатов большевистская фракция значительно укрепила свои позиции. В исполком были избраны большевики А.Аверин, Р.Зиемелис, Я.Яковлев, Черноусов и другие.⁴¹ В Горловско-Шербиновском районе Донбасса, в Луганске, Краматорске, Макеевке, Енакиеве Советы имели реальную власть и возглавлялись большевиками.⁴² Осенью в городском Совете рабочих и солдатских депутатов Александровска число большевиков увеличилось до 15 человек. В сос-

тав Совета вошли латышские большевики И. Барбар, К. Гарк-
лев.⁴³ 8 октября 1917 года александровские большевики
создали самостоятельную партийную организацию. В избран-
ный городской комитет вошли Т. Михелович, И. Барбар,
И. Лепник, Малова и другие.⁴⁴

Недовольство политикой Временного правительства,
особенно продолжением империалистической войны, все шире
охватывало трудящихся Александровска. 12 сентября 1917
года газета "Звезда" опубликовала резолюцию, приняту
рабочими завода "Дека" и поддержанную на проволочном и
других заводах города. Рабочие протестовали против роста
цен на хлеб, против преследования левой печати и требо-
вали заключения мира и созыва Учредительного собрания.
Авторитет большевиков проволочного завода возрос, они
возглавили работу по созданию в Александровске профсоюза
металлистов. Председателем завкома на заводе Борман и
Кведе и членом правления союза металлистов стал латыш-
ский большевик, участник революции 1905 года в Латвии,
член партии с 1917 года Теодор Зизберг. Одним из орга-
низаторов профсоюза металлистов был Я. Барбар.⁴⁵

Накануне Октябрьской революции большевистская орга-
низация Александровска насчитывала до 200 человек. Ее
представителем на II-м съезде Советов был рабочий М. Буфе-
тов. На проволочном заводе в партийной организации было
около 20 рабочих.⁴⁶

Осенью 1917 года значительно вырос авторитет боль-
шевиков Гришинского района Донбасса. Рабочие все чаще
поддерживали большевистские предложения по важнейшим
политическим вопросам. Выросла численность организации, и
накануне Октября большевики вышли из объединенной орга-
низации РОДП. При выборах делегатов на II-й съезд Совет-
тов после длительных дебатов гришинцы большинством голо-
сов избрали латышского большевика Э. Медне. В мандате
№ 1125, подписанном товарищем председателя Гришинского

Совета рабочих и солдатских депутатов большевиком А. Бельским, говорилось "Предъявитель сего член Исполкома т. Эдуард Мартинович Медне делегируется от рабочей секции Гришинского районного Совета, объединяющей 10000 (десять тысяч) рабочих Донецкого бассейна на II съезд Советов рабочих и солдатских депутатов в Петроград с правом решающего голоса".

В Дружковке большевики во главе с А. Недритом вели широкую агитацию, разоблачавшую меньшевиков и эсеров, как защитников интересов буржуазии. Рабочие все больше переходили на сторону большевиков. В сентябре 1917 года в Дружковке большевики провели открытое собрание с обсуждением политического положения в стране. На собрании присутствовала большая группа рабочих, до этого разделявших многие меньшевистские взгляды. На собрании выступил А. Радченко с призывом вступить в большевистскую организацию и включиться в борьбу под руководством ленинского Центрального Комитета. Участница этого собрания П. Борман рассказывала, что собрание единогласно приняло резолюцию о недоверии Временному правительству, а большая группа рабочих вступила в большевистскую партию. А. Недрит от Константиновского подрайона был избран одним из делегатов на II Всероссийский съезд Советов, провозгласивший Советскую власть.

Борьба за победу социалистической революции на Украине приняла затяжной и ожесточенный характер.

Победа вооруженного восстания в Петрограде 25 октября 1917 года под непосредственным руководством В. И. Ленина положила начало великим социальным преобразованиям в нашей стране и во всем мире. Собравшийся в Петрограде II Всероссийский съезд Советов взял власть в свои руки и принял первые декреты Советской власти. На съезде от Украины присутствовало 126 делегатов, представлявших . 69

Советов. Большинство из них имели наказы голосовать за переход власти в руки Советов.

Трудящиеся Украины, рабочие крупных промышленных центров с воодушевлением приняли решения съезда. В то же время с ненавистью и злобой встретили Советскую власть контрреволюционеры. Наибольшую опасность для Советской власти в конце 1917 года представляли мятежные казачьи войска генерала Каледина и буржуазно-националистическая украинская Центральная рада.

Объединенные силы свергнутого Временного правительства и украинских контрреволюционеров значительно затруднили быстрое установление Советской власти во многих городах Украины, и вынудили большевиков почти повсеместно организовывать вооруженную борьбу.

В Луганске Советская власть была установлена в конце октября 1917 года. В Горловском, Шербиновском и ряде других районах Донбасса Советская власть утвердилась в течение ноября.

В Дружковке власть в руки Советов перешла без кровопролития. 31 октября чрезвычайное собрание Дружковского Совета рабочих и солдатских депутатов, где из 123 депутатов было 72 большевика, заявило о своей решительной поддержке решений II съезда и образованного им Совета Народных Комиссаров. На созданный Советом Военно-революционный комитет возлагались обязанности вооружения рабочих и формирование отрядов Красной гвардии для "защиты завоеваний социалистической революции".⁴⁷ В состав ВРК вошли большевики: А. Гадченко, М. Моисеенко, А. Есава, Г. Бондаренко, А. Недрит, Р. Цалит и другие.⁴⁸

Партийная организация, в состав которой входили латвиские большевики, развернула работу по мобилизации масс на борьбу против Каледина и гайдамацко-петлюровских банд. 10 декабря в газете "Донецкий пролетарий" была напечатана корреспонденция из Дружковки, где говорилось,

что политическая жизнь в поселке бьет ключом, партийная организация насчитывает 2500 человек. Партийный комитет организовал среди рабочих широкое распространение большевистских газет "Правда", "Донецкий пролетарий", "Социал-демократ", организован политический клуб, проводится агитационно-пропагандистская работа. В поселке создан отряд Красной гвардии. К концу 1917 года Красная гвардия в Дружковке насчитывала около 3500 человек.

Для борьбы с контрреволюцией рабочим Донбасса не хватало оружия, и В.И. Ленин распорядился выделить оружие. Дружковцы посылают за оружием несколько человек, в том числе А. Недрита. В мандате, выданном ему 22 ноября 1917 года, в частности, говорилось: "Предъявитель сего член комитета местной организации РСДРП(б), член Дружковского Совета рабочих и солдатских депутатов, член Исполнительного комитета и член Военно-революционного комитета делегируется нами за получением оружия для вооружения рабочих, из которых создается Красная гвардия", и далее: "мы можем отразить надвигающийся натиск Каледина и К^о, мы в состоянии будем его задержать и еще дать подкрепление другим товарищам и в других местах, но для этого надо оружие...".⁴⁹ А. Недрит поехал в Москву за нарядами и из Тулы привез 500 винтовок, 15 наганов и боеприпасы. Часть оружия пошло на вооружение красногвардейцев Дружковки, остальное было направлено в Никитовку, в Центральный штаб Красной гвардии Донбасса.⁵⁰ Красногвардейцы Дружковки и Краматорска под командованием Ф. Чикирисова и А. Недрита помогли установить Советскую власть в Константиновке, участвовали вместе с вооруженными рабочими Краматорска, Константиновки, Бахмута в разоружении националистически настроенного 25 украинского полка. А. Недрит много работал по упрочению Советской власти, по восстановлению разрушенного хозяйства. Будучи председателем Константиновского подрайонного Со-

вета рабочих, солдатских и крестьянских депутатов, о был избран делегатом III Всероссийского съезда Советов и участвовал в его работе. Съезд принял важнейшие решения, утвердившие завоевания социалистической революции. А. Недрит также был избран и работал членом Южного областного Совета народного хозяйства Донбасса.⁵¹ Положение о ЮСНХ утвердил IV Областной съезд Советов в январе 1918 года и он должен был осуществлять управление национализированными предприятиями.

Значительно выросла и окрепла к Октябрьской революции большевистская организация Славянска. Возглавляли ее Ф. Лагуткин, Я. Урбуцан, В. Марапулец. Активное участие в работе принимали латышские большевики В. Пукьян, В. Каликсон, Я. Мартинсон и другие. 13 ноября 1917 года под руководством большевиков прошло собрание рабочих ферфорового завода Эссена, на котором присутствовало около 500 человек. Собрание единодушно приняло резолюцию о поддержке Совета Народных Комиссаров. В ней говорилось: "Собрание рабочих завода, выслушав сообщение о перевороте, совершенном революционными рабочими Петрограда, Москвы и Киева, горячо приветствует Совет Народных Комиссаров, будет всеми силами его поддерживать и заявляет, что по первому зову своего Совета и своей партии рабочие выступят для защиты революции".⁵² На заводе Эссена был установлен рабочий контроль, а через некоторое время управление заводом перешло в руки рабочего комитета, в который вошли большевики Ф. Лагуткин, Я. Урбуцан, Соколов, Бугай.⁵³

На совещании делегатов Областной конференции РСДМ(б) и III Областного съезда Советов Донецко-Криворожского бассейна 10 декабря 1917 года делегат от Славянска В. Марапулец докладывал, что в городском Совете рабочих депутатов большевиков поддерживают половина депутатов, создан рабочий клуб, где проводится большевистская работа, создана рабочая боевая дружина.⁵⁴ Угроза со стороны

контрреволюционных войск Каледина заставила большевиков форсировать рост численности Красной гвардии и укрепление ее рядов. Был создан городской штаб, сформированы отряды на фарфоровом, содовом, кирпичном заводах. Командиром Красной гвардии Славянска назначен В. Марапулец. В Красную гвардию вступили большинство латышских коммунистов. Среди организаторов и командиров отрядов: Арнольд Каликсон, член партии с 1909 года, приехавший в Славянск с фронта в ноябре 1917 года, Петерис Мартинсон, фронтовик, вступил в партию на фронте в 1917 году, также приехал осенью в Славянск.

Трубящиеся Екатеринослава с воодушевлением встретили Великую Октябрьскую социалистическую революцию. На заводе "Сириус", в железнодорожных мастерских прошли митинги под руководством большевиков в поддержку власти Советов. Шеститысячный митинг рабочих Брянского завода принял резолюцию, в которой говорилось: "Мы заявляем, что отныне единственной властью признаем Советы рабочих, солдатских и крестьянских депутатов и на их защиту становимся в полной боевой готовности".⁵⁵ 26 октября состоялось экстренное заседание Исполкома городского Совета с представителями всех партий. Предложение большевиков взять власть большинством депутатов не было поддержано. По инициативе большевиков на следующий день 27 октября был создан расширенный пленум Совета с участием заводских и полковых комитетов. На пленуме меньшевики и эсеры пытались вновь провести резолюцию, осуждающую вооруженное восстание в Петрограде, но это им не удалось. Пленум приветствовал свержение Временного правительства, заявил о своей солидарности с петроградскими рабочими и рекомендовал Совету взять власть. Однако этого было далеко недостаточно. Даже после того, как в результате переизборов в городском Совете большинство голосов получили большевики и во главе Совета стал большевик

Э.Квиринг (19 декабря 1917 года), взять власть Совету удалось. Большевики начали готовить вооруженное восстание.

В результате ожесточенной вооруженной борьбы на улицах города 27 декабря в Екатеринославе победила Советская власть. Президиум Екатеринославского Совета в обращении к трудящимся писал: "Опираясь на тесный и неразрывный союз рабочих и беднейших крестьян украинских, великорусских, латышских, польских, еврейских и т.д., Совет, идя по пути укрепления и утверждения Советской власти на Украине, по пути беспощадной борьбы с контрреволюцией, откуда бы она не исходила, не сможет не идти от победы к победе".⁵⁶

Победа Великой Октябрьской социалистической революции была с радостью встречена рабочими и враждебно мелкобуржуазными и националистическими слоями города Александровска, влияние которых было еще значительным. Борьба за Советскую власть в городе и уезде затянулась, приняла ожесточенный характер. Рабочие создали отряды Красной гвардии, готовились к вооруженной борьбе. 22 ноября 1917 года на заводском собрании под председательством Я.Барбара рабочие-проволочники приняли большевистскую резолюцию, где говорилось: "Мы, рабочие Александровского проволочного завода, признаем необходимым организовать Военно-революционный комитет города. Только он может вывести город из того положения, в котором он находится, т.е. безработицы и саботажа со стороны промышленников и спекулянтов".⁵⁷

На проволочном заводе создан красногвардейский отряд. По поручению большевистского городского комитета партии политическим организатором отряда стал Я.Барбар. Командиром отряда избран большевик, фронтовик, рабочий завода с 1907 года Ф.Берзинь. В отряд вступают большевики К.Гарклав, Т.Зизберг, Э.Калынь, беспартийные рабочие

А. Романовский, В. Богданов, Н. Михельсон и другие.

Объединенные отряды рабочих Александровска вместе с моряками черноморцами под командованием О. Мокроусова 12-13 декабря 1917 года попытались установить в городе Советскую власть, вступив в бой против националистических банд гайдамаков, меньшевиков и эсеров. Однако противник оказался сильнее. В бою погибло 13 красногвардейцев, остальные вынуждены были отступить. 2 января 1918 года на помощь рабочим пришли красногвардейцы Москвы и Петрограда. Власть в городе перешла в руки Военно-революционного комитета, образованного городским Советом.

Решающую роль в победе Советской власти на Украине сыграл созыв I Всеукраинского съезда Советов в г. Харькове. Съезд взял власть в свои руки. БЦИК, избранный съездом 17 декабря 1917 года, сформировал первое Советское правительство Украины - Народный секретариат. Председателем Советского правительства Украины был избран Н. А. Скрыпник. Приняты срочные меры для отпора контрреволюции. ЦИК Советов Украины 18 декабря 1917 года создал Краевой военно-революционный комитет, в который вошли: секретарь (нарком) внутренних дел, военных дел, представители штаба Красной гвардии. В январе 1918 года создан Центральный штаб Красной гвардии Донбасса во главе с Д. Пономаревым.

Центром революционных сил на Украине стал пролетарский Харьков. Здесь сосредоточивались силы для наступления на Каледина и против Центральной Рады. Штаб советских войск возглавил В. А. Антонов-Овсеенко. В период ожесточенной борьбы с националистической и белогвардейской контрреволюцией украинским трудящимся оказывали помощь все народы России и прежде всего русский народ. На помощь рабочим и крестьянам Украины направились отряды из Москвы, Петрограда, Минска и других городов.

В течение декабря 1917 - января 1918 года объеди-

ненные силы кресногвардейских отрядов, революционных воинских частей; моряков Черного и Балтийского флотов разгромили калединские банды. В январе 1918 года начато наступление украинских советских войск на Киев против Центральной Рады. Наступавшие революционные части совместно с восставшими киевскими рабочими 26 января 1918 года освободили Киев и сюда переехало Украинское Советское правительство.

Советская власть, таким образом, была установлена на большей части Украины. Вдохновленные идеями В.И.Ленина, под руководством Коммунистической партии рабочие, солдаты, крестьяне, представители разных национальностей Советской России взяли власть в свои руки.

Вместе со всеми в этой борьбе на украинской земле участвовали представители латышского пролетариата и его авангарда - Коммунистической партии Латвии.

Примечания:

1. Очерки истории Коммунистической партии Украины. Киев, 1972, с.151.
2. Ленин В.И. Полн.собр.соч. Изд.5-е, т.24, с.134.
3. Очерки истории Коммунистической партии Латвии. Ч.1. Рига, 1962, с.295.
4. "Darbs". Mēnešraksts politikai, zinātnei, pedagogijai, literatūrai un mākslai III. ZA M., 1925, 72 lpp.
5. Очерки истории Коммунистической партии Украины, с.152.
6. Очерки истории Коммунистической партии Латвии, ч.1, с.298.
7. Донецкий областной партийный архив (ДОНПА). Ф.533, оп.1, д.200, с.7.
8. П.Ф.Борман, член партии с 1912 года. Активная участница организации большевистских групп в Донбассе. С 1957 года персональный пенсионер.

9. А.А.Недрит, член партии с 1905 года. Рижский большевик. С 1913 года рабочий завода ВЭК. С 1916 года рабочий металлургического завода в Дружковке. Делегат от Донбасса на I-м, II-м и III-м Всероссийских съездах Советов. 1918-1920 гг. в Красной Армии. В 1930 году работник ЦКК ВКП(б).
10. Счерки истории Коммунистической партии Украины, с.150.
11. Коммунистическая партия Латвии в Октябрьской революции. Сборник документов и материалов. Рига, 1963, с.76.
12. "Приднепровский край", 21 марта 1917 года.
13. Днепропетровский областной партийный архив (ПАДО), ф.24, оп.1, ед.хр.238, л.28.
14. История Коммунистической партии Советского Союза. Т.3, кн.1. М., 1967, с.24.
15. "Звезда", 1917, 18 апреля.
16. "Звезда", 1917, 29 апреля.
17. Большевистские организации Украины (март-ноябрь 1917 г.). Сборник документов и материалов. Киев, 1957, с.102.
18. Большевистские организации Украины (ноябрь 1917 г. - апрель 1918 г.). Сборник документов и материалов. Киев, 1962, с.239.
19. ПАДО. ф.24, оп.1, ед.хр.238, л.28.
20. Большевистские организации Украины (март-ноябрь 1917 г.), с.104.
21. Я.Я.Барбар, член партии с 1911 г. года, участник революции 1905 года в Латвии. Организатор Красной гвардии в Александровске. В 1918-1920 гг. в Красной Армии. В 20-е годы секретарь парткома проволочного завода "Интернационал" в г.Запорожье.
22. Запорожский областной партийный архив (ЗОПА), ф.337, оп.1, д.95, л.1, 3.

23. Донецкий областной партийный архив (ДОПА). Ф.7, оп.1, д.25, л.115.
24. Гончаренко Н.Г. В битвах за Октябрь. Донецк, 1974, с.32.
25. Томан Б.А. За свободную Россию, за свободную Латвию. М., 1975, с.69.
26. Э.М.Медне, член партии с 1903 года, рижский боевик, участник нападения на рижскую центральную тюрьму в 1905 году. С 1907 по 1917 годы на каторге и в ссылке. Активный участник борьбы за Советскую власть в Донбассе.
27. ДОПА. Ф.533, оп.1, д.2, л.13.
28. Очерки истории Коммунистической партии Латвии. Ч.1. Рига, 1962, с.333.
29. "Звезда", 1917, 12 мая.
30. Борьба за власть Советов в Донбассе. Сборник документов и материалов. Сталино, 1957, с.47-48.
31. Очерки истории Коммунистической партии Украины, с.177.
32. ДОПА. Ф.533, оп.1, д.200, с.38.
33. Партийный архив ЦК Коммунистической партии Латвии. Ф.35, оп.11, д.5, л.134.
34. Партийный архив ЦК Коммунистической партии Латвии. Ф.36, оп.4, д.76, л.35.
35. "Звезда", 1917, 5 июля.
36. "Звезда", 1917, 11 июля.
37. "Звезда", 1917, 6 июня.
38. ПАО. Ф.24, оп.1, ед.хр.240, л.88.
39. "Летопись революции", 1922, № 1, л.55.
40. История Коммунистической партии Советского Союза. Т.3, кн.1, с.264.

41. "Звезда", 1917, 17 сентября.
42. Гончаренко Н.Г. Битва за Октябрь, с.104-112.
43. ЗСПА. Ф.337, оп.1, д.211, л.26.
44. ЗСПА. Ф.337, оп.1, д.180, л.3.
45. ЗСПА. Ф.337, оп.1, д.451, л.49.
46. ЗСПА. Ф.337, оп.1, д.95, л.2.
47. Гончаренко Н.Г. Битва за Октябрь, с.141.
48. Октябрь на Артемовщине. Сборник. Харьков, 1929, с.54.
49. Борьба за власть Советов в Донбассе, с.207.
50. ДСПА, ф.533, оп.1, д.339, л.5.
51. ДСПА, ф.533, оп.1, д.339, л.6.
52. Борьба за власть Советов в Донбассе, с.197.
53. ДСПА, ф.16, оп.1, ед.хр.55, с.147.
54. Большевистские организации Украины (ноябрь 1917 - апрель 1918 г.), с.108.
55. ПАДО. Ф.24, оп.1, ед.хр.240, л.88.
56. "Звезда", 1918, 3 января.
57. Запорожский областной государственный архив (ЗОГА). Ф.Р-564, оп.1, д.51, л.16.

УЧАСТИЕ БОЛЬШЕВИКОВ ЛАТВИИ В БОРЬБЕ ЗА
ПОБЕДУ И СТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ
В САМАРЕ (1915 г. - январь 1918 г.)

В начале века Самара представляла собой один из крупных центров царской России. Хорошие условия для развития сельского хозяйства способствовали возникновению и росту крупных предприятий мукомольной и пищевой промышленности. Город был центром великой водной магистрали Волги, связывавшей Россию с районами Каспия, откуда поступала нефть, рыба и другие продукты, и, кроме того, стоял на пересечении железных дорог, соединявших Урал, Сибирь и Среднюю Азию с Центральной Россией.

Возникновение и развитие торгово-промышленного капитала ускорило рост самарского пролетариата. Под руководством большевистской организации рабочие вели активную борьбу за свержение царского самодержавия и уничтожение власти помещиков и капиталистов. Несмотря на многочисленные аресты в начале первой мировой войны, самарская организация РОДН была одной из наиболее крупных и боеспособных в Среднем Поволжье. Летом 1915 года она пополнилась отрядом латвийских большевиков, прибывших вместе с эвакуированными из Риги за-

водами "Саламандра" и "Проводник". Вместе с оборудованием предприятий выехало большое количество рабочих, служащих и членов их семей, которые нашли новое место жительства и работу в Самаре.

В июльские дни 1915 года Социал-демократия Латвийского края обсудила вопрос о тех членах партии, которые эвакуировались из Риги. X конференция Рижской организации СДЛК в специальной резолюции подчеркнула, что долг этих товарищей всегда и повсюду бороться за революционные цели пролетариата, участвовать в революционном движении с пролетариатом других национальностей и проводить партийную работу столь же настойчиво, как они это делали на родине.¹

В.И. Ленин высоко ценил заслуги латвийского пролетариата в революционной борьбе народов России. Он писал: "...латвийский пролетариат и латвийская социал-демократия занимали одно из первых, наиболее видных мест в борьбе против самодержавия и всех сил старого строя",² а среди причин, которые обусловили его высокую революционность, вождь партии отмечал в Латвии "более высокую степень развития капитализма как в городе, так и в деревне, большую ясность и определенность классовых противоречий, обострение их национальным гнетом, концентрацию латвийского населения и более высокую степень его культурного развития".³

Среди эвакуированных латвийских рабочих было 30 членов⁴ СДЛК, многие из которых имели большой стаж работы в подполье. Членом партии с 1905 года был Я.Бауэр, с 1906 года П.Звейнек, с 1907 года Е.Апина, с 1909 года Б.Эвальд, с 1911 года М.Вевер. В начале августа 1915 года Я.Бауэр вместе с другими членами партии М.Вевер, К.Гехвиным, А.Бауэром, А.Апиным, Егловым и Мейером прибыли в Самару.⁵

По прибытии латвийские большевики под видом экскур-

сии встретились на Красной Глинке в 25-ти километрах от Самары на левом берегу Волги, установили между собой связь, обменялись мнениями о дальнейшей партийной работе и решили создать три социал-демократических кружка, в которых предполагалось вести регулярные занятия.⁶

Организационную работу поручили тт. Бауэру и Звейнеку. Секретарь больничной кассы завода "Саламандра" П. Звейнек установил связь с местной партийной организацией, встречался с отдельными членами партии, поддерживавшими между собой связь, и от них узнал, что в городе были аресты большевиков. Это говорило о наличии среди рабочих агентов жандармерии и провокаторов, а также о необходимости строгой конспирации.

В течение августа и сентября латышская группа в Самаре пополнилась большевиками с рижских заводов, эвакуированных на Урал и в Сибирь. Из Архангельска приехал Е. Бауэр, член партии с 1913 года.

Активное участие в работе самарской партийной организации принимал С. Висксин, член партии с 1912 года. Революционную деятельность он начал с 1905 года. С 1909 г. по 1911 год работал в Петрограде. В начале 1914 года по поручению партийной организации являлся одним из редакторов латышской легальной рабочей газеты "Дзивес Балс". За опубликование революционных статей был арестован и отбывал срок заключения сначала в Рижской, а затем в Самарской тюрьме, из которой был освобожден в августе 1915 года. После освобождения поступил работать в военную мастерскую № 2 и сразу же включился в партийную работу.

В сентябре из Петрограда под фамилией Цериня приехал П. Струппе, член партии с 1907 года. Раньше он работал на заводе "Проводник", был членом Рижского комитета партии. В Самаре он стал работать в комитете беженцев-латышей секретарем и хозяйственным руководителем общезиятия.

По воспоминаниям Я.Бауэра, после того как в группу вступили С.Виксин и П.Струппе, теоретически хорошо подготовленные большевики, в ней "появилась твердость".⁷

Квартира Я.Бауэра на Почтовой /Рабочей/ улице № 124 стала конспиративной. Начиная с ноября, здесь два раза в месяц стали проходить собрания всех трех ячеек. Были созданы кружки для изучения политэкономии и подготовки пропагандистов. Занятия в них проводились раз в неделю. В целях конспирации латыши к себе на квартиру никого не приводили, а связь вне группы поддерживали через Звейнека и Висксина.

Во второй половине ноября большевики воссоздали Самарский комитет РСДРП. В него вошли от латышей С.Виксин, П.Звейнек, П.Струппе, Я.Бауэр, а от русских - П.Ф.Панов и А.Е.Трусов. Организация была разбита на три района: Трубочный, где было несколько ячеек, Городской и латышская группа на правах района.⁸ В.И.Ленин отмечал, что "...опыт долгих лет вполне укрепил латышских марксистов в правильности принципа интернационального единства местных организаций рабочего класса... Не федерация национальных рабочих организаций, а единство интернациональное, единая организация, ведущая работу на всех языках местного пролетариата. Вот единственно правильный принцип марксизма".⁹

В короткий срок комитет РСДРП оживил партийную работу, создал десять ячеек, в которых насчитывалось 80 человек. В пятой мастерской Трубочного завода были образованы кружки по изучению Программы РСДРП, истории Парижской Коммуны, "Коммунистического манифеста" К.Маркса и Ф.Энгельса. В кружках от большевиков пропагандистами работали С.Виксин и А.П.Галактионов.¹⁰

В военной мастерской № 2 партийная ячейка состояла из семи человек: С.Виксина, А.Калнина, Визбера и других товарищей, в большинстве латышей.¹¹

Комитет РСДРП успешно действовал всю зиму и весну 1916 года. Заседания его проходили на квартире медицинской сестры больничной кассы завода "Саламандра", члена партии К. Оксе в Мещанском /железнодорожном/ поселке.¹² Комитет успешно вел борьбу с меньшевиками и эсерами во время выборов уполномоченных общегородской больничной кассы и больничной кассы самарских городских предприятий, в правлениях которых главенствовали лишь меньшевики.

В результате проведенной разъяснительной и организационной работы среди рабочих на предприятиях, большевикам удалось избрать большое количество уполномоченных-контролеров больничных касс. В правление кассы городских предприятий были избраны: С. П. Веселов, С. Виксин, С. В. Хорошенина, Р. Д. Мизин, сочувствовавшая большевикам А. И. Ильина. В этой же кассе работала латышская большевичка С. Барвашева.

Уполномоченные, посещая на дому больных членов кассы, проводили среди них разъяснительную работу по широкому кругу вопросов: охране труда, выплате пособий, о войне и мире и т. д. Рабочие стали охотнее отзываться на все мероприятия, проводимые большевиками, участвовать в нелегальном сборе средств для оказания помощи политическим заключенным, находящимся в самарской тюрьме или ссылке.

В 1915 году на Трубочном заводе организовалась сильная группа большевиков-латышей. В нее входили: Я. Бауэр, Ж. Бауэр, М. Вевер, К. Розин, К. Трезин, К. Пукис, А. Апин, Я. Маурин и другие. Здесь был создан комитет РСДРП Трубочного завода в составе А. П. Галактионова, Я. Бауэра, Г. Т. Кузьмичева, П. Г. Сидельникова. Комитет организовал несколько подпольных кружков, в которых проводились занятия и собрания.¹³

Латышские рабочие вместе с русскими товарищами и рабочими других национальностей энергично боролись против царизма и эксплуататоров, активно участвовали в забастов-

вочном движении, в работе больничных касс, использовали накопленный в Латвии опыт, всесторонне знакомилась с практикой местного рабочего движения, создавала свои легальные культурно-просветительные общества, которые под руководством большевистской партии проводили большую идейно-воспитательную работу.

В.И. Ленин в статье "К биле. Чому номеру "Zinne" высоко оценил умение латышских рабочих и социал-демократов использовать все методы и способы борьбы против самодержавия и отмечал, что "латышские социал-демократические рабочие сумели поставить работу по использованию всяческих легальных возможностей легальных союзов, различных рабочих обществ... сохранили везде партийные нелегальные рабочие ячейки, которые будут защищать и развивать традиции великой революционной борьбы, настойчиво и неуклонно подготавливая все более и более широкие и сознательные массы борцов из молодых поколений рабочего класса".¹⁴

В конце 1915 года из Петрограда в города, где концентрировались эвакуированные латышские рабочие, для укрепления связи с их большевистскими организациями комитетом района "Прометей" был направлен Я. Силин, член партии с 1912 года.¹⁵ Свое задание в Москве он выполнил, но Московское охранное отделение было информировано о его миссии и установило за ним слежку. Из Москвы Силин выехал в Тулу, а затем в Самару. Начальник Самарского губернского жандармского управления полковник Познанский выставил для наблюдения за ним трех своих шпииков и сообщил в Московскую охранку, что наблюдаемый, видимо, латыш, остановился в семье латышей Свекис, связей не устанавливает ни с кем, и попросил сообщить подробности о его личности. Из Москвы ответили: "Неизвестный по кличке "Журнал" является разъездным агентом Рижской социал-демократической организации, коей командирован для объезда латышских организаций центральных городов России. Препятствий к аресту нет".¹⁶

Жандармам необходимо было узнать адреса и связи Силина в Самаре, чтобы потом выйти на всю большевистскую организацию города, но они просчитались. Латышские большевики были прекрасными конспираторами и умело использовали все безопасные пути для своих встреч. В комитете по оказанию помощи беженцам, куда заходил Силин, была явка, где можно было получить документы, чтобы скрыться от преследования.¹⁷

Жандармы не подозревали, что неизвестный для них большевик, который по всем данным принадлежал к видным деятелям подполья, был хорошо знаком семье Свекиса по революционной работе в Риге. М.Свекис, его старший сын Петр и дочь Эмма были членами партии.

3 января 1916 года на вокзале при выезде из Самары Силин был арестован. При обыске у него обнаружили Программу РСДНП, антивоенные воззвания на латышском языке за подписью Рижского комитета РСДНП и другие материалы.¹⁸

В предвоенные годы в Риге работали С.П.Веселов, В.П.Мяги и другие активные участники большевистского подполья в Самаре. На Русско-Балтийском заводе работали Г.К.Соболевский и А.В.Гавриленко, состояли в социал-демократической организации 4-го района Риги, принимали активное участие в революционной работе.

В своих воспоминаниях член партии с 1910 года Г.К.Соболевский писал, что перед побегом из нарымской ссылки он получил от ссыльных латышских большевиков адрес их явки в Самаре, а на явочной квартире увидел человека, который был очень похож на его товарища по рижскому Русско-Балтийскому заводу кузнеца Виксина, и назвал его этим именем. Это был брат Виксина.¹⁹ После того, как Соболевский перечислил всех русских и латышских большевиков, которых знал по Риге и нарымской ссылке, все сомнения рассеялись. Ему была оказана необходимая помощь и он приступил к работе в организации.

Вместе с русскими товарищами латышские большевики принимали активное участие в борьбе В.И.Ленина по сплочению сил российского пролетариата под знаменем интернационализма и разоблачению предательства социал-шовинистов и центристов. Латышских большевиков в период первой мировой войны В.И.Ленин характеризовал как верных товарищей по борьбе: "...латышские социал-демократы, - писал он, - решительно и ясно против социал-шовинизма".²⁰

В тяжелые годы подполья закалялась братская дружба, сотрудничество и нерушимое единство большевиков-ленинцев. Совместная работа на фабриках и заводах рабочих разных национальностей, их борьба за общие цели и интересы вырабатывали доверие и поддержку, братскую солидарность, безграничную преданность революционному делу, зывывали монолитную дружбу и сплоченность народов нашей страны.

В начале 1916 года в сообщениях жандармского полковника Познанского департаменту полиции указывалось, что большевистская организация вместе с прибывшими из Риги латышами насчитывает до 40 человек, а ее центр составляют Н.Ф.Панов, Ф.И.Венцек, С.М.Дерябина, Н.П.Теплов, С.Викснин, А.В.Гавриленко и другие,²¹ что среди эвакуированных из Риги латышей действует большевистская группа, а одним из ее руководителей является С.Викснин.²²

Важным событием в жизни партийной организации был приезд в середине марта в Самару профессионального революционера В.З.Куйбышева. После установления связи с комитетом РСДМР он включился в революционную работу.

Весной жандармы начали следить за квартирой большевиков-латышей на Почтовой улице. Часть латышей, в том числе и Я.Бауэр, переехали на другие квартиры. В квартире на Почтовой остались Ж.Бауэр, А.Пасперне (Озолин), И.Врукин. Собрания стали проходить в других местах - за городом, чаще всего в Постниковском овраге.²³

В районе Красной Глиники большевики устроили митинг, на котором присутствовало 60 человек. На нем были прочитаны два доклада: о первомайском празднике и о текущем моменте.²⁴ Вскоре там же было проведено второе собрание. На нем присутствовало 80 человек.

Несмотря на непрекращающиеся аресты в середине лета удалось восстановить городской партийный комитет. В него входили: А.П.Галактионсов, А.В.Гавриленко, Г.Т.Кузьмичев, П.Струппе, П.Звейнек, Я.Бауэр и С.Виксин. Комитет располагал техникой для выпуска печатных материалов, которой заведовал П.Звейнек, и наметил следующую программу работы: созыв Поволжской конференции, издание нелегальной газеты, а также руководство товарищами, работающими в легальных условиях.²⁵

Летом 1916 года на заводе № 2 военно-промышленного комитета членом горкома партии С.Виксинным был создан кружок рабочей молодежи. В него входили: И.Борисов, П.Савельев, И.Рогов, Р.Мизин и другие. Докладчиком на собраниях был С.Виксин. Кружок оказал большое влияние на молодых рабочих, но к практической деятельности приступить не успел, так как его руководитель вскоре был арестован, а кружок распался.²⁶

6 августа на Красной Глинике была созвана городская партийная конференция. На ней присутствовало около 80 большевиков. Конференцию по поручению городского комитета открыл П.Струппе, а с докладом о его работе выступил С.Виксин.

В отчете горкома указывалось, что после неоднократных арестов в 1915-1916 гг. приходилось много работать над воссозданием партийной организации, над ее ростом и укреплением, над расширением влияния среди рабочих, солдат и рабочей молодежи. В городской организации работали десять партийных ячеек-кружков, в каждом из которых был староста из числа наиболее опытных членов партии. Через

старост и прикрепленных к кружкам членов горкома осуществлялась с ними связь, знакомство с работой. В кружке В.С.Новикова лекторами по политической экономии были П.Струппе и П.Звейнек.²⁷

В городской комитет были избраны: А.П.Галактионов, П.Струппе, И.С.Романов, А.П.Егоров и другие.

В пропагандистскую коллегия вошли: В.В.Куйбышев, П.Струппе, С.Виксник, П.Звейнек, А.В.Цепелевич, Ф.Е.Самойленко.

Членами организационного комитета по созыву Поволжской конференции избраны: А.С.Бубнов, В.В.Куйбышев (на конференции они не присутствовали), Ф.Е.Самойленко, А.В.Цепелевич и одно место было оставлено для представителя Саратовского комитета РСДП.²⁸

Городская партийная организация была разбита на два района. В первом районе в райком партии входили Г.М.Маринин, И.Бауэр, И.Карклин, В.С.Новиков. В нем работали три русских ячейки-кружка и четыре латышских. Латышские кружки носили название "Амур", "Волга", "Май" и "Цинис". Представителем первого кружка в комитете был Я.Калнин.

Второй районный комитет в составе П.Г.Сидельникова, Ф.Н.Феоктистова, Г.Т.Кузьмичева, А.В.Гавриленко, И.Е.Романова обслуживал Трубочный завод.²⁹

4 сентября должна была открыться Поволжская конференция большевиков, и выработать единую линию по всем важнейшим вопросам: сплочению партийных организаций Поволжья, обменяться опытом работы, избрать руководящий центр. Для участия в ее работе прибыли из Нижегородской организации И.А.Богденев, Сормовской - П.М.Голубев, Саратовской - В.П.Малютин, И.И.Фокин, а также ожидалось прибытие делегатов из Ярославля и Костромы. Самарскую организацию представляли: А.С.Бубнов, В.В.Куйбышев, Ф.Е.Самойленко, П.А.Стяжкина, А.В.Гавриленко, С.Виксник. Приближаясь к месту открытия конференции, Куйбышев заме-

тил человека, следившего за квартирой, предупредил об этом делегатов и они немедленно покинули помещение. В эту же ночь было арестовано 13 человек, среди них Гавриленко, Богданов, Самойленко, Голубев и другие. Кроме того восемь большевиков были подвергнуты обыску, в том числе и С.Виксин.³⁰

Вместе с русскими товарищами активно участвовали в забастовочном движении и латышские рабочие. По сведениям жандармского управления, инициаторами забастовки в начале сентября в мастерской № I городского комитета по снабжению армии были рабочие Н.К.Горбунов, Н.П.Васильев, А.С.Корнилов и латыш М.Вальдман.³¹

18 сентября были арестованы В.В.Куйбышев, П.А.Стажкина, а 22 сентября С.Виксин. Ночью 2 октября жандармы произвели обыск на квартире, где проживали латышские большевики Ж.Бауэр, Я.Карклин, Ф.Крастин, В.Зиварт, А.Паспарне (Озолин). У них были обнаружены нелегальные брошюры и газеты на латышском языке.³²

В октябре 1916 года в Самару переехал И.Бирн, член партии с 1909 года и остановился на квартире П.Звейнека. Раньше он работал в Риге, в 1913 году был арестован и приговорен к трем годам заключения в крепости, а после освобождения приехал в село Сорочинское Бузулукского уезда Самарской губернии к латышскому большевику М.Штраусу и под фамилией А.Силина поступил работать на завод Коршунова токарем по металлу. На заводе работали также большевики И.Спольский и Бурманис.

На собрании подпольного кружка в Самаре Бирн встретился с А.Паспарне (Озолиным), В.Зивартом, Озолиным-Кокс и другими товарищами из Латвии. Звейнек познакомил его с П.Г.Сидельниковым, который помог Бирну устроиться токарем на Трубочный завод и предложил руководить теоретическим кружком.³³

В ночь на 21 октября жандармы вновь произвели много-

численные аресты. Среди арестованных были: А.С.Еубнов, П.Струппе, Ф.Н.Феоктистов, Г.М.Маринин, П.Г.Сидельников, П.Звейнек, А.Звайгзне, И.Бирн. В доме № 33 на Старо-Панской улице в комнате под деревянным полом были обнаружены две кассы для шрифта, вырезанный на линолеуме заголовок газеты "Волжская правда", несколько букв типографского шрифта и арестован А.Паспарне (Озолин), живший под фамилией А.Чумы.³⁴ Всего было арестовано и сидело в тюрьме около 25-лathyшей.³⁵

26 октября в квартире А.Звайгзне, где жила П.Звейнек, жандармы произвели третий обыск (второй был днем 22 октября). В березовом полене, заменявшем одну из ножек стола, в трещине под корой была обнаружена вырезанная из линолеума печать Самарского комитета РСДРП.³⁶

Находясь в самарской тюрьме, провокатор Соловьев-Сапожков давал сведения жандармскому управлению, которые узнавал от политических заключенных. Он сообщил, что в Саратове должны находиться два видных латышских большевика: закройщик Клок и провизор Августман и при их аресте можно получить большие материалы.³⁷

В январе 1917 года особое совещание, рассмотрев корреспонденцию по делу Самарской организации большевиков, постановило сослать в Сибирь под гласный надзор полиции на срок от пяти до трех лет В.В.Куйбышева, П.А.Стяжкину, П.Струппе, А.С.Бубнова, И.С.Романова, С.Виксина, А.В.Гавриленко и других. Высылке из Самары были подвергнуты Я.Бауэр, Ж.Бауэр, С.А.Коротков, Г.М.Маринин, Ф.Н.Феоктистов, Я.Карклин, А.П.Рязанцев.³⁸

В конце октября после побега из тюрьмы ссылки в Самару приехал видный латышский революционер, талантливый журналист и литератор, член партии с 1910 года Р.Баузе, который вел партийную работу в Риге, был членом городского комитета партии. Вместе с ним приехал А.Дихбит, член партии с 1912 года. Баузе установил связь с товари-

шам. и устроился работать бухгалтером в городскую промышленную больничную кассу.³⁹

В своих воспоминаниях Баузе писал, что за несколько дней до его приезда в Самару были арестованы товарищи Бубнов, Куйбышев, Струппе, а также знакомые латыши Бирн, Виконин, Звейнек. Массовые аресты являлись следствием работы провокатора. Через К. Оксе Баузе познакомился со многими русскими товарищами и вместе с ними начали работу по восстановлению организации. Вскоре он заметил за собой слежку, но уезжать из города не стал, так как работа по восстановлению организации двигалась вперед, а в других местах не было связи.

В декабре 1916 года в Самаре работали две партийные ячейки, русская и латышская.⁴⁰ В конце декабря состоялось собрание вновь созданных в городе кружков и ячеек. Присутствовало 9 человек, в том числе от латышской группы, Р. Баузе и А. Дижбит. На нем обсуждался вопрос о дальнейшей работе организации, был избран комитет, в который вошли Р. Баузе, В. М. Кормашев и другие. Комитет собирался несколько раз, обсуждал вопросы текущей работы, установления связи с организациями других городов, организации техники и т. д. Однако, широкую работу в тот период организация развернуть не могла, так как в руководящую группу проник провокатор и кроме того она сильно была ослаблена предыдущими арестами.⁴¹

В начале января 1917 года губернское жандармское управление в своем докладе Министерству внутренних дел сообщало, что в Самаре имеется латышская большевистская группа, в которую входят: Индрих Калькштейн (Р. Баузе), Зельма Лепя (А. Витолина), Д. Маздревец, Я. Страутниек, О. Бушман. Из местных деятелей о этой группой связаны Н. М. Шверник, К. К. Лукка, Г. С. Канухин.⁴²

18 января жандармами были арестованы Р. Баузе и А. Витолина, Я. Страутниек, П. Калнин, А. Бреншмидт, И. Клявин.

Подлежали аресту, но скрылись А.Калнин, Д.Маздревич, Н.Лус, В.Маурин.⁴³

Через провокаторов Исаю Зеленского и латыша В.Кревина, который не был связан с организацией, но знал настоящую фамилию Баузе и его революционное прошлое, жандармы сразу же установили, что арестован не И.Калькштейн, а известный латышский большевик Р.Баузе.⁴⁴

Сообщение о Февральской буржуазно-демократической революции было встречено трудящимися Самары с большой радостью. Партийная организация стала работать в легальных условиях. 3-го марта из самарской тюрьмы были освобождены Р.Баузе, И.Бирн, П.Звейнек и другие большевики.

4-го марта состоялось первое легальное собрание членов РСДРП. На нем был избран временный комитет в составе А.Х.Митрофанова, А.Л.Клейман, Р.Баузе, И.Бирна, П.Звейнека. Представителями от партийной организации в Совет рабочих депутатов были избраны Митрофанов, Баузе, Звейнек и А.М.Левин. Будучи членом Совета, Баузе вел работу в комиссии по ликвидации старого государственного аппарата (арест жандармов, провокаторов и т.д.).⁴⁵

17-го марта вышел в свет первый номер большевистской газеты "Приволжская правда", которая сыграла громадную роль в идейно-политическом воспитании трудящихся, их сплочении и организации. В состав ее редколлегии, по воспоминаниям Баузе, входили: Митрофанов, Звейнек и Баузе.⁴⁶

В течение марта в Самару возвратились А.С.Бубнов, В.З.Куйбышев, Ю.К.Милонов, Н.П.Теплов, П.Струппе, С.Викснин, Я.Бауэр и другие товарищи. Этот период в жизни городской организации Митрофанов характеризовал так: "Большевистское ядро было довольно значительно, оно состояло из ответственных и старых партийцев и, кроме того, подкреплялось группой латышей, дельных и преданных работников".⁴⁷

Самарские большевики придавали большое значение пропагандистской работе среди солдат гарнизона. Временный комитет выделил агитационную комиссию в составе А.В.Гавриленко, П.И.Стяжкиной, С.Виксина и других, которые часто выступали перед солдатами, разъясняли обстановку в стране, призывали к укреплению полковых и ротных комитетов, борьбе вместе с рабочими и крестьянами против общих врагов трудящихся.

В марте для расширения связей с массами временный комитет РСДРП восстановил три партийных района - Трубочный, Латышский и Городской. 22-го марта на заседании временного городского комитета представитель Латышского района сообщил, что в организации работают 60 членов партии, районный комитет состоит из 5-ти человек, организована коллегия пропагандистов.⁴⁸ В начале апреля в Латышском районе насчитывалось 100 членов партии. На городскую конференцию было избрано 5 делегатов, при норме представительства один делегат от 20-ти членов партии.

Большую помощь большевикам оказал ЦК РСДРП(б), который провел с 27-го марта по 3-е апреля Всероссийское совещание партийных работников. На нем присутствовал секретарь Самарского комитета Р.Баузе. Он информировал ЦК о положении дел в Самаре и указал, что парторганизация нуждается в литературных силах для издания газеты "Приволжская правда", в литературе и в работниках для профсоюзов.⁴⁹

8-го апреля Совет рабочих депутатов постановил ввести 8-ми часовой рабочий день на Трубочном заводе, в типографиях, на предприятиях военно-промышленного комитета. В исполком Совета были избраны: Д.П.Любецкая, А.А.Князев, Р.Баузе, С.Виксин, Ф.И.Венцак и другие.⁵⁰

9-го апреля состоялась городская конференция РСДРП(б). На ней присутствовало 64 делегата. С докладом о работе временного комитета выступил А.Х.Митрофанов,

об отношении к войне Е.С.Коган, о задачах Совета рабочих депутатов В.В.Куйбышев. Конференция заслушала сообщение Р.Баузе о Всероссийском совещании партийных работников.

Конференция в своих резолюциях по основным вопросам правильно отметила, что Временное правительство является правительством крупной буржуазии и не может разрешить вопросов и задач, поставленных революцией, дала верную характеристику войны, как империалистической, захватнической, по своим целям чуждой народу.

Однако в резолюциях конференции были допущены и ошибки, вызванные тем, что делегаты еще не были знакомы с Апрельскими тезисами В.И.Ленина и значительная их часть придерживалась тактики давления на Временное правительство.

В "Анжете участника Великой Октябрьской социалистической революции", заполненной в 1927 году, и своих воспоминаниях Р.Баузе писал, что в первое время после Февральской революции в некоторых большевистских организациях и даже среди старых большевиков существовали неправильные взгляды на задачи партии и на отношения с меньшевиками. На I-й конференции самарских большевиков некоторые товарищи (Е.С.Коган, А.П.Гелактионсв) настаивали на необходимости единства с меньшевиками, выступали в поддержку Временного правительства "постольку-поскольку". С резолюциями против поддержки Временного правительства, за диктатуру пролетариата ⁵¹ выступили Митрофанов, Баузе, Биря и делегаты Латышского района, но, к сожалению, их поддержало меньшинство конференции. ⁵²

По вопросу объединения с социал-демократическими группами и организациями тоже возникли разногласия. Небольшая группа была за слияние с ними, другая, во главе с Митрофановым и Баузе, выступила против и по этому вопросу добилась принятия строго выдержанной большевистской резолюции, в которой признавалась возможность объединения

лишь на платформе организации кампании против войны и резкого отмежевания от социал-шовинистических течений.

На конференции был принят временный устав организации и избран Самарский губернский комитет РСДРП(б), который стал выполнять и функции горкома партии, в следующем составе: В.В.Куйбышев, Е.С.Коган, А.И.Шестопал, С.М.Белов, Ю.К.Милонов, А.П.Галактионов, И.Л.Мавринский, К.К.Лукка, Р.Баузе, П.Струппе, С.Виксин, Я.Бауэр, И.Бирн (А.Силин).

Председателем губкома и редактором "Приволжской правды" был избран А.Х.Митрофанов, секретарем губкома Р.Баузе. Ответственными организаторами: для города - С.Виксин, для округа А.П.Галактионов. С.Виксину было поручено созвать совещание всех социал-демократов, активных работников профсоюзного движения, для выработки плана работ в профсоюзных организациях.⁵³

В это время большевики вели ожесточенную борьбу с меньшевиками и эсерами по вопросам взаимоотношений партии и профсоюзов, против их "нейтральности" в политической борьбе. Разоблачая буржуазную сущность теории "нейтральности", "обособленности" профсоюзов в революционном движении, В.И.Ленин указывал, что "классовые интересы буржуазии неизбежно порождают стремление ограничить союзы мелкой и узкой деятельностью на почве существующего строя, отдалить их от всякой связи с социализмом, и теория нейтральности есть идейное облачение этих буржуазных стремлений".⁵⁴

За март-апрель в Самаре возникло 28 профсоюзов, а в первой половине марта были избраны фабрично-заводские комитеты. Работы, выполненные за это время, значительно укрепили большевистскую организацию, возросло ее влияние и авторитет в рабочих массах, которые, доверяя большевикам, избирали их в правления своих профессиональных союзов. В состав правления Союза металлистов, крупнейшего в

Самаре, входили: Г.Д.Курулов, А.В.Гавриленко, С.П.Веселов, С.Виксин, М.Вевер,⁵⁵ а в Центральное Бюро, образованное 23 марта, были делегированы С.Виксин и К. Шилинский. Профсоюзы становились важнейшей опорой большевистской организации.

24-29 апреля в Петрограде проходила VII Апрельская Всероссийская конференция РСДРП(б), которая приняла ленинскую линию по всем вопросам дальнейшего развития революции.

На районных партконференциях с докладом о ее работе выступал В.В.Куйбышев, который был делегатом Всероссийской конференции от Самарской партийной организации. В передовой статье "Приволжской правды" 26 апреля 1917 года был поддержан лозунг "Вся власть Советам!" и правильно освещалось отношение партии к Временному правительству и войне.⁵⁶

26-го апреля состоялось собрание Латышского района. С докладом об отношении к Временному правительству выступил И.Бирн. Он объяснил его происхождение, состав и характер деятельности. В предложенной им резолюции говорилось, что правительство является буржуазно-империалистическим и придерживается той же хищнической политики, что и царское самодержавие, а к захвату новых земель и рынков сбыта его принуждают те же объективные причины, которые принудили буржуазию всех стран начать мировую войну. Единственный выход из создавшегося положения возможен тогда, когда сам народ - рабочие, солдаты и крестьяне - возьмут государственную власть в свои руки, когда Совет рабочих, солдатских и крестьянских депутатов, этот объединитель и представитель огромного большинства народа, станет на место теперешнего буржуазно-империалистического правительства.⁵⁷

В редколлегия "Приволжской правды" большинством голосов был избран Р.Баузе, но в связи с тем, что он в это

время находился в Москве на XIII конференции СДЛК, то обязанности члена редколлегии до его приезда были возложены на Бирна. 30 апреля газета опубликовала резолюцию Латышского района "Об отношении к Временному правительству".

Первомайская демонстрация в Самаре вылилась в грандиозное интернациональное шествие. Впереди демонстрантов шли члены губкома партии, развевались знамена с лозунгами на русском, латышском, польском, еврейском, татарском языках: "Долой войну!", "Да здравствует III революционный Интернационал!", "Да здравствует социализм!", "Немедленно передать землю крестьянам!".⁵⁸ На митинге выступили большевики. Они призывали укреплять рабочую солидарность, быть готовыми к защите революционных завоеваний.

Буржуазия Самары сделала попытку омрачить праздник трудящихся. При ее подстрекательстве, толпа уголовников и черносотенцев, бывших жандармов и городовых, разгромила несколько винных складов и спровоцировала беспорядки. Для принятия срочных мер губком партии и Совет рабочих депутатов образовали штаб охраны, который руководил наведением порядка в городе. Активное участие в этом принимали спешно вооруженные рабочие Трубочного завода, железнодорожники, члены Совета.

По воспоминаниям Я. Бауэра, вместе с русскими товарищами принимали активное участие в ликвидации пьяного погрома и латышские большевики. Полученные для этой операции винтовки они не сдали, а продолжали тренироваться с ними, готовясь к будущим боям. Это был зародыш отряда Красной гвардии.⁵⁹

7 мая состоялись собрания членов РСДЛП(б) Городского и Латышского райсов Самары, на которых обсуждались вопросы об отношении к Временному правительству, коалиционному министерству и "займу свободы". На собрании Латышского района присутствовало 90 человек. Оно избрало постоянный райком из 9 человек и ревизионную комиссию.

По обсуждаемым вопросам были приняты резолюции губкома партии. В них говорилось, что вхождение социалистов в настоящее Временное правительство недопустимо и единственным выходом из создавшегося кризиса является сплочение масс вокруг своих революционных органов - Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов, результатом чего явится переход власти в руки этих органов революционной демократии,⁶⁰ а "заем свободы" является военным займом и способствует продолжению войны.⁶¹

Эти решения губкома и райкомов партии нашли поддержку среди трудящихся. Собрание рабочих мастерской № 2 городского комитета по снабжению армии, председателем которого был А. Калынь, постановило считать вхождение социалистов в коалиционное министерство сотрудничеством между представителями трудящихся и буржуазии, вносящим дезорганизацию в революционную деятельность рабочего класса и указало, что рабочие будут бороться за передачу власти Советам, которые являются единственными органами, защищающими интересы широких демократических слоев.⁶²

Райком партии Латышского района во главе с И. Бирном придавал большое значение работе среди латышских рабочих и беженцев, которых в Самаре было несколько тысяч. 18 мая на созванном большевиками собрании присутствовало более 250-ти латышей. С докладом о текущем моменте выступили И. Бирн и П. Струппе. Собрание приняло приветствие В. И. Ленину и К. Либкнехту, боровшимся за освобождение рабочего класса и всех трудящихся от нищеты и несправедливости.⁶³

В мае в результате проведенной работы по выборам в Совет рабочих депутатов, от рабочих Трубочного завода было избрано 27 большевиков: П. Г. Сидельников, П. А. Кондаков, В. В. Куйбышев, Н. М. Шверник, А. П. Галактионов, М. Вевер, М. Егоров, Я. Бауэр и другие,⁶⁴ однако эсеры в Совете и особенно в завкоме предприятия имели еще большое влияние.

По воспоминаниям И. Бирна, в связи с тем, что завком

оказался в руках эсеров и меньшевиков, большевики начали бороться за создание цеховых комитетов по всем мастерским, а эти комитеты организовывали заводские совещания, которые превратились в постоянный организационный центр, державший в своих руках весь завод.⁶⁵

В конце мая, начале июня в районных партийных организациях проходили выборы делегатов на городскую конференцию большевиков. 31 мая состоялось собрание Латышского района. В нем насчитывалось 160 членов партии. Делегатами были избраны: И.Бирн, П.Струппе, А.Паспарне (Озолин), Я.Бауэр, Р.Рейнсон, К.Трезин, Я.Зарин, П.Калнин. Обсуждался также порядок конференции. По вопросу о пересмотре теоретической части программы выступил И.Бирн. Он отметил, что ход революционных событий заставляет западноевропейский пролетариат бороться непосредственно за социализм, а российский - за полную демократизацию государства, за передачу власти в руки рабочих и крестьян. В принятой резолюции говорилось, что большевики должны бороться не за буржуазно-парламентарную республику, а за пролетарско-крестьянскую.⁶⁶

В числе избранных делегатов от городского района был С.Виксин,⁶⁷ Трубочного завода М.Вевер, а в состав его райкома избраны Я.Бауэр и М.Егоров.⁶⁸

8 июня фракция большевиков, образовавшаяся в Совете рабочих депутатов, высказалась против блока с меньшевиками, которые предлагали выступить совместно при выборах в городскую думу. Против объединения выступил также и Латышский район. 13 июня на собрании латышских большевиков была принята резолюция, в которой говорилось, что всякие блоки и сотрудничество с группами и организациями, если их тактика основана на примиренчестве и соглашательстве с контрреволюционной буржуазией, недопустимы, а поскольку тактика самарских меньшевиков ничем не отличается от соглашательской, оборонческой тактики меньшевист-

ской партии в целом, организация социал-демократов латышской категорически высказывается против блока с меньшевиками.⁶⁹

Губернский комитет партии поддержал резолюцию Латвийского района и указал, что избирательная кампания должна вестись под лозунгом интернационализма и решительной борьбы с буржуазией, а поэтому принципиально недопустим блок с меньшевиками, проводящими политику соглашательства с буржуазным правительством и буржуазией и способствующим затягиванию империалистической войны.⁷⁰

Городская конференция большевиков, проходившая 17 и 25 июня, обсудила отношение к социалистическим партиям, выборы в городскую думу и Учредительное собрание, предложила пересмотреть программу партии, внести в нее требования о национализации земли, объединения банков в общегосударственный банк, установления рабочего контроля над производством и распределением, высказалась за Республику Советов, всеобщее вооружение трудящихся и т.д., признала возможным выступить на выборах только с группами и организациями, стоящими на платформе революционного интернационализма.⁷¹

4 июля мирная демонстрация рабочих, солдат и матросов в Петрограде, проходившая под лозунгом "Вся власть Советам!", была обстреляна казаками и викариями. Мирный период развития революции окончился. Партия взяла курс на подготовку вооруженного восстания. 5 июля в Самаре состоялось городское партийное собрание, которое высказалось за активную поддержку трудящихся Петрограда, а 7 июля комитет РСДМР(б), редакция "Приволжской правды", бюро фракции Совета рабочих депутатов и бюро военной организации большевиков опубликовали совместное воззвание к рабочим, солдатам и крестьянам по поводу июльских дней в Петрограде. Оно призывало выдвигать требования: "Мира, хлеба и свободы! Никакого доверия правительству капита-

листов и помещиков и связавших себя преступной связью с ними социалистов!.. Вся власть революционному народу!.. В единении — наша сила!.. Будущее за нами. Будущее за революционным социализмом!"⁷²

VI съезд партии, проходивший с 26 июля по 3 августа, имел большое значение для разработки тактики большевиков в связи с изменившейся обстановкой в стране. Съезд нацелил большевистскую партию, рабочий класс и беднейшее крестьянство на завоевание диктатуры пролетариата посредством вооруженного восстания. Четырехтысячную Самарскую организацию представляли на съезде Е.С. Коган, Ю.К. Милонов. Самарские большевики одобрили решения VI съезда партии и приступили к их реализации. В связи с кампанией выборов в городскую думу они разоблачали соглашателей, добивались переизбрания депутатов, укрепляли свои позиции в фабзавкоммах и профсоюзах, в воинских частях, боролись за создание Красной гвардии.

29 августа собрание вновь избранного завкома Трубочного завода, на котором присутствовало 120 человек, избрало исполком из 20 человек, в который вошли 13 большевиков и два эсера. В числе избранных большевиков были: Н.М. Шверник, П.С. Борисов, Я. Бауэр, И. Бирн, Г.Д. Курулов, М. Вевер и другие.⁷³

30 августа собрание Латышского района, обсудив текущий момент, постановило присоединиться к решению Совета рабочих депутатов о вооружении рабочих для защиты революции и решительного отпора контрреволюционным силам и отменило, что это решение должно быть немедленно претворено в жизнь.⁷⁴ Собрание беженцев-латышей, созванное райкомом партии Латышского района, приняло по докладу П. Струште о текущем моменте резолюцию с требованием к поехавшим на Демократическое совещание самарским делегатам, чтобы они в самой категорической форме протестовали против попыток соглашения с буржуазией и добивались перехода власти

в руки народа в лице представителей рабочих, солдат и крестьян. В связи с выборами в городскую думу собрание предложило всем латышам, проживавшим в Самаре, голосовать за большевиков.⁷⁵

В сообщении газеты "Приволжская правда" о резолюциях общих собраний рабочих самарских предприятий по организации Красной гвардии и переходу власти в руки пролетариата и беднейшего крестьянства от 13 сентября указывалось, что 200 человек латышских рабочих и граждан Самары, собравшихся 7 сентября, заявили: "Мы будем считать истинными представителями самарской демократии на Демократическом совещании только тех, кто действительно станет на путь революционной борьбы за власть. Крушение корниловского заговора - это крушение политики соглашения, проводимой меньшевиками и эсерами. Задачи пролетариата - взять власть в свои руки. Конгресс-революционному заговору мы должны противопоставить диктатуру пролетариата и беднейшего крестьянства".⁷⁶

Руководствуясь указаниями В.И. Ленина, самарские большевики завоевали на свою сторону Совет рабочих и солдатских депутатов. Выборы в городскую думу, проходившие 1 октября, показали возросшую силу большевиков и их авторитет. В думе они получили наибольшее количество мест - 34, в числе избранных депутатов были П. Струппе, К. Розин, С. Виксиня.⁷⁷

В конце сентября Совет рабочих депутатов обсуждал вопрос о создании Красной гвардии - вооруженной силы революции и принял основные положения ее устава, написанного В.В. Куйбышевым. Вскоре общее собрание рабочих - красногвардейцев приняло Устав Красной гвардии и утвердило ее начальником А.В. Гавриленко.⁷⁸ К моменту Октябрьской революции был создан латышский отряд Красной гвардии, которым командовал старый большевик Я. Маурин.⁷⁹

В начале октября Самарская партийная организация

получила письмо ЦК РСДРП(б) о подготовке ко II съезду Советов. В нем указывалось, что никогда еще революция не была в такой опасности, как сейчас, несмотря на то, что рабочие идут за нашей партией, солдатская масса все дружной подхватывает большевистские лозунги, крестьянская беднота поддерживает нас. Созрели все необходимые условия для переворота. ЦК РСДРП(б) призвал мобилизовать революционные силы под лозунгом перехода власти в руки пролетариата и беднейшего крестьянства.⁸⁰

6-8 октября на I губернском съезде большевиков с анализом политической обстановки в стране выступил В.В.Куйбышев. Он призвал руководителей местных партийных организаций немедленно и решительно готовиться к борьбе за власть Советов.

22 октября был создан городской комитет РСДРП(б) в составе: председатель А.А.Масленников, секретарь Е.С.Коган, казначей П.Струшн.⁸¹ В этот же день на объединенном заседании бюро губернского и городского комитетов партии вместе с представителями районных организаций Куйбышев отметил, что массы подготовлены к перевороту и нужно переходить к наступательным революционным действиям против буржуазии. План переворота сводился к следующему: привести в полную боевую готовность отряды Красной гвардии и воинские части, идущие за большевиками, установить в городе патрульную службу красногвардейцев, по получении известий из Петрограда о начале вооруженного восстания немедленно занять все правительственные учреждения и назначить в них комиссаров, назначить командира гарнизона, разоружить казаков, запретить кадетские газеты, взять под охрану фабрики, заводы, банки, объявить о переходе власти в руки Советов.⁸²

25 октября из Москвы в Самару по прямому проводу сообщили, что в Петрограде началось восстание и Временное правительство низложено. 26 октября проходило объединен-

ное заседание Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов с участием представителей профсоюзов, фабзавкомов, солдатских комитетов. Председатель заседания В.В.Куйбышев сообщил о победе социалистической революции в Петрограде и переходе власти в руки рабоче-крестьянского правительства во главе с В.И.Лениным, которое было образовано на II-м Всероссийском съезде Советов.

На заседании, закончившемся утром 27-го октября, подавляющим большинством голосов была принята резолюция большевиков. В ней указывалось, что единственной властью в стране демократии Самары признает власть Советов и избирает Революционный комитет, обладающий неограниченными полномочиями в сохранении революционного порядка и организации сил самарской демократии в борьбе с контрреволюцией. Председателем Революционного комитета был избран В.В.Куйбышев.

Большевики Самары своей самоотверженной и принципиальной борьбой, неустанной работой и массах по разоблачению предательской политики меньшевиков и эсеров, добились перехода власти в руки Советов.

Самарский губком партии совместно с Ревкомом провели массовые митинги трудящихся, которые являлись смотром революционных сил

4 ноября собрание латышей, организованное райкомом партии Латышского района, приняло по текущему моменту резолюцию И.Бирна. В ней говорилось, что проживающие в Самаре латыши решительно выступают за власть Советов и считают необходимым принять самые действенные меры по пресечению выступлений против дальнейшего развертывания пролетарско-крестьянской революции в форме травли большевиков в печати, клеветы и т.п.,⁸³ а рабочие латыши на многолюдном митинге единодушно высказались за поддержку политики большевиков и власти Советов.⁸⁴

9 ноября закончились переизборы Самарского Совета рабочих и солдатских депутатов. В его новый состав было из-

брано 309 человек, 202 депутата стояли на платформе Советской власти, а 155 из них были большевики. 10 ноября был сформирован исполком Совета. В него вошли 15 большевиков, председателем избран В.В.Куйбышев.⁸⁵

Революционный комитет с помощью рабочих разоблачал чиновников губернского комиссариата, служащих почты, телеграфа и других учреждений, которые поддались уговорах кадетов и правых эсеров.

Рабочие Порохового завода по докладу члена Совета рабочей секции Кревиня о деятельности Совета рабочих и солдатских депутатов Самары в принятой резолюции признали эту деятельность правильной, направленной к защите революции и трудового народа, обязались всецело поддерживать выступления Советов против контрреволюционных сил, признали забастовки против революционной власти предательскими выступлениями и выразили готовность с оружием в руках защищать свободу и власть Советов.⁸⁶

22 ноября на объединенном пленуме Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов совместно с представителями полковых и фабрично-заводских комитетов по текущему моменту была принята подавляющим большинством голосов большевистская резолюция в поддержку Советского правительства.

5 декабря на заседании Совета рабочих депутатов вновь был переизбран исполком Совета. В него опять вошли 15 большевиков, в том числе и П.Струппе.⁸⁷

Постоянное внимание в своей деятельности по завоеванию масс большевики уделяли работе в профсоюзах. 13 декабря исполком завкома Трубочного завода переизбрал президиум: первый председатель П.С.Борисов, второй председатель Я.Бауэр, секретарь И.Бирн.⁸⁸ В начале января 1918 г. в городском Совете фабзавкомов из 15 членов было 13 большевиков, а председателем президиума избран С.Виксин.⁸⁹

После победы Октябрьской революции самарские комму-

нисты активно участвовали в подавлении контрреволюционного мятежа казачьего атамана А.М.Дутова. Руководил борьбой с мятежниками чрезвычайный комиссар ВЦИК и СНК РСФСР по Оренбургской губернии и Тургайской области П.А.Кобозев, видный советский и партийный работник, член партии с 1898 года. Он многие годы жил и работал в Латвии, окончил Рижский политехнический институт, принимал активное участие в революции 1905-1907 годов, был членом Рижского комитета партии, одним из руководителей военной организации СДЛК. В разгроме дутовщины вместе с трудящимися Самары активное участие принимали латвийские коммунисты и красногвардейцы. Депутат Совета и член завкома Трубочного завода М.Вевер вела активную работу среди женщин и заведовала заводской больницей. Она подобрала санитарный отряд, обеспечила его перевязочными материалами. Санитарками в отряде были коммунистки П.М.Черкасова, А.М.Лабинцева, С.Барышева и другие. В совершенстве владея немецким языком, М.Вевер была также и переводчицей у немецких военнопленных врачей, лечивших раненых красногвардейцев.⁹⁰

Латвийские красногвардейцы под командованием В.Мауриня показали себя стойкими и отважными воинами. На станции Гамалеевка небольшая группа их под командой Ж.Бауэра вела двухчасовой бой против превосходящих сил белоказачков, которые после возвращения главных сил отряда были отброшены. После возвращения из-под Оренбурга латвийский отряд был пополнен новыми добровольцами и переведен на казарменное положение.⁹¹

Участие латвийских большевиков и рабочих в общей борьбе Самарского пролетариата против царизма, помещиков и капиталистов, соглашателей и контрреволюционеров, явилось ярким примером сплочения трудящихся разных национальностей под руководством Коммунистической партии в борьбе за победу социалистической революции в России.

Примечания:

1. Очерки истории Коммунистической партии Латвии. Ч. I. Рига, 1962, с. 297.
2. Ленин В. И. Полн. собр. соч., изд. 5-е, т. 19, с. 305.
3. Ленин В. И. Полн. собр. соч., изд. 5-е, т. 19, с. 307.
4. Институт истории партии при Центральном Комитете КП Латвии (ИИП при ЦК КПЛ), фонд рукописей, д. 31, л. 1.
5. Институт истории партии при ЦК КП Латвии (ИИП при ЦК КПЛ), фонд рукописей, д. 31, л. 1.
6. Институт истории партии при ЦК КП Латвии (ИИП при ЦК КПЛ), фонд рукописей, д. 31, л. 1.
7. Партийный архив Куйбышевской области (ПАКО), ф. 3500, оп. 1, д. 193, л. 2.
8. Троцкий В. В. Самарская организация ВКП(б) в годы войны и Октябрьской революции. Ч. I. Самара, 1927, с. 34
9. Ленин В. И. Полн. собр. соч. Т. 25, с. 29-30.
10. Троцкий В. В. Указ. работа, с. 36.
11. ПАКО, ф. 3500, оп. 1, д. 207, л. 55.
12. ИИП при ЦК КПЛ, фонд рукописей, д. 31, л. 2.
13. "Коммуна", 1927, 26 октября, № 246(2057).
14. Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 19, с. 306-307.
15. Dribins L. "Prometejs" sīda. R., 1972, 61 lpp.
16. Боевое братство. Куйбышев, 1975, с. II.
17. Боевое братство. Куйбышев, 1975, с. II.
18. Попов Ф. Г. Летопись революционных событий в Самарской губернии. 1902-1917. Куйбышев, 1969, с. 400.

19. Октябрь в Самаре. Воспоминания. Куйбышев, 1957, с.50-51.
20. Ленин В.И. Полн.собр.соч., т.26, с.160.
21. Попов Ф.Г. Летопись революционных событий в Самарской губернии (1902-1917). Куйбышев, 1969, с.405.
22. Попов Ф.Г. Летопись революционных событий в Самарской губернии (1902-1917). Куйбышев, 1969, с.407.
23. ПАКО, ф.3500, оп.195, лл.6, 11.
24. ИИП при ЦК ЮЛ, фонд рукописей, д.31, л.3.
25. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.412.
26. "Шагай вперед комсомольское племя". Куйбышев, 1964, с.21.
27. Мизин Р.Д. На зеленой поляне. "Волжская коммуна", 1966, 19 августа.
28. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.413.
29. Очерки истории Куйбышевской организации КПСС. Куйбышев, 1967, с.163, 164.
30. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.416.
31. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.417.
32. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.418.
33. Красная быль. Самара, 1922, кн.1, с.31, 32.
34. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.418.
35. ПАКО, ф.3500, оп.1, д.193, л.12.
36. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.420.
37. Троцкий В.В. Самарская организация ВКП(б) в годы войны и Октябрьской революции. Ч.1. Самара, 1927, с.40.
38. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.420.
39. Cinițaji per Oktobri. R., 1967, 142-143.1pp.

40. Без сірива нав узварав. Р., 1963, 195-197.1pp.
41. ПАКО, ф.3500, оп.І, д.196, л.2:
42. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.423.
43. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.425.
44. ПАКО, ф.3500, оп.196, л.3.
45. От февраля к Октябрю. М., 1957, с.53.
46. ПАКО, ф.3500, оп.І, д.196, л.5.
47. Троцкий В.В. Самарская организация ВКП(б) в годы войны и Октябрьской революции. Ч.І. Самара, 1927, с.52.
48. Очерки истории Куйбышевской организации КПСС. Куйбышев, 1967, с.177.
49. Очерки истории Куйбышевской организации КПСС. Куйбышев, 1967, с.177.
50. Попов Ф.Г. Указ.работа, с.454.
51. ПАКО, ф.3500, оп.І, д.196, л.4.
52. От февраля к Октябрю. М., 1957, с.54.
53. Троцкий В.В. Самарская организация ВКП(б) в годы войны и Октябрьской революции. Ч.І. Самара, 1927, с.58.
54. Ленин В.И. Полн.собр.соч., изд.5-е, т.16, с.434.
55. Троцкий В.В. Самарская организация ВКП(б) в годы войны и Октябрьской революции. Ч.І. Самара, 1927, с.61, 62.
56. Очерки истории Куйбышевской организации КПСС. Куйбышев, 1967, с.184.
57. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.54.
58. Басчия С.Г. Профсоюзы Среднего Поволжья в Октябрьской революции. Куйбышев, 1967, с.35.

59. Были пламенных лет. Куйбышев, 1963, с.69.
60. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.57.
61. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.55.
62. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.70.
63. Блюменталь И.И. Революция 1917-1918 гг. в Самарской губернии. Хроника событий. Т.1. Самара, 1927, с.100.
64. Попов Ф.Г. Указ. работа, с.475.
65. ПАКО, ф.3500, оп.1, д.205, лл.15, 16.
66. Блюменталь И.И. Указ. работа, с.125.
67. Попов Ф.Г. Указ. работа, с.478.
68. Попов Ф.Г. Указ. работа, с.460.
69. Блюменталь И.И. Указ. работа, с.134.
70. Троцкий В.В. Самарская организация ВКП(б) в годы войны и Октябрьской революции. Т.1. Самара, 1927, с.83.
71. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.73, 74.
72. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.73, 74.
73. "Приволжская правда", 1917, № 104, 2 сентября.
74. "Приволжская правда", 1917, № 105, 3 сентября.
75. "Приволжская правда", 1917, № 112, 13 сентября.
76. "Приволжская правда", 1917, № 110, 9 сентября.
77. Блюменталь И.И. Революция 1917-1918 гг. в Самарской губернии. Хроника событий. Т.1, Самара, 1927, с.397, 398.

78. Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.132.
79. Были пламенных лет. Куйбышев, 1963, с.69.
80. Борьба за власть Советов в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.35.
81. Попов Ф.Г. Указ. работа, с.546.
82. Борьба за Советскую власть в Самарской губернии. Куйбышев, 1957, с.80.
83. "Приволжская правда", 1917, № 158, 8 ноября.
84. "Приволжская правда", 1917, № 159, 9 ноября.
85. "Приволжская правда", 1917, № 163, 14 ноября.
86. "Приволжская правда", 1917, № 162, 12 ноября.
87. Попов Ф.Г. Указ. работа, с.581.
88. Попов Ф.Г. Указ. работа, с.586.
89. Попов Ф.Г. 1918 год в Самарской губернии. Хроника событий. Куйбышев, 1972, с.24.
90. ЦАКО, ф.5500, оп.1, д.207, л.1, 2.
91. Были пламенных лет. Куйбышев, 1963, с.69.

S A T U R S

- Dribins L. Pētera Stučkas darbība Petrogradas Strādnieku un Zaldātu deputātu Padomē 1917.gadā ... 5
- Treijs R. "Brīvais Strēlnieks" Padomju varas pirmajos mēnešos (1917.g. oktobris -- 1918.g.februāris) 28
- Beika A. Latvijas boļševiku piedalīšanās cīņā par Oktobra revolūcijas uzvaru Sibīrijā 67
- Baums L. Latvijas boļševiku piedalīšanās cīņā par Padomju varas nodibinašanu Jekaterinoslavas guberņā un Donbasā (1916.--1918.g. janvāris).. 90
- Nazarovs P. Latvijas boļševiku piedalīšanās cīņā par Padomju varas uzvaru un nostiprināšanu Samarā (1915.--1918.g.janvāris) 120

СОДЕРЖАНИЕ

Дрибин Л. Деятельность П.И. Стучки в Петроградском Совете рабочих и солдатских депутатов в 1917 году.....	5
Трей Р. "Бривайс стрелниекс" в первые месяцы Советской власти (октябрь 1917 г. - февраль 1918 г.).....	28
Бейка А. Участие большевиков Латвии в борьбе за победу Октябрьской революции в Сибири	67
Баум Л.И. Участие большевиков Латвии в борьбе за установление Советской власти на Екатеринославщине и в Донбассе (1916 г. - февраль 1918 года).....	90
Изаров П.А. Участие большевиков Латвии в борьбе за победу и становление Советской власти в Самаре (1915 г. - январь 1918 г.).....	120